

«De forvridde lemmers og forvrengte sinns skog»

En analyse og tolkning av institusjonen som tema i Karl Ove Knausgårds *Min kamp. Femte bok* (2010) og *Min kamp. Sjette bok* (2011).

Ingeborg Kvinge Ingebrigtsen

Masteroppgave i nordisk språk og litteratur

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

Universitetet i Bergen

Våren 2021

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har gitt meg en ny forståelse for hvordan vi mennesker forholder oss til hverandre og samfunnet. Oppgaven hadde ikke blitt til uten gode mennesker på veien, og denne siden er viet til dere.

En stor takk til Frode Helmich Pedersen for stødig veiledning, gode samtaler og ditt engasjement! Dine perspektiver har betydd mye i mitt arbeid med prosjektet.

Takk til Marie Magnor for konstruktive kommentarer og gjennomlesning!

Takk til mine medstudenter på lektorutdanningen for fem fantastiske år, og for at jeg fikk studere sammen med akkurat dere.

Takk til Ine for moralsk støtte og forståelse for hvordan det er å skrive en masteroppgave.

Takk til flokken min på Bønes, som alltid støtter og heier på meg. En ekstra takk til min mor for oppløftende og engasjerende samtaler, og for at du har tatt meg med på skjellsettende teateropplevelser! Takk for at du er akkurat den du er.

Til slutt vil jeg takke tantebarna mine, Emma, Vetle, Alfred, Jenny og Andrea, for at dere minner meg på hva livet egentlig handler om.

1. Innledning	4
1.1 <i>Min kamp som virkelighetslitteratur og resepsjonens opprinnelige todeling</i>	4
1.2 <i>Institusjonen som tema i Min kamp</i>	8
1.3 <i>En kommentar om metode</i>	10
1.4 <i>Oppgavens oppbygning</i>	11
2. Institusjonsteori, rolleteori og fortellerteknikk	12
2.1 <i>Jürgen Habermas sin institusjonsteori</i>	12
2.2 <i>Erving Goffmans rolleteori</i>	15
2.2.1 <i>Goffman om asyl</i>	16
2.3 <i>Institusjonen i litteraturforskning</i>	17
2.4 <i>Michel Foucault om galskapens murer</i>	19
2.5 <i>Fokalisering og Poul Behrendts nærværseffekt</i>	21
2.6 <i>Antiprosopopöia og Das Unheimliche</i>	24
3. Analyse og tolkning: Karl Oves møte med institusjonen som ansatt	26
3.1 <i>Handlingsreferat Min kamp. Femte bok</i>	26
3.2 <i>Skildringene fra avdeling E</i>	27
3.2.1 <i>Karl Oves livssituasjon sommeren 1990</i>	27
3.2.2 <i>Institusjonsbygget og stemningen på avdeling E</i>	28
3.2.3 <i>Kollegarelasjonen på avdeling E</i>	31
3.2.4 <i>Pasientrelasjonen på avdeling E</i>	33
3.3 <i>Skildringene fra Sandviken sjukehus</i>	40
3.3.1 <i>Karl Oves livssituasjon høsten 1990 – høsten 1992</i>	40
3.3.2 <i>Institusjonsbygget og stemningen på Sandviken</i>	42
3.3.3 <i>Kollegarelasjonen på Sandviken</i>	43
3.3.4 <i>Pasientrelasjonen på Sandviken</i>	48
3.3.5 <i>Knausgårds refleksjoner rundt institusjonen – et forsøk på samfunnskritikk?</i>	51
4. Analyse og tolkning: Karl Oves rolleskift fra ektefelle til pårørende	54
4.1 <i>Handlingsreferat Min kamp. Sjette bok</i>	54
4.2 <i>Del 8 i Min kamp. Sjette bok – et forvarsel om Lindas forverring?</i>	54
4.2.1 <i>Karl Oves refleksjoner om utlevering av Linda, og hvordan hun er en romantiker</i>	54
4.2.2 <i>Knausgårds institusjonskritikk blir tydeligere</i>	57
4.2.3 <i>Karl Ove i rollen som ektefelle, og utviklingen av ekteskapet</i>	59
4.3 <i>Del 9 i Min kamp. Sjette bok – Karl Ove må gå inn i rollen som pårørende</i>	61
4.3.1 <i>Karl Oves livssituasjon mot slutten av Min kamp-prosjektet</i>	61
4.3.2 <i>Hvordan Karl Ove i rollen som ektefelle beskriver sin kone</i>	61
4.3.3 <i>Hva Karl Ove vet om Lindas sykdomsbilde</i>	63
4.3.4 <i>Forskjellen mellom Linda og Lindas far</i>	65
4.3.5 <i>Linda endrer atferd, og kjennetegnene på de maniske episodene</i>	67
4.3.6 <i>Linda blir redusert som menneske</i>	70
4.3.7 <i>Karl Oves tanker om en mulig innleggelse</i>	71
4.3.8 <i>Lindas maniske episoder blir sterkere, og Karl Ove tar mer ansvar</i>	73
4.3.9 <i>Lindas innleggelse</i>	74
4.3.10 <i>Beskrivelsen av institusjonsbygget</i>	75
4.3.11 <i>I rollen som pårørende distanserer Karl Ove seg fra Linda</i>	76
4.3.12 <i>Karl Ove og Lindas ulike opplevelser av institusjonen</i>	78
5. Veien videre i Om våren, og Lindas pasientrolle i Oktoberbarn	81
5.1 <i>Innledning</i>	81

5.2 Rollen som ektefelle viskes ut i Min kamp 7	82
5.2.1 Frykten for det uhyggelige	84
5.2.2 Institusjonen som en skyggeverden.....	85
5.2.3 Det tilknytningsløse mennesket	86
5.2.4 Karl Ove skaper større avstand til Linda	88
5.2.5 Hvem er Linda?	90
5.2.6 Institusjonsbygget i <i>Om Våren</i>	91
5.2.7 Den opplevende Karl Ove vs. Den skrivende Knausgård	92
5.3 Pasientrollen i Oktoberbarn	93
5.3.1 Skildringen av et ekteskap i oppløsning	95
5.3.2 Lindas anklagende tone til Karl Ove	97
5.3.3 Søster Marias alvorsprat fører til større sykdomsinnsett	98
5.3.4 Lindas beskrivelse av sin far.....	99
5.3.5 Mangelen på kommunikasjon	100
5.5.5 Kolonihagen sett fra Lindas perspektiv.....	101
6. Oppsummering og konklusjon	103
Litteraturliste	106
Sammendrag	109
Abstract	110
Profesjonsrelevans	111

1. Innledning

Fra 2009 til 2011 utga Karl Ove Knausgård seks bind i en romanserie om sitt eget liv, som fikk den utfordrende tittelen *Min kamp*. De seks bindene tar for seg Knausgårds liv fra de første minnene fra barndommen til den skrivende situasjonen hvor han er 42 år. Bøkene nevner små og store hendelser i detalj. I den femte boken forteller Knausgård om en periode i livet hvor han jobbet ved flere ulike psykiatriske institusjoner. I denne masteroppgaven vil jeg sette søkelys på Knausgårds institusjonsskildringer i *Min Kamp. Femte bok* og *Min kamp. Sjette bok*, for å undersøke hvordan institusjonen trer frem som et tema i romanserien, og hvordan dette påvirker relasjonen mellom Karl Ove og konen Linda.

I femte bok skildrer Karl Ove institusjonen som et skremmende, men også fascinerende sted: «[d]e forvridde lemmers og forvrengte sinns skog. Med lysene fra vinduene og stillheten mellom trærne var det et like uhyggelig som dragende sted.» (Knausgård, 2011a, s. 338). Mye av den uhyggelige stemningen som blir skildret er knyttet til hvordan han opplever beboerne ved denne institusjonen. Her reagerer Karl Ove spesielt sterkt på hva som har skjedd med det sjelelige: «[h]ans sjel, den var også forkrøplet. Hva gjorde det ham til?» (Knausgård, 2011a, s. 328). Karl Ove møter institusjonen igjen i sjette bind av romanserien, når konen Linda går inn i en dyp depresjon, som ender med at hun blir innlagt. I skildringene fra sjette bind kan vi se noen av de samme trekkene fra femte bok, spesielt hvordan Karl Oves blikk på Linda endrer seg i møte med institusjonen: «når jeg så på henne [Linda], var det [det] slitte, vaklende, billige og forlorne jeg så, sykehustristessen, alle menneskene som ikke hadde håp, og derfor ikke noe.» (Knausgård, 2011b, s. 1104-1105).

1.1 *Min kamp* som virkelighetslitteratur og resepsjonens opprinnelige todeling

Prosjektet *Min kamp* skapte stor debatt, både i media og i litterære kretser, og siden den tid har det blitt forsket mye på Knausgårds virkelighetslitteratur¹. Resepsjonen har vært preget av ulike synspunkter², samtidig som mange fremhevet at det er noe nytt med *Min kamp*, men at det kan være vanskelig å definere hva³. Knausgård har selv gjentatte ganger forsvart sitt eget prosjekt, og i essayet «Litteraturen og det onde» hevder han at «en nymoralistisk bølge går

---

¹ Dette vises blant annet i Henrik Keyser Pedersens betydelige arbeid med å sette sammen Karl Ove Knausgårds bibliografi.

² Per Thomas Andersen skriver i sin litteraturhistorie at «[d]et var først og fremst prosjektet og den totale hendelsen som verket og dets resepsjon utgjorde, som kom til å danne det litterære fenomenet *Min kamp*.» (Andersen, 2015, s. 677).

³ Blant andre argumenterer Toril Moi for at *Min kamp* representerer noe nytt i litteraturhistorien, men at dette er vanskelig å gripe fatt i (Moi, 2017, s. 24).

over Skandinavia for tiden, og litterære verk i fullt alvor og med stor inderlighet vurderes ut i fra om det de uttrykker, er rett eller galt, godt eller dårlig, ikke i forhold til kvalitet, men i forhold til moral.» (Knausgård, 2013, s. 112). Her peker Knausgård på én av de to hovedstrømmingene i resepsjonen av *Min kamp*, som jeg vil vektlegge videre; den etiske og moralske diskusjonen⁴. Den andre retningen angår sjangerspørsmålet, og hvordan vi skal definere og forholde oss til romanserien *Min kamp*. Jeg vil dermed videreføre de to tendensene som Claus Elholm Andersen (2015, s. 14) argumenterer for i sin doktorgradsavhandling; den etisk-tematisk lesningen og sjangerdiskusjonen.

Diskusjonen om sjangerspørsmålet har ført til lanseringer av flere begreper som skal hjelpe oss med å forstå verket *Min kamp*. Blant annet har Hans Hauge argumentert for at Knausgårds verk er «fiksjonsfri fiksjon»:

Jeg mener, *Min Kamp*, er enestående, men jeg mener ikke, den er kunst, og jeg påstår at vi har at gjøre med noget nyt: en fiksjonsfri fiksjon, dvs. en roman, der handler om virkelige mennesker. Det er, fordi den er fiksjonsfri, at folk fascineres af den. (Hauge, 2012, s. 146)

Hauges poeng er at *Min Kamp* ikke er noe nytt, men at nysgjerrigheten blir trigget og at dette har gitt verket en særstilling. Poul Behrendt har også løftet frem viktigheten av hvordan vi skal forstå dette verket som sjanger, og argumenterer for at *Min kamp* er en selvfortelling (Behrendt, 2019, s. 93), og at det nye som skapes er nærverseffekten som følge av Knausgårds særegne fokaliserings-teknikk. Kasper Lyngholm Larsen peker på at Behrendt selv er kritisk til resepsjonens fokus på å lansere nye sjangerbegrep for å forstå Knausgårds verk, samtidig som Behrendt også må sies å være en del av sjangerdebatten med sitt nye begrep:

Ifølge Behrendt har den hidtidige reception gjort det forkert. Han råder bod på kritikernes og akademikernes misforståelser ved at introdusere et begrep, der skal feje »dobbelkontrakt« (som han selv introduserte i 2006), »autofiksjon«, »performativ biografisme«, »fiksjonsfri fiksjon« og »fiktionaliseret ikke-fiksjon« af banen som forståelsesnøgler til Knausgårds seksbindsroman: »Autonarration« eller »selvfortelling«, hedder Behrendts nye oppfindelse. (Larsen, 2019)

---

⁴ Det er flere måter å undersøke resepsjonen av *Min kamp*. Claus Elholm Andersen viser i sin doktorgradsavhandling til delingen mellom sjangerspørsmålet og en tematisk lesning (2015, s. 14). Kjersti Aarstein viderefører denne delingen i sin doktorgradsavhandling (2018, s. 18). Martin Otterbech viser i sin masteroppgave til debatten satt sammen av Kritikerlaget i Oslo, hvor Poul Behrendt, Ebba Witt-Brattström og Tom Egil Hverven konkluderte med en tredeling i den skandinaviske resepsjonen: etisk lesning, feministisk lesning og sjangerspørsmålet (Otterbech, 2020, s. 8).

Larsen peker her på hvor mange ulike begreper som er lagt frem for å forstå Knausgårds verk, som alle har til felles at det er en kombinasjon av fiksjon og virkelighet. Jeg vil i min masteroppgave definere *Min kamp* som virkelighetslitteratur, og vil benytte meg av Frode Helmich Pedersens definisjon:

Virkelighetslitteratur betegner skjønnlitterære verker som legger seg tett opptil virkeligheten på en slik måte at gjenkjennelige, virkelige personer opptrer i verket, i situasjoner som faktisk har funnet sted. Disse situasjonene tenderer mot å være private snarere enn offentlige. (Helmich Pedersen, 2017, s. 33)

Definisjonen over fremhever at situasjonene det skrives om i virkelighetslitteraturen ofte er av privat karakter. Det leder oss videre til den andre retningen i resepsjonen av *Min kamp*, den etiske og moralske diskusjonen. Denne siden representeres både av media og litterære kretser. Blant annet er det skrevet flere intervjuer og artikler om personer som forteller at det er ubehagelig å bli nevnt i Knausgårds verk. Kjersti Mjør og Cathrine Krane Hansen har intervjuet «Gunvor»⁵, en karakter i *Min kamp. Femte bok*, som uttaler: «– Eg har blitt sausa inn i noko eg ikkje har valt sjølv, og måtte bruke energi og tid på noko eg ufrivillig er dregen inn i.» (Hansen og Mjør, 2016). Anmelder Ingunn Økland (2016, s. 2) er også en av dem som har fremhevet at Knausgårds verk taper seg nettopp fordi det er utlevering av private hendelser, og hevder at han er best når han skriver fiksjon⁶. Marianne Egeland (2015) argumenterer for at litteraturen er en del av samfunnet som da igjen er styrt av sosiale situasjoner. Derfor hevder hun at vi må lese *Min kamp* i lys av moralfilosofi fordi «[d]iskusjonen om problematiske sider ved den såkalte virkelighetslitteraturen, som under et dekke av fiksjon handler om virkelige og faktiske hendelser, har en tendens til å bevege seg på overflaten.» (Egeland, 2015, s. 34). Egeland peker her på viktigheten av å diskutere hvor stor frihet en forfatter skal ha, og mener vi bør fokusere enda mer på det moralske aspektet ved virkelighetslitteratur.

Samtidig finnes det flere som fremhever de etiske problemstillingene ved *Min kamp*, men som også undersøker verkets litterære verdi. Kjersti Aarstein fokuserer i sin doktoravhandling om verkets sjette bind på «den etiske og politiske dimensjonen av romanverket (...)» (Aarstein, 2018, s. 10), samtidig som hun underveis viser til hvordan verket

---

⁵ Jeg vil i analysen min kommentere flere sitat hvor Gunvor er sentral.

⁶ I essayet *Knausgård-koden* hevder også Eivind Tjønneland at Knausgårds prosjekt om å skrive fra virkeligheten ikke fungerer: «Knausgård har publisert selvmedlidenhet og jukset ved siden av det som skulle være dybdeboring i sjelen: Å bore der det gjør vondt, i det pinlige, det man skal blottlegge for å vinne ny erkjennelse. Men det er nettopp her det butter hos Knausgård. (Tjønneland, 2010, s. 43).

alluderer til Shakespeares Hamlet. Aarstein vektlegger som nevnt den etiske dimensjonen, og spesielt sett i sammenheng med karakterene Onkel Gunnar og Linda. Aarstein argumenterer for at Linda er en av de viktigste personene i *Min kamp. Sjette bok*, og mener at det er viktig å undersøke fremstillingen av henne fordi:

(...) hensynet til leseren og hensynet til de menneskene Knausgård skriver om, må sees i forhold til hverandre, siden skriftens evne til å binde leseren så tett til Karl Oves perspektiv gjør det risikabelt å være modell for andre karakterer enn ham i *Min kamp*. (Aarstein, 2018, s. 101)

Aarstein peker videre på at Karl Ove i sjette bind tidvis viser at han tar på seg skylden for konens sykdom. Dette bruker Aarstein for å argumentere for Knausgårds bevissthet rundt utleveringen av konen: «[d]et er ikke gitt at Linda ble syk av å lese manus til de første bindene av *Min kamp* og oppleve at romanverket fikk oppmerksomhet i offentligheten, men Knausgård etablerer likevel en sammenheng mellom disse hendelsene.» (Aarstein, 2018, s. 109).

Det å lese *Min kamp* som både virkelighetslitteratur og som roman⁷, åpner opp for en rekke problemstillinger, og Aarstein peker på viktigheten av å ta hensyn til at Linda ikke er en fiktiv karakter (Aarstein, 2018, s. 111). Likevel viser også Aarstein til hvordan resepsjonen også har bidratt til den negative fremstillingen av forfatteren Linda Boström Knausgård:

Hvis resepsjonen skal tale Boström Knausgårds sak, må det være fordi hun selv er ute av stand til å forstå eller å uttale seg om det hun har blitt utsatt for. Dette er en vurdering romanen i og for seg fremmer, ved å utmale Lindas angst, uselvstendighet og tilbøyelighet til å leve i drømmene sine, som en ibsenskerkefugl (...).» (Aarstein, 2018, s. 112)

Slik jeg leser Aarstein, argumenterer hun her for at den delen av resepsjonen som tilsynelatende taler Boström Knausgårds sak, samtidig ender opp med å underbygge *Min kamps* skildringer av henne. Aarstein hevder også at sjette bind i romanserien fremmer skildringen av Linda som svak og lite selvstendig. Jeg vil i min analyse være enig med Aarstein i hvordan resepsjonen har stor del i å fremstille både karakteren Linda og forfatteren Linda Boström Knausgård i et dårlig lys, men ved å legge vekt på institusjonen som tema vil jeg argumentere for en ny måte å tolke Knausgårds utlevering av ekteskapet. Jeg vil også undersøke Boström Knausgårds perspektiv, ved å inkludere en kort analyse av hennes roman *Oktoberbarn* (2019). Jeg vil da forsøke å se Knausgårds institusjonsskildringer opp mot

---

⁷ Jeg forklarer mer om metode i underkapittelet 1.3.

Boström Knausgårds refleksjoner. Dette blir et bidrag til å nyansere diskusjonen om utleveringen av Linda, og for å undersøke om det finnes skildringer i *Min kamp* som kan forklare Knausgårds direkte og ufiltrerte skildringer av sin kone.

Min masteroppgave skiller seg fra Aarstein, fordi min hovedinteresse gjelder fremstillingen av institusjonen, slik denne er beskrevet i romanteksten. Dessuten vil jeg legge noe mindre vekt på den etiske siden av saken i mine analyser, selv om den absolutt vil være til stede som ett av flere perspektiver. Det er flere som argumenterer for å undersøke *Min kamp* som et rent litterært verk, blant andre hevder Claus Elholm Andersen i sin doktoravhandling at «[m]in kamp først og fremmest er en roman og derfor bør læses og tolkes som en sådan.» (Andersen, 2015, s. 11). Andersen vektlegger at ved å lese verket som en roman får man undersøkt nyansene til både komposisjonen, språket og fortellerteknikken (Andersen, 2015, s. 12). Selv om jeg definerer *Min kamp* som virkelighetslitteratur, noe som betyr at jeg anerkjenner at de situasjonene jeg analyserer faktisk har skjedd, vil jeg benytte meg av en nærlesning av romanen fordi dette kan gi et unikt innblikk i institusjonen som tema i verket.

1.2 Institusjonen som tema i *Min kamp*

Min masteroppgave undersøker institusjonen som tema i *Min kamp*, og en slik lesning gir oss et unikt innblikk på to ulike måter. For det første gir romanformens frihet mulighet for å legge frem ufiltrerte og detaljerte innblikk i ulike deler av samfunnslivet, som for eksempel institusjoner. For det andre vil *Min kamps* faktisitetskontrakt føre til at vi kan se på disse institusjonsskildringene som et innblikk i det virkelige samfunnet. Vi får dermed både en omfattende og detaljrik skildring fra ulike institusjoner, som ikke hadde vært mulig uten romanens slør, samtidig som vi kan bruke fremstillingen for å forstå institusjoner i vårt eget samfunn.

Det unike innblikket vi får gjennom å undersøke institusjonen som tema, åpner opp for å både bruke teorier fra litteraturvitenskapen, men også fra andre fagfelt som sosiologi og psykologi. Min inngang til å analysere Knausgårds institusjonsskildringer er ved å undersøke de ulike rollene Karl Ove går inn i. I femte bok har han rollen som *ansatt*, i to ulike institusjoner, og i sjette bok har han rollen som både ektefelle og pårørende. Ved å bruke sosiologisk teori fra Jürgen Habermas og Erving Goffman vil jeg peke på hvordan Karl Ove forholder seg til institusjonen på ulike måter ettersom hvilken rolle han innehar. I tillegg vil

jeg kommentere fortellerrollen, og vise hvordan den skrivende Knausgård underveis i verket kan legge frem institusjonskritikk⁸.

Ved å undersøke institusjonen som tema, får vi også et unikt innblikk i relasjonen mellom Karl Ove og Linda. De ulike rollebegrepene ansatt, ektefelle og pårørende gir en ny måte å forstå Knausgårds fremstilling av sin kone, og vil bidra til med en ny forståelse for hvordan ekteskapet blir presentert. Mine analyser av Knausgårds institusjonsskildringer har to ulike formål. Det første er å belyse institusjonen som tema i romanserien, ved å spesielt undersøke Karl Ove i rollen som ansatt ved ulike institusjoner i *Min kamp. Femte bok*. Det andre formålet er å undersøke hvordan disse erfaringene som ansatt påvirker forholdet til konen Linda i *Min kamp. Sjette bok*.

Samtidig vil jeg også mot slutten av oppgaven viet tid til to verk som viser fortsettelsen på Karl Ove og Lindas reise, nemlig *Om våren* (2016) og *Oktoberbarn* (2019). Her vil jeg gå i diskusjon med den danske professoren Poul Behrendt, om hvordan vi skal forstå disse verkene, og vise til hvordan man ved de ulike rollebegrepene kan forstå handlingen på en ny måte. Der Karl Ove Knausgård forteller om veien videre i *Om våren*, forteller konen Linda Boström Knausgård fra sitt perspektiv i *Oktoberbarn*. Her skriver hun om hvordan hun opplevde å være innlagt på psykiatrisk avdeling periodevis i flere år, og jeg får dermed mulighet til å både undersøke hvordan Karl Ove blir fremstilt som pårørende, men også hvordan pasientrollen står i kontrast til morsrollen.

I min analyse undersøker jeg Karl Oves møte med tre ulike institusjoner. Skildringene fra femte bok er fra en avdeling for psykisk utviklingshemmede, og fra ulike avdelinger ved Sandviken sykehus i Bergen. I sjetten bind blir Linda innlagt på en psykiatrisk avdeling ved et sykehus i Sverige. Alle avdelingene jeg viser til er på tidspunktet de er skrevet om plassert under psykiatrien, men siden de har noen ulike trekk vil jeg forholde meg til Erving Goffmans definisjon på «totale institusjoner». Goffman definerer den totale institusjonen som «a place of residence and work where a large number of like-situated individuals, cut off from the wider society, formally administered round of life» (Goffman, 1961, s.11). Dette er et stort samlebegrep som blir brukt om institusjoner som for eksempel fengsler, psykiatriske sykehus og boliger for mennesker med utviklingshemming. Goffman velger i sitt arbeid med institusjoner å bruke denne brede definisjonen, fordi de ulike rollene (pasient, pårørende, ansatt) har mange likhetstrekk uavhengig av hvilken institusjon man undersøker. Fokuset mitt

---

⁸ Se mer om Knausgårds fortellerteknikk i underkapittel 2.5. Jeg vil bruke «Karl Ove» når det er snakk om den opplevende Knausgård, «den skrivende Knausgård» når jeg viser til fortelleren i skrivende stund, og «Knausgård» når jeg refererer til selve forfatteren.

er å undersøke institusjonen som tema, og jeg vil derfor plassere alle de nevnte institusjonene under begrepet total institusjon. På denne måten vil jeg kunne bruke det samme teorigrunnet på samtlige skildringer.

1.3 En kommentar om metode

Ved å lese institusjonsskildringene i *Min kamp* både som roman og virkelighetslitteratur støter jeg på en metodisk problemstilling. Er det en romantekst og romankarakterer jeg undersøker, eller undersøker jeg virkelige institusjoner og mennesker? Som nevnt vil jeg hevde at vi kan få et unikt innblikk i institusjonen som tema, ved å inkludere begge disse aspektene. På kolofonsiden til samtlige bind av Knausgårds *Min kamp* står det at det er en roman. Hvis jeg skal analysere skildringene utelukkende som deler av en roman, reduserer dette hvordan vi kan bruke analysen min som et representativt blikk på institusjonen. Dermed vil det være vanskelig å peke på hvordan Knausgård med sine skildringer også kan si oss noe om virkelige institusjoner i samfunnet. Romaner er skjønnlitteratur, som oftest fiksjon, og derfor kan det være vanskelig å bruke dem som dokumentert materiale som gir et sannferdig bilde på hva som foregår i og rundt en institusjon. Jeg vil underveis i min analyse forsøke å peke på hvordan Knausgårds skildringer kan vise til en slags samfunnskritikk, og en slik analyse ville åpenbart måttet se annerledes ut dersom jeg hadde betraktet disse romanene som ren fiksjon. Det er derfor nødvendig å presisere at jeg tar utgangspunkt i at dette verket er virkelighetslitteratur, og at hendelsene som blir beskrevet ikke er påfunn.

Det er to måter å nærme seg dette metodiske problemet. På den ene siden har romantradisjonen lenge vært å gi et innblikk i virkeligheten, uavhengig av om det er fiksjon eller ikke. Det er dermed mulig å argumentere for at vi kan vinne innsikt i virkeligheten gjennom å analysere romanskildringer. På den andre siden kan vi, ved å definere *Min kamp* som virkelighetslitteratur, argumentere for at institusjonsskildringene har dokumentarisk status. Hvis vi definerer *Min kamp* som virkelighetslitteratur, er det ikke urimelig å si at leseren av Knausgårds verk leser den under en faktisitetskontrakt⁹, på lik linje med en leser av en selvbiografi.

Jeg vil dermed løse det metodiske problemet ved å påpeke at Knausgård i dette verket etablerer en faktisitetskontrakt i det som samtidig er en roman. Sannhetsbegrepet er en stor diskusjon, og jeg vil her ikke gå i dybden på hvilke skildringer som er mindre sannferdige i

---

⁹ Det at det er en faktisitetskontrakt betyr ikke at alt er sant, men at det er det som er intensjonen; å beskrive det som faktisk har skjedd.

Min kamp, men som helhet er det nærliggende å tenke at hendelsene og situasjonene som blir beskrevet i verket faktisk har skjedd.

Dette er en litteraturvitenskapelig studie, og ikke en samfunnsvitenskapelig studie. Likevel vil jeg benytte meg av teorier fra sosiologi og psykologi fordi Knausgårds skildringer er fra virkelige institusjoner og mennesker. Knausgård peker selv på hvordan kunsten gir et unikt innblikk i vår verden, noe vitenskapen ikke klarer i like stor grad:

Vitenskapens sannhet er av en annen natur, den er i en helt annen grad bundet av tiden; så godt som all forskning som ble gjort på syttenhundre- og attenhundretallet, for eksempel, er uleselige idag, den har i alle fall mistet nesten all sin relevans, mens kunstverkene fra den tiden fortsatt taler til oss og er ladet med mening. (Knausgård, 2011b, s. 635)

Ved å lese romanskildringene med bakgrunn i en faktisitetkontrakt får jeg kommentert hva de kan fortelle oss om institusjoner uten å redusere det litterære i tekstutdragene.

1.4 Oppgavens oppbygning

Jeg vil begynne dette arbeidet ved å presentere den sosiologiske institusjons- og rolleteorien, samt kommentere Knausgård fortellerteknikk. Deretter følger analysen, hvor jeg først undersøker skildringene fra *Min kamp. Femte bok*. Her vil jeg fokusere på selve institusjonen, relasjonen til beboere og pasienter og kollegarelasjonen. Videre vil jeg analysere og tolke utdragene fra *Min kamp. Sjette bok*. I disse skildringene vil jeg sette søkelys på Karl Oves rolleskift fra ektefelle til pårørende. I stedet for et sammenlignende kapittel, vil jeg i kapittel fire ha med meg betraktninger fra den femte boken, og underveis undersøke om det er mulig å spore en påvirkning av Karl Oves tidligere rolle som ansatt. Deretter vil jeg bruke mine funn fra analysen av institusjonsskildringene i *Min kamp*, og se dem opp mot veien videre i *Om våren* og *Oktoberbarn*. Til slutt vil jeg oppsummere mine funn, og peke videre fremover i Knausgårdforskningen.

2. Institusjonsteori, rolleteori og fortellerteknikk

I denne masteroppgaven vil litteraturen stå i fokus, og jeg vil i analysen forsøke å vise hvordan verket på mange måter kommenterer seg selv. Som nevnt i innledningen, vil jeg benytte meg av teori fra ulike fagfelt for å få på plass noen begreper som jeg kan anvende i min analyse. Siden Knausgårds institusjonsskildringer ikke har blitt analysert tidligere, har det vært nødvendig å innhente ulike teorier som kan belyse de forskjellige rollene jeg undersøker. Derfor vil jeg i det følgende introdusere både institusjonsteori og rolleteori, samt trekke dette inn i litteraturen ved hjelp av begrepet institusjonsnarrativ. Jeg vil derfor starte bredt med sosiologisk teori, før jeg beveger meg videre til institusjonen i litteraturen. Deretter vil jeg kommentere fortellerstilen i *Min kamp* ved å se på fokalisering og Poul Behrendts begrep om nærverseffekten, fordi det er viktig å forstå hvem det er som forteller i de ulike skildringene. Til slutt vil presentere de begrepene jeg ønsker å benytte meg av i analysen for å bedre kunne kommentere institusjonsskildringene.

Institusjonsteorien og rolleteorien er sosiologiske, og jeg vil her støtte meg til henholdsvis Jürgen Habermas og Erving Goffman. Både Habermas og Goffman har diskutert problemstillinger som har blitt grunnleggende innenfor institusjonsfeltet og rolleteorien. For å sette dette inn i en litteraturteoretisk sammenheng vil jeg kort vise til hvordan institusjonen har fått sitt eget narrativ ved hjelp av Charlotte Lindes analyser av institusjonsfortellinger. Her vil jeg videre vise til Michel Foucaults kjente verk *Galskapens historie*, som beskriver utviklingen fra et samfunn der syke og friske lever side om side til et samfunn hvor de syke skal plasseres bort på asyl. Goffmans teori vil jeg i størst grad benytte meg av i skildringene fra *Min kamp. Femte bok*, fordi Karl Ove her er ansatt, og jeg vil se hans skildringer i lys av Goffmans teorier om rollene man opptrer i foran andre. Institusjonsteorien til Habermas vil være gjennomgående i analysen.

2.1 Jürgen Habermas sin institusjonsteori

I sitt store verk som på engelsk har tittelen *The Theory of Communicative Action*¹⁰ lanserer Jürgen Habermas begrepene *Lebenswelt* og *System*. Dette er et stort arbeid som også refererer til mange andre anerkjente forskere innenfor det sosiologiske fagfeltet, som Georg Herbert Mead og Émile Durkheim, og spesielt Durkheims arbeid med arbeidskraft og samfunn. Jeg skal ikke gå inn i en diskusjon med Habermas, men jeg vil her kort referere til hvordan han skiller mellom systemverden, *System*, og det han kaller livsverden, *Lebenswelt*. Disse

---

¹⁰ Originaltittel: *Theorie des kommunikativen Handelns*

begrepene viser til forskjellen mellom det konstruerte samfunnet som vi kan tvile på, og den verden som vi opplever så ekte at vi ikke tviler. Jeg vil undersøke hvorfor han mener at det er viktig at vi er bevisste på at samfunnet former menneskets roller, og at dette vil skje både bevisst og ubevisst.

Habermas hevder at selv i uberørte og ærlige samfunn vil det være et behov for å organisere, strukturere og lage et felles grunnlag av verdier og normer: «Even the organic form of social solidarity has to be secured by values and norms; like mechanical solidarity, it is the expression of a collective consciousness, however altered in its structure» (Habermas, 1984, s. 116). Habermas skiller her mellom det mekaniske samfunnet og det sosiale samfunnet. Det mekaniske samfunnet kan defineres ved det fellesskapet som oppstår i institusjoner og bedrifter hvor folk arbeider, og det sosiale samfunnet vil være hvor man opptrer som privatperson. Habermas vil peke på at selv om man opptrer som privatperson i en sosial setting, vil man også her inngå i et fellesskap som har definerte verdier og normer. Det betyr at man på en måte inngår i en rolle uansett hvor man befinner seg i samfunnet, samtidig som det også viser at man tar med seg sin identitet både i jobbsammenheng og privatsammenheng¹¹.

Det er viktig for Habermas å poengtere at om man ikke kan trekke et tydelig skille mellom *Lebenswelt* og *System*, vil vi opptre i roller i begge de to «sfærene». Habermas hevder derfor at det moderne samfunnet har ført til at vi problematiserer forholdet vårt til den ekte verden som vi tidligere ikke har tvilt på. Han fremhever to teser i kapittelet som systemverden og livsverden:

I would therefore like to propose (1) that we conceive of societies simultaneously as systems and lifeworld. This concept proves itself in (2) a theory of social evolution that separates the rationalization of the lifeworld from the growing complexity of societal system (...). (Habermas, 1984, s. 118)

Habermas mener at det er et skille mellom systemverden som er konstruert, og den rene livsverden hvor mennesket opptrer som privatperson, men det er også viktig at vi i det moderne samfunnet vet hvordan disse to verdene stadig møtes. Dette vil jeg benytte meg av i

---

¹¹ Knausgård har selv skrevet et essay om det kollektive og hvordan vi alle har et ansvar for å velge å fordype oss i et kunnskapsområde for å gi tilbake til samfunnet: «Hva krever kollektivet at få igjen? Ikke så meget. Men intet af det, som kollektivet har opnået, kan holde sig selv ved lige. Hverken mad eller tøj, varme eller tryghed, sprog, viden eller information. Det bliver det enkelte kollektivmedlems ansvar og pligt at gøre sit for at sikre denne omfattende vedligeholdelse.» (Knausgård, 2016). Knausgård viser i dette essayet at han er bevisst på at vi er nødt til å skille mellom ulike ansvarsoppgaver, og dermed anerkjenner han på sett og vis at han vet om at vi må skille mellom vår livsverden og systemverden.

analysen av Knausgårds institusjonsskildringer, fordi vi da både kan se hvordan Knausgård opptrer som ansatt i en systemverden, men også hvordan han hele veien har med seg sin personlighet fra livsverden.

I tillegg til den glidende overgangen mellom systemverden og livsverden, vil Habermas også argumentere for at menneskets opplevelse av en situasjon kan bli påvirket av miljøet man er i. Han peker på at hvordan mennesker reagerer i ulike situasjoner, kan være påvirket av om man er i en systemverden eller livsverden:

(...) society is conceived from the perspective of acting subjects as the *lifeworld of a social group*. In contrast, from the observer's perspective of someone not involved, society can be conceived only as a *system of actions* such that each action has a functional significance according to its contribution to the maintenance of the system. (Habermas, 1984, s. 117)

Selv om det er mennesker som opererer på systemnivå, vil menneskene som er ansatt der i kraft av sin rolle føre med seg et annet syn på den menneskelige interaksjonen. Dette forklarer hvorfor man kan føle seg mer uvitende i møte med en institusjon når man går inn med en rolle som ligger utenfor institusjonen. Hvis man derimot er ansatt på en institusjon, vil man etter hvert adaptere måten systemet fungerer og dermed bevisst (eller ubevisst) innta en posisjon som er mer vitende enn dem som besøker institusjonen.

Habermas skiller også mellom det han kaller den objektive, den sosiale og den subjektive verden (Habermas, 1984, s. 120). I den objektive verden er det uttalte sannheter som flere slutter seg til, mens man i den subjektive verden kan ha sine egne personlige oppfatninger av hva sannhet er. I den sosiale verden har man mellommenneskelige forhold som har definert stemningen. Habermas bruker dette for å forklare hvordan en person som skal tale kan utnytte de forskjellige verdenstypene for å få frem sitt budskap, men jeg mener at denne tredelingen av verden er interessant i møte med institusjonen. Som ansatt i en institusjon skal man enes om et felles, objektivt syn på institusjonen, samtidig som man også opptrer som en person fra sin egen subjektive verden. Disse to verdene møtes i den sosiale verden, hvor man i samarbeid med andre forsøker å etablere en felles forståelse for arbeidsplassen. Habermas sin teori fungerer derfor godt som et grunnlag for hvordan institusjonen selv skaper et miljø med felles normer og verdier.

2.2 Erving Goffmans rolleteori

I sitt innflytelsesrike verk *The Presentation of Self in Everyday Life* forsøker Erving Goffman å vise hvordan det finnes ulike måter å forholde seg til sin rolle i samfunnet, samtidig som han ønsker å få frem hvordan disse rollene ofte skjer intuitivt og spontant, og kan være vanskelig å identifisere. Goffman argumenterer blant annet for at det kun er i spontane utbrudd at mennesket «avslører» sine ekte følelser og tanker (Goffman, 1959, s. 1-2). Goffman velger i sin rolleteori å skille mellom de rollene man har på og av «scenen», og jeg vil videre fokusere på deler av de rollene man går inn i foran sceneteppet (Goffman, 1959, s. 22). Dette er fordi jeg ønsker å kunne bruke disse begrepene for å undersøke Karl Ove i rollen som ansatt.

Goffmans rolleteori er i stor grad definert av et skille mellom to ulike måter å tolke menneskets intensjon på: «(...) the expression that he *gives*, and the expression that he *gives off*.» (Goffman, 1959, s. 2). Med den første typen, «the expression that he gives», mener Goffman språket og andre verbale symboler som mennesket bruker å få videreføre den informasjonen han/hun vil kommunisere. Det viktigste her er at avsenderen bruker symboler som vedkommende antar at mottakeren vil fortolke på samme måte, altså at de har et felles fortolkningsgrunnlag. Goffman kaller dette for den tradisjonelle kommunikasjonen. Når Goffman viser til «the expression that he gives off», peker han på at dette inkluderer mange forskjellige handlingsmønstre som blir symboler for tendenser eller vaner hos mennesket som er avsender. Disse symbolene viser at handlingsmønsteret har flere bakenforliggende årsaker. Dette kan sammenlignes med det klassiske skille på verbal og non-verbal kommunikasjon. Forskjellen her er at man setter søkelyset på avsenderens oppfattelse av hva som blir kommunisert, og at man her i større grad er opptatt av hvilke handlinger som er bevisste og ubevisste.

Et viktig moment innenfor kategorien «front» er det Goffman kaller «[b]elief in the Part One is Playing». Han introduserer dette med å vise til hvordan det å ta på seg en spesiell rolle i stor grad har blitt tolket slik at «the individual offers his performance and puts on his show 'for the benefit of other people'.» (Goffman, 1959, s. 17) Goffman ønsker å bevege seg vekk fra hvordan rolleskuespillet er til det beste for mottakeren og vil i stedet undersøke hvordan avsenderen forholder seg til sin egen rolle og fremtoning. Han gjør dette ved å vise til det han kaller ulike «ekstreme» typer, der de to motpolene er avsenderen som er imponert av sin egen fremtoning, og avsenderen som forholder seg med avsky til sin egen fremstilling. Dette er det interessant å undersøke i min analyse av Knausgård-skildringene; når identifiserer vi en Knausgård som er fornøyd med egen fremtoning, og når identifiserer vi han som skamfull og sårbar? Knausgård er kjent for sitt skamfulle forhold til eget liv og virke, men vil

vi i institusjonsskildringene finne han i en rolle hvor han viser en trygghet og ro? Goffman forsøker å tolke disse to ekstreme typene og hevder at «[w]hen the individual has no concern with the beliefs of his audience, we may call him cynical, reserving the term 'sincere' for individuals who believe in the impression fostered by their own performance» (Goffman, 1959, s. 18). Her viser det seg at Goffman fremhever mennesket som har tro på sin egen forestilling, og dermed kan den skamfulle fremtoningen også bli knyttet til en kynisk måte å være på. Dette er interessant fordi man skulle tro at man ved å unngå å ta på seg en rolle får en mer ekte fremtoning, men det viser seg at dette nettopp kan ha motsatt effekt.

Når vi mennesker inntar en rolle, er det ofte i profesjonelt samspill med andre, og Goffman vektlegger også hvordan man forholder seg til egen rolle i en gruppedynamikk. Her hevder han at mennesket kan få pålagt en rolle for å passe inn i et spesifikt fellesskap, og at dette igjen vil påvirke fremtoningen:

(..) it often happens that the performance serves mainly to express the characteristics of the task that is performed and not the characteristics of the performer. Thus one finds that service personnel, whether in profession, bureaucracy, business, or craft, enliven their manner with movements which express proficiency and integrity, but, whatever this manner conveys about them, often its major purpose is to establish a favorable definition of their service or product. (Goffman, 1959, s. 77)

Goffman argumenterer her for at rollespillet får et annet fokus når det inngår i en gruppedynamikk. I et fellesskap vil det, ifølge Goffman, være viktig å etablere en felles definisjon av hva de tilbyr. Hvis vi flytter dette inn på for eksempel en psykiatrisk institusjon, vil dette kunne bety at det blir viktig for de ansatte å etablere et felles uttrykk som skal være den perfekte kombinasjon av profesjonalitet, emosjonalitet og medmenneskelighet. De skal både uttrykke empati og være tilgjengelig for pasientene, samtidig skal de også ha en profesjonell fremtoning og sette tydelige grenser. I tilfellet Knausgård vil da den rollen han har som ansatt på institusjon, sette tydelige spor for hvordan hans fremtoning skal og bør være. Goffman setter på denne måten opp et skille mellom menneskets individuelle fremtoning i verden og menneskets fremtoning når han/hun er knyttet til et fellesskap.

2.2.1 Goffman om asylet

I tillegg til sitt kjente arbeid med rolleteori, har også Erving Goffman studert asylet som institusjon. I sitt verk *Asylums* beskriver han hvordan han observerte innsiden på en institusjon ved å være så usynlig som mulig. Han oppholdt seg der over lengre tid, og han fikk overhøre både pasientbehandling, hverdagslivet til pasientene og hvordan kollegaene snakket

med hverandre. Han undersøkte derfor ikke bare arbeidsforhold, men også pasientforhold på asyl. I denne masteroppgaven er det Goffmans rolleteori jeg vil benytte meg av, men jeg vil også referere kort til hva han skriver om den kollegiale sfæren på institusjonen han observerte.

Goffman hevder at det kollegiale på institusjonen skiller seg fra andre jobber på grunn av den menneskelige kontakten. Han skiller mellom «people-work» og «personnel work» og hevder at den store forskjellen er at objektet man arbeider med her er mennesker (Goffman, 1961, s. 73). Dette leder Goffman videre til et viktig poeng, nemlig hvordan det å arbeide med mennesker påvirker måten man ser personer på: «As material upon to work, people can take on somewhat the same characteristics as inanimate objects.» (Goffman, 1961, s. 73). Slik jeg leser Goffman, kan dette tyde på at det er en fare for at man reduserer mennesket når man arbeider på en institusjon. Eksempelet Goffman gir, er hvordan kirurger vil foretrekke å operere en slank person kontra en som er overvektig, fordi instrumentene fungerer lettere hos den slanke. Dette poenget vil jeg benytte meg av i analysen og undersøke om Knausgård reduserer noen av pasientene og beboerne han møter, og om han beskriver dem som mindre menneskelig.

I tillegg til at ansatte kan ende opp med å behandle mennesker som et objekt, viser også Goffman til hvordan ansatte må ta avstand til pasientene for å beskytte seg selv. Dette gjelder spesielt uoversiktlige situasjoner hvor pasientene viser seg som lite tilregnelige: «Staff partially protect themselves from this altered relation to deference by some standard devices. First, to the degree that the inmates are defined as not-fully-adults, staff need not feel a loss of self-respect by coercing deference from their charges» (Goffman, 1961, s. 108). Her kan vi se at reduksjonen av mennesket ikke bare skjer ubevisst, men at det også kan være en bevisst handling for å beskytte seg selv. I noen tilfeller observerte Goffman at mennesker ble karakterisert som «not-fully-adults», fordi at de ansatte ikke skulle få dårlig samvittighet for å gripe inn i ulike situasjoner.

2.3 Institusjonen i litteraturforskning

Litteraturen og sosiologien møtes i det som blir kalt institusjonsnarrativer. Det kan være vanskelig å finne en dekkende definisjon av hva institusjonsnarrativer er, men det kan defineres som en gren under institusjonsdiskurs. Jeg vil derfor lene meg på Michael Agars definisjon av institusjonsdiskurs: «One person – a citizen of a modern nation/state – comes into contact with another – a representative of one of its institutions. The discourse that results

is something more than 'unnatural non-conversations'» (Agar, 1985, s. 147). Dette er en bred definisjon, og den viser at det er samtaler som oppstår mellom en person fra det moderne samfunnet og en representant for institusjonen. Dermed er ikke dette begrepet dekkende for alle aspekter ved institusjonsskildringene i *Min kamp*. Knausgård reflekterer her mye rundt institusjonen, uten at han er i direkte kontakt med en representant. Der hvor det kan brukes, er i skildringene fra *Min kamp. Femte bok*, hvor Karl Ove møter institusjonen som ansatt og skal ta del i fellesskapet. Jeg velger derfor kort å kommentere hvordan institusjonsnarrativer har blitt brukt for å forstå møtet mellom enkeltindividet og institusjonen, fordi det er relevant for noen av skildringene jeg trekker frem, og fordi det er et nytt felt innenfor litteraturforskningen.

Jeg vil benytte meg av Charlottes Lindes forskning på institusjonsnarrativer, fordi hun er opptatt å finne ut hvilke fortellinger de ansatte både reproduserer og konstruerer og hvordan dette påvirker institusjonens identitet. Linde skriver at de fortellingene som lever i institusjonen, er det som både opprettholder og bevarer kulturen som finnes i de ulike institusjonene:

One of the major functions of narrative within institutions is to accomplish the work of reproducing, maintaining, changing, or contesting the institution's self-representation and the power relations of the parties within it. Just as individuals maintain *life stories, institutions also have stories which represent who 'We' are. (Linde, 2008, s. 243)

Linde hevder at institusjonsfortellingene er en stor del av å opprettholde maktstrukturene i institusjonen, men at disse fortellingene også er noe som skal definere hvem vi er. I vårt tilfelle vil Karl Ove sine refleksjoner over institusjonen ikke være definert som institusjonsfortellinger. De stedene hvor vi kan spore institusjonsfortellinger er der hvor han opplever at institusjonen gir ham nye historier som blir en del av ham som ansatt. Rolleteorien jeg presenterte tidligere, var opptatt av hvordan man forsøkte å skape et «vi» på en institusjon og hvordan dette både kan falle naturlig, men også oppfattes styrende. Selv om institusjonene har felles historier, er det ikke sikkert at disse oppleves likt for de ulike ansatte.

Linde argumenterer for at det er noen fortellinger man må enes om, som ansatt ved en institusjon. På bakgrunn av dette skiller hun mellom to forskjellige resultater som institusjonsnarrativer skal oppnå. Det første resultatet handler om hvordan institusjonens identitet skal fortsette å leve videre: «[N]arrative is used to reproduce the institution itself, continue or challenge its power structure, induct new members, create the identity of the

institution and its members, adapt to change, and deal with the contested or contradictory versions of the past» (Linde, 2008, s. 243). Det andre resultat handler derimot om hvordan man trenger noen fortellinger for å opprettholde hverdagslivet og de arbeidsoppgavene som skal gjøres på institusjonen: «This includes the telling of stories by members of the institution to carry on their own work (...). It also includes the attempts of non-members to use narrative in institutional settings such as legal or medical situations (...)» (Linde, 2008, s. 243). Det er disse siste fortellingene som blir mest tydelige i kommunikasjonen blant de ansatte på daglig basis, og det er her man kan oppdage hvordan man for eksempel reduserer pasientens menneskelighet for å beskytte seg selv som ansatt. Den første funksjonen vil være mer overordnet og være med på å påvirke hvordan institusjonen blir presentert utad.

Et av Lindes poeng er hvordan institusjonsnarrativene ofte har en ukjent forfatter, og at man ofte formidler historier man har hørt tidligere. Linde kaller dette for «nonparticipant narratives» og definerer det som «the narrative told by a speaker who was not a participant or witness to the events narrated, but heard them from someone else» (Linde, 2001, s. 522). Linde hevder at dette er de viktigste fortellingene å undersøke bruken av i institusjoner, og det viser også at man i stor grad reproducerer fortellinger som man ikke kjenner opphavet til. Her blir det tydelig at jeg i min masteroppgave i all hovedsak ikke undersøker institusjonsfortellinger, fordi vi har å gjøre med en tydelig forfatter. Det som blir interessant, er å se om Karl Ove på noe tidspunkt forsøker å ta del i de etablerte institusjonsfortellingene på stedene han er ansatt.

2.4 Michel Foucault om galskapens murer

Galskapens historie av Michel Foucault er en av de mest kjente verkene som tar for seg hvordan samfunnets forståelse av «de gale» har utviklet seg. Siden min masteroppgave er sentrert rundt romankarakteren Karl Ove, og hvordan han opptrer i ulike roller i møte med institusjoner, vil jeg ikke vie mye plass til den historiske utviklingen av institusjoner for psykisk sykdom. Det jeg vil trekke frem, er noen momenter fra Foucaults klassiker, nettopp fordi Knausgård selv kommenterer i *Min Kamp* at han er inspirert av Foucaults idéer. Petter Aaslestad oppsummerer Foucaults verk ved å peke på hvordan synet på «de gale» endrer seg:

Fra å være en naturlig del av samfunnet i middelalderen overtok de gale etter hvert, i fornuftens periode, den rollen som de spedalske hadde hatt, som utstøtte og avsondret; de gale ble plassert i fellesskap med andre som også falt utenfor; de hjemløse, tilbakestående, arbeidsskye og kriminelle. (Aaslestad, 2007, s. 20).

Aaslestad peker her på hvordan man begynte å samle alle som falt utenfor under samme tak. Dette er nok mye av grunnen til at de tidlige institusjonene inneholdt flere forskjellige mennesker, både hjemløse, psykisk utviklingshemmede og personer som hadde en tung periode i livet. Videre peker Aaslestad på at Foucault har blitt kritisert for «grove forenklinger, og for gjennomgående å ha et for romantisk syn på den gale» (Aaslestad, 2007, s. 21). Jeg vil ikke her gå inn i diskusjon om hvorvidt Foucaults fremstilling i *Galskapens historie* er for enkel, men jeg synes nettopp det er interessant å vise hvordan Foucaults romantiske syn på galskapen kan ha påvirket Karl Oves holdninger til institusjonen.

Foucault hevder at det er flere endringer som skjer når samfunnet plasserer «de gale» på institusjon. Et av poengene han vil få frem er hvordan den syke plutselig skal skjules fra resten av samfunnet. I utdraget under beskriver Foucault hva som skjer når «de gale» blir samlet på et sted, asylet:

Asylet sanksjonerte riktignok ikke lenger den gales skyld, men det gjorde noe annet, det organiserte denne skylden. Det tegnet den opp for den gale som hans selvbevissthet, som hans ikke-gjensidige forhold til sin vokter; det organiserte den for det fornuftige menneske som bevissthet om den andre og som terapeutisk inngrep i den gales eksistens. Den skylden gjorde altså den gale til et straffeobjekt som alltid er utlevert til seg selv og den andre. Fra erkjennelse av sin status som objekt, fra bevisstheten om sin skyld, skulle den gale vende tilbake til bevisstheten om seg selv som fritt og ansvarlig subjekt, følgelig til fornuften. (Foucault, 2019, s. 162-163)

Foucault hevder her at ved å bli plassert på et asyl opptrer skyldfølelsen hos «de gale» på en annen måte. De er ikke lenger kriminalisert på samme måte som når de fritt fikk bevege seg i samfunnet, men ved at asylet som institusjon har pekt deg ut som syk/gal/unormal, vil dette føre med seg en skyldfølelse. Denne skyldfølelsen skal til slutt være noe av det som fører den gale ut av sykdommen og blir til et fornuftig individ. Dette kan knyttes til at man skal få en slags institusjonell bevissthet, og dette skal føre til at man ser seg selv i et nytt lys. Dette med institusjonell bevissthet kan jeg bruke for å undersøke hvordan Lindas bevissthet rundt sin egen sykdom påvirker kommunikasjonen mellom ektefellene.

Et annet sentralt poeng som Foucault nevner, er at når den syke blir innlagt, handler det om umyndiggjøring. Her forsøker han å vise hvordan familien får en ny rolle i møte med «den gale» og hvordan familiens holdning til den syke gir umyndiggjøringen et nytt ansikt:

Familien [var en] antitese til det «miljøet» som man på 1700-tallet mente var opprinnelsen til all galskap. Men han [Tuke] introduserte den også på en meget reell måte i asylets verden, der den framstod som sannhet og norm for alle de forhold som kunne opprettes mellom den gale og den fornuftige. Umyndigheten var en juridisk

status som fratok den gale sivile rettigheter, men under familiens forvaltning ble den til en psykologisk situasjon som avskar hans konkrete frihet. Hele galskapens eksistens i den verden som nå ble bygd opp for den, befant seg lukket inne i det vi foregripende kunne kalle et «foreldrekompleks» (Foucault, 2019, s. 166).

Foucault viser her til at umyndigheten kan bli til en psykologisk situasjon når det er pårørende (familie) involvert. Når «den gale» ble plassert på en institusjon, satt dette familiens ansvar i et system. Der de før hadde hatt ansvar og omsorg for en person som ikke passet helt inn i samfunnet, ble dette plutselig et offisielt ansvar. Dette kan videre påvirke familiedynamikken. Her vil det være interessant å se om det nettopp er Lindas innleggelse som utløser et rolleskifte hos Karl Ove, eller om rolleskiftet allerede har skjedd tidligere.

På bakgrunn av Knausgårds refleksjoner er det absolutt mulig at han har latt seg inspirere av Foucaults beskrivelse av institusjonaliseringen av syke. Karl Ove kommenterer selv at han generelt er begeistret for Foucault:

Den ufarlige påvirkningen gjelder det som tilhører alle og som gjennomsyrrer det sosiale og det intellektuelle feltet – leser jeg Foucault og lar meg begeistre av det, i så stor grad at jeg annammer det helt og gjør det til mitt eget, begynner å tenke og skrive foucaultsk, har jeg ikke overskredet noe, og heller ikke mistet noe, for Foucault er av en slik størrelse nå at hans tanker tilhører alle (...), og er et slags intellektuelt fundament, et sted som vi tenker ut fra, etter hvert personløst, selv om det er knyttet til bestemte navn. (Knausgård, 2011b, s. 223)

Knausgårds tanker om Foucault, sammen med hans uttalelse om at han kunne skrevet en debattartikkel om institusjoner¹², peker begge på at det kan ligge en mening bak institusjonsskildringene i *Min kamp. Femte bok* og skildringene som kommer senere i *Min kamp. Sjette bok*. Av utdraget over kan det også være at Knausgård henter inspirasjon fra Foucault når han skriver om institusjoner, men at han anser dette nå for å være så allment at han ikke nødvendigvis nevner Foucault ved navn. Dette blir en slags skjult intertekstualitet, som samtidig bygger opp under min teori om hvordan Knausgård vil kommentere institusjonaliseringen av syke mennesker.

2.5 Fokalisering og Poul Behrendts nærværseffekt

Karl Ove Knausgårds *Min kamp* er fortalt i førsteperson, og synsvinkelen ligger dermed hos jeg-fortelleren. I førstepersonsfortellinger er det ofte klart og tydelig hvem vi sanser og tanker gjennom, men i Knausgårds *Min kamp* har vi å gjøre med et skifte i fokalobjekt gjennom hele

---

¹² Se underkapittel 4.3.2 hvor jeg kommenterer dette sitatet.

verket. Derfor er det hensiktsmessig å definere hvem det er som forteller, og hvem det er som sanser, i institusjonsskildringene. Knausgårds fortellerteknikk har blant annet blitt kommentert av Poul Behrendt (2019, s. 94), og han argumenterer for at det er nettopp bruken av synsvinkel som skaper nærværseffekten og dermed representerer det nye grepet i virkelighetslitteraturen.

Innenfor litteraturforskningen er det Gérard Genette som først brukte begrepet fokalisering for å trenge dypere ned i romanens synsvinkel. Genette bruker paraplybegrepet intern fokalisering når han forklarer hvordan man kan bruke synsvinkelen på tre ulike måter, hvis man ikke har den klassiske allvitende fortellerstemmen. Genette skiller mellom «fixed», «variable» and «multiple» (Genette, 1980, s. 189-190), og dette speiler hvor mange av karakterenes tanker og følelser vi som lesere får tilgang til. I senere tid har litteraturforskningen beveget seg lengre bort fra Genettes definisjon (Jahn, 2008, s. 174), og blant andre har Mieke Bal konkretisert hva fokalisering er, ved å peke på fokalobjektet. Bal definerer fokalisering på denne måten: «Focalization is the relationship between the vision, the agent that sees, and that which is seen» (Bal, 2017, s. 135). Slik jeg leser Bal, betyr dette at fokalisering representerer forholdet mellom personen som ser og det som blir sett. Dette åpner opp for at det er en forskjell mellom den som vi som lesere ser og opplever handlingen gjennom, og den som fokaliserer. Bal viser her til forskjellen mellom «the focalizer» og «the focalized object», og at forholdet mellom disse to både kan være konstant og variere stort (Bal, 2019, s. 137). Dette ser vi tydelig i Knausgårds *Min kamp*. Fortelleren er den skrivende Knausgård, men vi har en intern delegering av fokalobjekt til den opplevende Knausgård.

I tilfellet Knausgård er det dermed tydelig hvem som er fortelleren, men samtidig kan vi identifisere ulike karakterer i hans fortelling. Knausgård kommenterer selv hvordan han har benyttet seg av ulike synsvinkler i *Min kamp*. *Sjette bok*:

Jeg nesten brant av utålmodighet og forventning der jeg satt foran pc-en og rullet opp og med i manuset. Det var klart at det ikke gikk å dele dem inn og få dem selvstendige av seg selv, jeg måtte skrive begynnelser og slutter, broer og overganger, flytte og stryke passasjer, men vanskelig ville det ikke bli, for delene var allerede ulike i seg selv, siden jeg hele tiden hadde forsøkt å skrive meg inn mot den tiden handlingen foregikk i, ikke minst gjennom å legge refleksjonene så tett mot jeg-ets alder som mulig. Tiåringen reflekterte om smågodt, niogtyveåringen om popmusikk, trettifemåringen om foreldreskap. Å, det ville bli bra! Seks romaner! Faen, jeg skulle feie banen med dem! (Knausgård, 2011b, s. 65-66)

Ut fra dette sitatet ser vi at Knausgårds intensjon er at vi møter han som ulike «karakterer» gjennom livet. Det han for eksempel opplever som student i Bergen i 1989, skal vi se

gjennom hans øyne anno 1989. Knausgård delegerer derfor synsvinkelen til seg selv i ulike tider, og vi har dermed ikke et konstant forhold mellom «the focalizer» og «the focal object», men dette forholdet forandres gjennom hele verket. Derfor vil jeg i min analyse også minne om livssituasjonen vi møter Karl Ove i, og hvordan denne endrer seg. Samtidig er det også slik at selv om Knausgård har forsøkt å skrive så tett opptil den situasjonen han var i, vet jo forfatteren hvordan de ulike situasjonene har endret seg.

Knausgårds måte å bruke synsvinkelen på er det Poul Behrendt hevder gir det spesielle nærværet i romanserien. Behrendt hevder at det hos Knausgård oppstår en flerstemmighet «(...) som gjør *Min kamp* grunnleggende forskjellig fra al selvbiografisk prosa. I sit indre har forfatteren et fiktivt kamera med mikrofon, der kan køre op og ned igennem skiftende livsaldre og situationer, ofte med en grad av nærvær, som er uhørt» (Behrendt, 2019, s. 94). Behrendt mener her at endring av synsvinkel i takt med alder og livssituasjon fører til at leseren opplever nærhet til karakteren. Han legger videre vekt på hvordan dette påvirker sanseopplevelsene, og at disse nettopp vil oppleves mer ekte på grunn av fokaliseringen:

Med en grad af nærvær, der indfinder sig i det øjeblik, hvor det, der ses, udelukkende meddeles som lyd. Ved at tale til øret tales der samtidig til en indre sans, som visualiserer stærkere end noget, der meddeles via øjet. Svarende til den nærværsskabende effekt af forfatterens ”episke præteritum” i første person. (Behrendt, 2019, s 103)

Knausgårds måte å beskrive livet sitt er dermed med på å vise «karakterer» av seg selv i ulike tidsrom. På denne måten kommer vi nærmere Knausgård som nittenåring, og som tredveåring. Når Behrendt viser til forfatterens bruk av episk preteritum, forsøker han også å vise hvordan *Min kamp* tvinger oss til å ta i bruk et nytt diskursivt begrep. Behrendt hevder at det mangler «en (narrato)logisk betraktning en fjerde diskursiv kategori som narrativ modstilling til karakterens solo-ytringer i den direkte diskurs: nemlig fortællerens egen karakter-uafhængige situationsskildring» (Behrendt, 2019, s. 49). Hvis ikke man bruker dette nye begrepet, vil man kunne tolke verket på feil grunnlag. Dette viser Behrendt til når han trekker frem at det «(...) *ud fra rent diskursive kriterier ingen formelle forskelle er på en fortællers karakteruafgængige sitationsskildring og en karakters dækkede direkte diskurs.*» (Behrendt, 2019, s. 50). Det er dette som er Knausgårds narrative magi, ifølge Behrendt (2019, s. 52), fordi man som leser både opplever øyeblikkene og situasjonene i nåtid samtidig som de er fortalt av en skrivende Knausgård i ettertid.

Selv om Behrendt viser hvordan Knausgårds romanserie skiller seg fra andre selvbiografiske fremstillinger, er denne nærværeffekten noe som ofte er påpekt ved bruk av intern fokalisering:

As is quite typical of internally focalized passages staging a focal character's perception, the text easily slips from ocularisation to auricularisation to focalized representation of bodily sensation (chillness), inviting the reader both to witness and to co-experience the situation as it is perceived by the focal character. (Jahn, 2008, s. 174)

Det er dermed slik at man ofte får en nærværeffekt bare av at det er en førstepersonsfortelling, men i Knausgårds tilfelle blir denne forsterket fordi man opplever den på ulike nivåer. Vi opplever både en nærhet til den skrivende Knausgård, men også til Karl Ove som student i Bergen og til Karl Ove som ektefellen til Linda.

2.6 Antiprosopopoiia og *Das Unheimliche*

Videre i analysen vil jeg benytte meg av begrepene *Lebenswelt* og *System* for å undersøke Knausgårds møte med institusjonen både i rollen som ansatt, ektefelle og pårørende. Goffmans rolleteori vil fungere som et bakteppe, for å forstå hvordan Karl Ove opplever å tre inn i spesielt rollen som ansatt. For å kunne kommentere hvordan Karl Ove opplever menneskene som er innlagt ved disse institusjonene har jeg behov for å definere et begrep jeg kan bruke i analysen.

Som jeg har vist til tidligere, påpeker Goffman hvordan man i møte med institusjoner kan redusere pasientene man møter og oppleve dem som mindre menneskelig. I litteraturforskningen har man brukt begrepet antiprosopopoiia for å forklare skildringer hvor mennesker blir beskrevet som dyr. E. W Bullinger beskriver antiprosopopoiia som «*[t]he opposite of Prosopopœia; Persons represented as inanimate things*» (Bullinger, 1968, s. 870), og han viser til den mer kjente termen prosopopeiia. I sin doktorgradsavhandling beskriver Frode Helmich Pedersen denne termen som en trope som gjør «teksten i stand til å la det døde, det fraværende, det kollektive eller det irreelle opptre som talende figurer» (Helmich Pedersen, 2009, s. 24). I avhandlingen definerer Helmich Pedersen antiprosopopoiia som: «(...) en reversert menneskeliggjøring; en figur som forvandler det menneskelige til noe dyrisk eller dødt, det snakkende til noe stumt, det inderlige til noe utvendig eller fremmed» (Helmich Pedersen, 2009, s. 27). I min analyse vil jeg undersøke hvordan Karl Oves reaksjoner og opplevelser av pasientene påvirker hans syn på institusjonen, og dermed også

hvordan han opplever å gå inn i en pårørenderolle senere i livet. Jeg gjennomfører ikke en gjennomgående tropologisk analyse, men vil bruke begrepet antiprosopopoiia som en inngang til å analysere dehumaniserende skildringer. Jeg definerer dehumaniserende skildringer som når det menneskelige blir umenneskelig, det menneskelige blir dyrisk, eller når det menneskelige blir beskrevet som noe mekanisk og dermed nesten dødt.

Begrepet antiprosopopoiia kan dermed være med som en forståelse for skildringer hvor det menneskelige blir redusert, men jeg vil også peke på hvilken stemning som oppstår i de øyeblikkene hvor det menneskelige blir redusert. Jeg vil derfor benytte meg av Sigmund Freuds begrep *Das Unheimliche* som et samlebegrep for den uhyggelige stemningen som kan oppstå i skildringer hvor for eksempel mennesket ikke lengre er helt menneskelig. Freud definerer begrepet slik: «(...) the uncanny is that class of the frightening which leads back to what is known of old and long familiar» (Freud, 1955, s. 220). Begrepet viser dermed til noe skremmende, uhyggelig og fremmedartet, men som likevel leder tilbake til noe som er velkjent og familiært. Slik jeg leser Freud, vil jeg bruke hans begrep både i skildringene hvor Karl Ove møter institusjonen, men også i skildringene hvor han opplever at konen Linda oppfører seg annerledes. Freud påpeker at ikke alt som er nytt og ukjent viser til *Das Unheimliche*, men det må være et moment som gjør at man opplever situasjonen skremmende: «We can only say that what is novel can easily become frightening and uncanny; some new things are frightening but not by any means all. Something has to be added to what is novel and unfamiliar in order to make it uncanny» (Freud, 1955, s. 221). I min analyse vil jeg nettopp vise at det er i de skildringene hvor mennesket blir beskrevet som dyr eller som noe dødt, at det oppstår en stemning som er skremmende og uhyggelig. Begrepet *Das Unheimliche* vil derfor ikke bare beskrive selve stemningen som oppstår når vi leser skildringene, men også stemningen som oppstår i Karl Ove.

3. Analyse og tolkning: Karl Oves møte med institusjonen som ansatt

I det følgende vil jeg undersøke hva som skjer når Karl Ove må gå inn i rollen som ansatt på to ulike institusjonsavdelinger. Jeg har valgt å fokusere på hvordan Karl Ove skildrer selve bygget og stemningen, hvordan forholdet er til kollegaene og hvilke relasjoner han har til beboerne/pasientene. For å se mine funn opp mot teorien vil jeg benytte meg av de nevnte begrepene *Lebenswelt*, *System*, *antiprosopopoiia* og *Das Unheimliche*, men vil også i denne delen vise til Goffmans rolleteori og kort til hvordan vi kan bruke Lindes begrep institusjonsnarrativer i møte med skildringene.

3.1 Handlingsreferat *Min kamp. Femte bok*

I den femte boken av Karl Ove Knausgårds romanserie møter vi forfatteren som ung student og blir med på hans opphold i Bergen fra 1988 til 2002 (Knausgård, 2011a, s.7). Den skrivende Knausgård beskriver selv arbeidet med femte bok på denne måten:

Femmeren skrev jeg på åtte uker, for da ga jeg virkelig faen, samtidig som jeg fant fram til en tone som minnet meg om litteraturen jeg leste da jeg var i den alderen jeg skrev om, og jeg tenkte for meg selv at dette var den romanen jeg ville skrive da jeg var tyve, men ikke kunne. (Knausgård, 2011b, s. 993)

Vi følger Karl Ove som student ved Skrivekunstakademiet, senere litteraturvitenskap, og gjennom ulike jobbsituasjoner, sosiale situasjoner og oppstarten som trommeslager i et band. Et gjennomgående tema i boken er drømmen om å kunne skrive, og vi blir med på en berg-og-dalbane av forfatterselvtillit, som til slutt ender med at han blir antatt og forlater Bergen. Mange av anmeldelsene trekker frem denne delen av romanserien som en mer positiv lesning¹³, og samtidig mindre interessant, men så vidt meg bekjent er det ingen som nevner de to relativt lange skildringene fra et ikke navngitt psykiatrisk sykehus på Vestlandet og Sandviken sykehus. Dette kan tyde på at man har sett på institusjonsskildringene som noe som skjer i «forbifarten», og dermed noe som ikke vil påvirke vår lesning av verket i stor grad. Dette vil min analyse forsøke å endre på, fordi jeg vil argumentere for at institusjonsskildringene kan påvirke vår lesning av Knausgård og kanskje spesielt hans utlevering av eget ekteskap.

---

¹³ For eksempel Marta Norheims anmeldelse for NRK 15.juni 2010.

3.2 Skildringene fra avdeling E

3.2.1 Karl Oves livssituasjon sommeren 1990

Karl Oves første møte med en institusjon som ansatt er som sommervikar på Eg sykehus i Kristiansand, men den første lengre skildringen fra en institusjon er da han blir ansatt som sommervikar på avdeling E på et psykiatrisk sykehus, sommeren 1990 (Knausgård, 2011a, s. 305). Den skrivende Knausgård nevner ikke navn på dette sykehuset, men av beskrivelsene han gir av bygget og området, forstår vi at det er snakk om Helse Fonna, og at det er nærliggende å anta at det er Valen sjukehus. På tidspunktet for Karl Oves ansettelse består Valen sjukehus av flere ulike bygg og avdelinger, og Karl Ove skal arbeide på «en institusjon for psykisk utviklingshemmede, som lå mellom Haugesund og hjemstedet hennes, kjent blant studenter som et sted som alltid trengte folk» (Knausgård, 2011a, s. 305). Siden Knausgård ikke navngir stedet selv, vil jeg i hovedsak referere til denne institusjonen som avdeling E, men jeg vil også kort kommentere hvilke assosiasjoner Karl Ove kan ha hatt til Valen sjukehus før han startet som sommervikar.

Karl Ove tar denne jobben mye på grunn av at han da kan tilbringe mye av sommeren med sin daværende kjæreste. I skildringene fra denne tiden møter vi en litt forvirret, men kanskje mest av alt forelsket, Karl Ove. Han er kjæreste med Gunvor, en jente han beskriver som god og lite alvorstynget, altså på mange måter det motsatte av det Karl Ove beskriver seg selv som:

Når jeg var sammen med henne, var det som om noe ble sugd ut av meg. Det mørke ble lysere, det forkrøplede rettene, og det merkelige var at det ikke kom utenfra, det var ikke slik at hun lyste det mørke opp, nei, det var noe som hendte i meg, fordi jeg så meg selv med hennes blick, og ikke bare mitt eget, og i hennes øyne var det jo ingenting galt med meg, tvert imot. Slik forandret balansen seg. Når jeg var sammen med Gunvor, ville jeg ikke meg selv vondt lenger. (Knausgård, 2011a, s. 276)

Gunvor har altså vært et lyspunkt i livet til Karl Ove, men samtidig blir også hennes livsstil et uttrykk for et hverdagsliv han ikke søker etter. Han vil bli kunstner, og kanskje nettopp dyrke de mørke sidene, og det opplever han som en kontrast til Gunvors liv. På tidspunktet hvor han tar sommerjobben på avdeling E, er Karl Ove fremdeles forelsket og dyrker det gode i Gunvor, men det er kanskje en begynnende dårlig samvittighet over forholdet, fordi Karl Ove vet at han ikke kan være den hun ønsker til sist. Likevel, sommeren 1990, er han forelsket og tar en sommerjobb nærme Gunvors hjemsted. Han er ung, forelsket og i lykkerus over muligheten til å treffe Gunvor hver helg fremover, og denne livssituasjonen er viktig å ha med

seg inn i analysen av institusjonsskildringene. Jeg vil nå dele skildringene fra avdeling E inn i ulike kategorier, for å konkretisere hva Karl Ove reagerer på og hvordan han opptrer i rollen som ansatt. Jeg vil først undersøke hvordan han skildrer selve institusjonen og stemningen han opplever. Deretter vil jeg fokusere på kollegarelasjonene og til slutt relasjonen til beboerne på avdeling E.

3.2.2 Institusjonsbygget og stemningen på avdeling E

Jeg vil starte med å analysere Karl Oves opplevelse av institusjonen fordi han gir en lang skildring av selve institusjonsbygget før han i det hele tatt har satt sine ben innenfor. I det følgende vil jeg også argumentere for at denne første opplevelsen av institusjonsbygget og stemningen vil prege Karl Ove videre i hans ansattrolle. Den første dagen på jobben er det nemlig selve institusjonen, bygningene, luktene og stemningen som preger Karl Ove. Han assosierer møtet med selve sykehusbygget med hans første jobb på institusjon:

Lukten kjente jeg igjen, det var den samme som hadde vært på Eg sykehus da jeg hadde jobbet der tre år tidligere, og den samme som hadde vært på barneskolen på sytti-tallet, en blanding av grønnsåpe og en svak kjelleraktig, kloakkliggende lukt, noe mørkt og fuktig og underjordisk i det omhyggelige renholdte. (Knausgård, 2011a, s. 312)

Vi observerer allerede her at Karl Ove tilsynelatende har et kontrastfylt forhold til institusjoner. Kontrasten her bygges opp av luktene utenfor institusjonen og luktene på innsiden av institusjonen. Særlig merker jeg meg at han bruker ordet «underjordisk». På denne måten virker det som om han forsøker å tegne et bilde av institusjonen som noe som skiller seg klart fra den virkeligheten han er vant til. I tillegg knytter han institusjonen mer til noe ikke-menneskelig ved å bruke ordet «underjordisk». Opplevelse av institusjonen som noe uhyggelig samsvarer med Freuds konsept om *Das Unheimliche*. Freud viser nettopp til stemningen som oppstår når noe hjemlig/kjært/menneskelig plutselig gir en fremmedfølelse, og med begrepet *Das Unheimliche* forsøker Freud å nettopp beskrive den følelsen man opplever i disse situasjonene. Karl Ove opplever her at det synet han har hatt på slike institusjoner, ikke stemmer. Det virker som Karl Ove har tenkt at institusjonen er en del av vår virkelighet, og at hverdagen som finnes her vil være ganske lik hverdagen som finnes

utenfor. Her virker det nesten som at Karl Oves opplevelse av institusjonen alluderer til skyggeverden, noe underjordisk, et sted som ikke egentlig er helt levende¹⁴.

I beskrivelsen over skildrer Karl Ove både Eg sykehus, Valen sjukehus og barneskolen fra 1970-tallet som både uhyggelig og med en vond lukt, samtidig som de er ekstremt renslige. Selv om dette bare er en generell beskrivelse av bygningene, kan det likevel være et tegn på stemningen som sitter i veggene. Det kontrastfylte forholdet Karl Ove har til institusjonsbygget, viser seg også senere i beskrivelsen av dette sykehuset. Karl Ove beskriver en fin kveld, men viser samtidig til den uhyggelige stemningen i det ellers så fine landskapet:

Kveldshimmelen var grå og slepende, nesten helt nedsenket i landskapet. Det var vakkert. Asfalten var fuktig, gresset var fuktig, trærne var fuktige, og grønnfargen deres dempet i det grå, men likevel sterk og klar. De forvridde lemmers og forvrengte sinns skog. Med lysene fra vinduene og stillheten mellom trærne var det et like uhyggelig som dragende sted. Alt vekket ambivalens, ingenting var bare det ene: om alle rutinene og den langsomme takten alt foregikk i, fikk meg til å synke ned i en apatisk kjedsomhet iblant, var det samtidig også alltid sinnsopprørende å være der. (Knausgård, 2011a, s. 338)

Karl Ove peker her selv på denne kontrasten, eller ambivalente følelsen som han kaller det, som institusjonen nærmest tvinger frem. Kontrasten viser til et sterkt skille mellom den virkeligheten Karl Ove er vant med, og det livet som slår mot ham i det han går inn dørene på institusjonen. En slik kontrast kan sees i lys av det Jürgen Harbermas kaller *Lebenswelt* og *System*. Det kan virke som at Karl Ove opplever at han utenfor institusjonsbygget befinner seg i sin virkelighet, *Lebenswelt*, og at den virkeligheten han er i på jobb, er noe helt annet og systempreget, *System*. Samtidig ser vi at han knytter følelsen han får til bygningen, til hvordan han opplever å være et menneske som arbeider på institusjonen. Han anerkjenner at han opplever det som kjedelig å arbeide på avdeling E, men at det også river i sjelen hans å tilbringe tid der.

Dette kontrastfylte forholdet er noe som skal prege institusjonsskildringene i *Min kamp. Femte bok*. Det er også mulig å tenke seg at denne voldsomme opplevelsen kan sees i sammenheng med hans livssituasjon, som er beskrevet tidligere. Han er ung og forelsket, og han ser frem til en sommer hvor han kan tjene penger og være med kjæresten. Denne lykken

---

¹⁴ I et essay skriver Emmanuel Lévinas at vi lever i både virkeligheten og en slags skygge av den: «Det er i væren to muligheter samtidig. Ved siden av samtidigheten mellom idéen og sjelen – dvs. mellom væren og værens avdekking – slik det fremgår av Faïdon – er det samtidighet mellom væren og værens skygge.» (Lévinas, 1998 s. 21). Slik jeg leser Lévinas er det da mulig å tenke at parallelt med vår virkelighet, finnes det en skyggevirkelighet.

kan føre til at opplevelsen av institusjonen blir enda sterkere. Som vi ser av tekstutdragene her, beskrives det nesten som et sjokk å bevege seg inn på avdeling E. Det er en ny verden som viser seg, en virkelighet som nesten har blitt «gjemt» bort, og som er så fjernt fra det livet Karl Ove lever at han opplever ubehaget fysisk på kroppen.

Karl Oves opplevelse av institusjonen som noe underjordisk kan sees på som en motsetning til fortellingen om *Trolldomsfjellet* av Thomas Mann. Knausgård har selv lest denne boken, og det også før han tar jobben på avdeling E. Kanskje har denne opplevelsen av den mystiske institusjonen langt oppe i fjellet påvirket Knausgård til å tenke at det nesten skal være noe magisk ved institusjonen. Karl Ove leser denne romanen som ny student i Bergen og beskriver den slik:

Det var den beste romanen jeg hadde lest på flere år, det var noe med forholdet mellom det friske og det syke som var dragende, som første gang kom til syne da Hans Castrop gikk på tur fra sanatoriet alene, oppover de vakre fjellsidene, og plutselig begynte å blø ukontrollert fra nesen, og som fortsatte inn i hans forelskelser i kvinner hvor det nettopp er det sykelige han fester seg ved, det febrile, de skinnende øynene, hostingen, de bøyde ryggene og dårlige kroppsholdningene, alt rammet inn av grønne dalsider og glitrende alpetopper. (Knausgård, 2011a, s. 243)

Her er det nettopp det underjordiske, det som er annerledes, som er forlokkende for hovedpersonen i *Trolldomsfjellet*. Dette kan være en grunn til at Karl Ove reagerer så sterkt på møtet med denne institusjonen, fordi det er en så stor kontrast til det synet han hadde på slike steder. Karl Ove opplever at nettopp kloakk- og spritlukten blir et symbol på noe som ligger langt vekk fra egen virkelighet, noe skremmende og kanskje farlig. Fra sine litteraturstudier kjenner Karl Ove til at det ikke alltid er et så tydelig skille mellom geni og galskap, og han kan derfor ha romantisert livet på institusjonen. Han har i hvert fall fått et slags idyllisk og romantisk forhold til Manns skildringer. I del ni i romanserien skriver han: «Manns sanatorium i *Trolldomsfjellet* er den perfekte skueplassen for en roman, det er både et bilde og et sted, på samme måte som Peer Gynt og Brand er både bilder og karakterer» (Knausgård, 2011b, s. 842-843). Dette kan være en av grunnene til at han får et voldsomt møte med avdeling E og beboerne her. Den institusjonen Karl Ove møter, passer ikke til de romantiske skildringene han har lest om.

En annen interessant bemerkning er hvilke assosiasjoner Knausgård kan ha til Valen sjukehus. Den skrivende Knausgård har lest både dagbøkene og diktene til Olav H. Hauge,

noe som kan forme hans oppfatning av institusjonen¹⁵. På den andre siden har den opplevende Karl Ove på dette tidspunkt ikke lest dagbøkene, og vi vet dermed ikke om han reflekterer rundt koblingen mellom Hauge og Valen på dette tidspunktet. Likevel er det godt mulig at den skrivende Knausgårds refleksjoner kan forme skildringene fra institusjonsbygget. Hauge har i sine dagbøker beskrevet livet på Valen, men også diktningen er inspirert av institusjonen. Diktet «Det blå landet» åpner slik: «Her er eg trygg, her er det eiker kring murane» (Fosse, 1993, s. 21), og i diktet «Kornåkeren» nevner Hauge eksplisitt at han er på avdeling D (Fosse, 1993, s. 22). Hvis vi legger til grunn at den skrivende Knausgård kan influere den opplevende Karl Ove, kan det være at Hauges diktning har bidratt til et romantisk syn på institusjonen, og kanskje da spesielt Valen. Ser man dette sammen med andre lesningen av *Trolldomsfjellet* kan dette samlet bidra til at han opplever møte med institusjonen så sterkt at han skildrer det som en helt annen virkelighet, skyggeverdenen.

3.2.3 Kollegarelasjonen på avdeling E

Til nå har jeg pekt på hvordan selve institusjonen oppleves som en stor kontrast til det virkelige liv, men det er i tankene om å bli en god kollega at vi først får innblikk i hva Karl Ove tenker om å være ansatt på dette stedet. Allerede første dag på vei til den nye sommerjobben reflekterer Karl Ove rundt den spente følelsen i kroppen: «Jeg merket at jeg grudde meg, ikke så mye for selve jobben som for alle de menneskene jeg kom til å møte, alle de nullstilte situasjonene hvor jeg måtte gjøre godt inntrykk» (Knausgård, 2011a, s. 311). Dette sitatet er interessant på to måter. På den ene siden viser han her en slags respekt for den arbeidsrollen han skal gå inn i, og han er opptatt av å gjøre et godt inntrykk. Likevel er det mulig å peke på at han er mest opptatt av å gjøre et godt inntrykk for sin egen del, ikke for å gjøre en god jobb. Jobben er på en måte satt i bakgrunnen, det viktige er hans fremtoning, og at han ikke oppfører seg på en måte som kan påvirke de ansattes syn på ham. Dette stemmer godt overens med Erving Goffmans rolleteori og spesielt begrepet «Belief in the Part One is playing», som jeg har skrevet om tidligere. Goffman er her opptatt av at man i starten av en ny rolle er mer opptatt av at andre skal tro på at du gjør en god innsats, enn selve innsatsen du legger ned. Hvis vi legger Goffmans teori til grunn, får sitatet overfor en ny dimensjon. Da er

---

¹⁵ I første bok av *Min kamp* skriver Knausgård om et intervju han gjorde med nettopp Olav H. Hauge, og selv om de ikke snakket om hans innleggelse på Valen sjukehus, er det tydelig i denne skildringen at Knausgård kjenner godt til Hauge. Intervjuet av Hauge blir skildret på side 330-336 i *Min Kamp. Første bok*. I denne skildringen leser blant annet Hauge høyt to dikt, og til slutt nevner også Karl Ove eksplisitt at han har lest Hauges dagbøker (Knausgård, 2010c, s. 336).

det mulig å se at Karl Ove her reflekterer naturlig rundt å tre inn i en ny rolle, og at det ikke er et tegn på et uhyggelig menneskesyn at han setter selve jobben og beboerne i andre rekke.

I skildringene fra avdeling E finner vi gjennomgående tegn på at Karl Ove er opptatt av fasaden, og at han ønsker at de andre ansatte skal oppleve ham som en som gjør jobben sin ordentlig. Setninger som «Jeg ble stående litt til for ikke å virke avvisende, (...)» (Knausgård, 2011a, s. 322), og «Det gikk ikke, møtte noen oss nå, ville jeg få sparken, (...)» (Knausgård, 2011a, s. 326) viser blant annet til denne refleksjonen rundt hvor viktig det er at kollegaene opplever han som en god ansatt. Dette kan stemme overens med Goffmans teori, fordi man i enkelte roller kan være mer opptatt av hva andre tenker om deg i den rollen, enn hva du faktisk gjør i den rollen. Dermed er det mulig å hevde at Karl Oves fokus på hvordan kollegaene oppfatter ham er en naturlig del av å gå inn i en ny rolle. I tillegg har han erfaringer med ledelser som ikke er fornøyd med hans arbeid. I *Min kamp. Fjerde bok* (2010) møter vi Karl Ove som trer inn i rollen som lærervikar i Nord-Norge, rett etter han er ferdig med gymnaset. Det blir etter hvert tydelig at rektoren på skolen ikke er særlig fornøyd med den unge sørlandsgutten, men dette fører ikke til at han får noe mer hjelp eller veiledning. Denne erfaringen kan også påvirke hans ønske om å vise seg fra sin beste side i denne sommerjobben. Dette vil igjen føre til en mer positiv lesning av skildringene, fordi vi da vil tenke på Karl Ove som en som er usikker, og derfor søker trygghet fra institusjonens gitte rammer for sine ansatte.

Karl Ove er opptatt av at kollegaene skal se på ham som en god ansatt, men føler seg også falsk på grunn av dette. Her er det viktig å nevne at å føle seg falsk er et gjennomgående tema i *Min kamp*. I femte bok skriver Knausgård at han allerede kjente på denne falskheten da han var barn. Et eksempel på dette er da han som liten gutt brekker kragebenet, og får tilbud om å sove over på sykehuset. Moren hans takker nei til dette, og Karl Ove tør ikke å si at han hadde følt det tryggest å være på sykehuset:

Selv da hadde jeg følt meg falsk, en som bar på tanker ingen andre hadde, og som ingen noensinne måtte få vite. Det som kom fram da, var meg selv, det var det som var meg. Altså det i meg som visste noe de andre ikke visste, det i meg som jeg aldri kunne dele med noen. (Knausgård, 2011a, s. 308)

Slik Karl Ove beskriver denne falskheten, virker det som noe han til daglig har følt på, helt siden han var liten. Det kan også virke som det er en dobbelthet i denne falskheten. På den ene siden er det en vond følelse, som viser til at han ikke er den han egentlig utgir seg for å være. Likevel fremstilles den også som noe positivt, fordi det gjør han spesiell og unik. Dette

kan igjen være en naturlig følelse hvis vi legger Goffmans rolleteori til grunn. Ifølge Goffman er det vanlig at man setter opp en fasade, og den du viser frem, er ikke nødvendigvis hele deg. Goffman er likevel ikke så opptatt av hvordan dette rollespillet oppleves for personen som inntar en rolle, og det kan virke som om Karl Oves følelse av falskheter er så sterk at den påvirker ham i alle situasjoner og roller han inntar.

3.2.4 Pasientrelasjonen på avdeling E

Selv om Karl Ove reflekterer rundt hvordan de ansatte opplever ham, bruker han mer plass på å skildre beboerne på avdeling E. Allerede på vei til arbeidsplassen første dag ser han to beboerne som står og ser på at de ansatte går fra busstoppet og opp mot sykehuset. Disse to beskriver han som «tydelig tilbakestående» (Knausgård, 2011a, s. 312), uten å gi mer informasjon om dem enn det han ser på avstand. Det er også interessant å trekke frem hvordan han beskriver blikket til den første beboeren han møter inne på avdelingen: «Blikket han så på meg med, var fullt av forakt.» (Knausgård, 2011a, s. 313). Dette sitatet tyder på at Karl Ove er opptatt av hvordan beboerne opplever ham, samtidig som han opplever at beboerne ser på ham med forakt. Om samme beboer uttrykker han også: «Han likte meg ikke, det hadde jeg merket umiddelbart.» (Knausgård, 2011a, s. 314). Hvordan kan man faktisk vite at beboeren har forakt, og hva legger han i at beboeren ikke liker ham? Senere i en ny skildring av samme beboer uttrykker Karl Ove plutselig: «Var det forakt i blikket han så på meg med?» (Knausgård, 2011a, s. 322). Her virker det som om Karl Ove på en måte innrømmer at han ikke var sikker på dette med forakt da han så beboeren for første gang, og at det nesten virker som en ekstra belastning at han faktisk lurte på om det er sant. Dette viser en interessant utvikling i hvordan Karl Ove beskriver beboerne på avdeling E. Han beskriver dem på en uhyggelig måte, men veksler veldig mellom hvor sikker han er i sine egne observasjoner.

Det er særlig to måter han skildrer de ulike beboerne fra avdeling E på: et fokus på utseende og sammenligning med dyr og maskiner. Jeg vil argumentere for at begge disse måtene er et forsøk på å redusere mennesket, om ikke det er en dehumansiering, vil jeg i hvert fall peke på at det er på vei mot dette. Først vil jeg ta for meg noen av skildringene som viser Karl Oves fokus på utseende. Utseendefokus er noe vi kan observere gjennom skildringene fra avdeling E. Vi møter det allerede på første arbeidsdag, om beboeren som ifølge Karl Ove så på ham med forakt:

Inntil veggen satt en mann på en stol og stirret på meg med ville øyne. Bena hans var stumper, det så ut som de var borte fra knærne. Ellers så han normal ut. Høy panne, rødt hår, hvit, fregnede hud, kraftig overkropp. Han var kledd i en rød joggebukse og en hvit t-skjorte med logoen til Dole bananer. (Knausgård, 2011a, s. 312-313)

Her ser vi at Karl Ove gir en grundig beskrivelse av utseende til beboeren, samt hvilke klær vedkommende bruker. Det at han velger å gi en så detaljert beskrivelse av utseende til beboeren, kan tolkes på ulike måter. Det kan være en måte å bearbeide synet av dette mennesket. Her er det en kobling til Jürgen Habermas sine begreper *Lebenswelt* og *System*; Karl Ove forsøker å skape en avstand mellom seg selv og beboeren. Hvis vi tenker at Karl Ove må bevege seg fra et individnivå, *Lebenswelt*, til et systemnivå, *System*, kan denne utseendebeskrivelsen være et ledd i denne utviklingen. Samtidig er det påfallende at han bruker så mange ord på å beskrive hvordan de ser ut og ikke personligheten. Karl Ove beskriver den andre beboeren han møter på samme måte:

Han hadde stor, litt flat nese, dype rynker ned langs kinnene og var nesten helt skallet. Hodeformen var rund, øynene brune, og et sug gikk gjennom meg da jeg så ham, han var helt lik bilder jeg hadde sett at den eldre Picasso. (Knausgård, 2011a, s. 315)

Denne beskrivelsen er i tråd med den første beboeren han møter, men her ser vi også at han opplever et slags sjokk når han assosierer denne beboeren med den eldre Picasso. Dette sjokket kan skyldes at kunsten blander seg inn i dette sykdomsbildet, selv om litteraturen har flere eksempler på at veien fra galskap til geni er kort. Dette peker Karl Ove selv på senere på dagen: «Likheter med Picasso var urovekkende, den forstyrret helt balansen i verden, tenkte jeg. Men de andre så ikke ut til å bry seg, og jeg ville vel sannsynligvis også bli vant til det etterhvert» (Knausgård, 2011a, s. 321). Dette sitatet sier noe om hvordan Karl Ove opplever ansattrollen, at han er nødt til å skape en avstand, og tenke at han lever i en annen virkelighet, *Lebenswelt*, enn beboerne på avdelingen. Her ser vi også at Karl Ove antar at han kommer til å bli likere sine kollegaer etter at han har vært ansatt en stund, og det kollegiale er noe jeg vil komme tilbake til i skildringene fra Sandviken sykehus. Samtidig ser vi igjen dette utseendefokuset, og det virker nesten som et slags forsøk på å analysere situasjonen og finne ut hva som skiller denne beboeren fra Karl Ove selv.

Selv om Karl Ove i begynnelsen viser et enormt fokus på utseende til beboerne, ser vi etter hvert at han begynner å lete etter personligheten. Det er da særlig én beboer som skiller seg ut på avdeling E:

Alle var menn i førti- til sekstiårsalderen, bortsett fra den pleietrengende, som Ellen tok seg av, han kunne ikke være mer enn femogtyve. Han skilte seg ut på andre måter også, han var helt lam, halvt lå i en enorm rullestol, brukte bleier og ble matet, og øynene hans var helt tomme, det fantes ingen personlighet i dem, de var bare øyne. Jeg frøs av ubehag da jeg så det. Trekkene hans var rene og kunne ha vært vakre, hadde det ikke vært for den alltid åpne munnen og siggelet [sic] som rant ned vikene. (Knausgård, 2011a, s. 317)

Det som er særlig interessant i denne skildringen, er at han setter likhetstegn mellom tomme øyne og ingen personlighet. Samtidig skriver han at denne beboeren skiller seg fra de andre, og dette kan også tolkes som et tegn på at han da anerkjenner at de andre beboerne har en personlighet. Karl Ove beskriver et ubehag ved å se disse tomme øynene, og dette kan igjen være et tegn på at han tidvis inntar et individnivå, *Lebenswelt*, mens han arbeider på institusjonen. Som nevnt tidligere, kan dette føre til at han kjenner sterkere på stemningene og skjebnene på institusjonen, samtidig vil denne mangelen på distanse føre til at det kan bli vanskeligere å utføre arbeidsoppgavene. Jeg vil argumentere for at Karl Ove med sitt fokus på utseende forsøker å skape en avstand mellom seg selv og beboeren for å klare å stå i ansattrollen. Dette oppleves også som en måte å redusere mennesket på, og jeg vil argumentere for at det er et tegn på en dehumanisering, antiprosopopoiia. Dette er noe som blir enda tydeligere i de neste skildringene av beboerne.

Det andre måten Karl Ove skildrer beboerne på avdeling E, er ved å sammenligne dem med dyr og maskiner. Dette gjør han blant annet i beskrivelsen av den første beboeren han ser: «Mannen uten ben kom inn i rommet, satte seg som en hund like ved bordet og stirret på Ove.» (Knausgård, 2011a, s. 313). Dette fortsetter han med selv når han har lært navnet til beboeren: «Ørnulf skar en grimase og blottet tennene, samtidig som han trakk pusten dypt, og en slags fresende, uhyggelig lyd lød.» (Knausgård, 2011a, s. 315). Det er heller ikke slik at denne beboeren blir beskrevet gjennomgående som ett dyr, plutselig ligner han også et insekt: «Trappene tok han med en arm om gangen, som et slags stort insekt, også det hurtig og behendig.» (Knausgård, 2011a, s. 324). Det er med disse beskrivelsene at jeg mener at Karl Ove nærmer seg en dehumanisering. Han tar bort de menneskelige egenskapene og bevegelsene og opplever beboerne som dyr. Dette minner også om Freuds begrep, *Das Unheimliche*. Nettopp ved å ta bort de menneskelige egenskapene blir Knausgårds skildringer mer uhyggelige, kalde og mystiske, som jeg tenker kan knyttes til Freuds begrep. Disse beskrivelsene passer også godt med den underjordiske stemningen Karl Ove tegnet opp i møte med selve institusjonsbygget.

Det er ikke bare det dyriske Karl Ove skildrer, han sammenligner også beboerne med maskiner. Dette skjer blant annet når han setter seg ned for å spise frokost med en av beboerne: «Han kikket rett opp i taket en stund, før han begynte å spise. Hele tiden pustet han tungt, og når det kom mat i munnen hans, var det som å sitte ved siden av en mindre dampmaskin» (Knausgård, 2011a, s. 219). Her ser vi fremdeles at Karl Ove velger å sammenligne beboerne med noe annet enn det menneskelige, nemlig et maskineri. Hvis vi går dypere inn i akkurat dette sitatet, kan man tyde det til at Karl Ove forsøker å vise at beboerens kropp går på automatikk og gjør det den skal, men det ligger ingen bevisst tankegang bak handlingen. Beboeren ligner derfor mer på et maskineri enn et menneske, ifølge Karl Ove, noe som igjen kan alludere til Freuds begrep *Das Unheimliche*. Gjennomgående i skildringene fra avdeling E er dette skillet mellom det Karl Ove opplever som langt utenfor det normale, men som plutselig ligner litt på det livet han selv er en del av. Dette så vi tidligere i tekstutdraget om beboeren som lignet på Picasso, og vi ser det også videre i skildringen av beboeren ved frokostbordet:

Han ga et forvirret og distre inntrykk, og fikk meg til å tenke på en akademiker på realfag, eller en lærer på gymnaset som hadde levd alene litt for lenge, og kanskje ikke hadde fått alle de framgangene han følte han fortjente, men som jo egentlig likte å undervise og som på grunn av det kunne gi litt faen i hvordan han så ut. Slik virket Egil. Men inn i dette kom likesom noen plutselige utfall av lemmer, en hånd skjøt viftende ut i været, for eksempel, som om han hadde fått øye på en kollega nede i korridoren, eller han kunne sette seg fram med et rykk så brått at alle rundt ham skvatt til. (Knausgård, 2011a, s. 319)

Sitatet viser tydelig hvordan Karl Ove ønsker å assosiere denne beboeren med noe han kjenner fra sitt eget liv. Likevel så er det noe som forstyrrer denne assosiasjonen, det rykker på en måte Karl Ove ut av tanken om at denne mannen kunne vært en «helt normal» lærer på en skole og minner ham på at det er noe i bevegelsene som ikke stemmer. Dette blir også understreket i samtalen denne beboeren har med en annen ansatt rett etterpå, men da er det plutselig ikke et maskineri lenger: «Han var som et barn som har lært seg noe utenat, men ikke selv forstår hva det sier» (Knausgård, 2011a, s. 320). Med disse skildringene reduserer Karl Ove det voksne mennesket, og han tegner opp en enda større avstand mellom seg selv og beboerne. Dette kan være fordi han opplever at dette er nødvendig for å kunne fungere på systemnivå og for å kunne opprettholde sin egen virkelighet utenfor. Her ser vi igjen at Habermas sine begreper hjelper oss med å forstå hvorfor Karl Ove i så stor grad må distansere

seg fra beboerne og velger å fokusere på hva som skiller beboerne fra menneskene utenfor institusjonen.

Til nå har vi sett at Karl Ove beskriver beboere både som dyr, maskiner og barn, og hvordan han viser et behov for å tenke kategoriserende. Jeg har argumentert for at Karl Ove med disse skildringene reduserer mennesker og skildrer en uhyggelig stemning som kan knyttes til Freuds *Das Unheimliche*. Etter hvert i skildringen fra avdeling E får vi et innblikk i hvordan han forsøker å kategorisere alle beboerne:

Jeg sorterte beboerne i tankene. Det var syv stykker på avdelingen. Fire av dem så mer eller mindre normale ut, og av dem kunne to snakke. To var grovt vanskapte, men kunne bevege seg, en var grønnsak. Med psykisk utviklingshemmede hadde jeg tenkt dels på mongoloide, dels på grønnsaker. At det fantes alle slag avskygninger imellom, hadde jeg ikke visst, men det var selvsagt og hadde ikke overrasket meg da jeg først hadde sett det. (Knausgård, 2011a, s. 323)

Karl Ove viser her at han på en måte er opptatt av å få oversikt over avdelingen, samtidig som han uttrykker at han ble litt overrasket over det som møtte ham. Jeg vil trekke frem at han også her velger å kategorisere flere ved hjelp av utseende, og hvem som ser mer eller mindre «normal» ut. I tillegg bruker han ord som har mange negative konnotasjoner, som «grønnsak» og «mongoloid». Dette er et ganske tydelig forsøk på å skille mellom virkeligheten utenfor og innenfor institusjonen. Det virker som om Karl Ove ikke hadde klart å være i ansattrollen, hvis ikke han velger å se på beboerne som et redusert menneske. Dette kan dermed være en av de negative konsekvensene ved å skille mellom *Lebenswelt* og *system*, for å bruke Habermas sine begrep.

Selv om Karl Ove også sammenligner beboere med for eksempel et maskineri, gir han likevel uttrykk for at det er det dyriske som påvirker ham i størst grad. Dette vises blant annet når han tenker på denne måten: «Jeg så ned på ham. Jeg mislikte ham intenst, alt ved ham, men særlig det hundeaktige og det dumme» (Knausgård, 2011a, s. 328). Her fremhever Karl Ove at det er det hundeaktige som plager ham mest, i tillegg til det han kaller for dumskap. Videre i denne skildringen viser han til denne beboeren som må krabbe seg bortover, og det virker her som at Karl Ove opplever at han hele tiden blir minnet på at beboerne ikke er som ham:

Hadde det bare vært slik at han bare var vanskapt, bar var deformert, ville jeg ikke ha reagert slik på det. Men det var det at tankene hans åpenbart også var deformerte og vanskapte. Hans sjel, den var også forkrøplet. Hva gjorde det ham til? (Knausgård, 2011a, s. 328)

Dette er en sterk skildring, fordi det utfordrer vårt syn på beboerne. For Karl Ove er det ikke den unormale fysikken som er hovedproblemet, det er det at sjelen er påvirket. Ifølge Karl Ove er dette mennesker som ikke har det som gjør oss til mennesker, nettopp sjel. Han avslutter denne tankestrømmen med å påpeke hvordan dette gjør at han opplever forakt: «Han befant seg lavest av de lave, var svakest av de svake, og her satt jeg fylt av forakt overfor ham.» (Knausgård, 2011a, s. 328). Det er beboernes psyke som utgjør det store skillet for Karl Ove, og han opplever det som en så stor kontrast til seg selv som menneske, at han føler på forakt. Her vil jeg hevde at Karl Ove reflekterer rundt den uhyggelige følelsen som kan oppstå når man opplever at man ikke får kommunisert med et menneske, og at dette kan linkes til Freuds *Das Unheimliche*. Knausgård skriver selv her at det nettopp er tapet av det sjelelige som forstyrrer ham mest, noe jeg mener er et tydelig uttrykk for at han reduserer det menneskelige ved beboerne på avdeling E.

Samtidig som Karl Ove opplever forakt, gjør dette at han også blir bevisst på hvor forferdelig denne tankegangen høres ut. Etter skildringen i forrige avsnitt får vi nemlig vite at Karl Ove føler at dette gjør ham til et dårligere menneske: «Det var jeg som var umennesket. Men jeg kunne ikke hjelpe for det. Jeg ble rasende av dumheten hans, at han satt der og ikke ville gå noe sted, og trodde at det var meg han straffet (...)» (Knausgård, 2011a, s. 328). Her mener jeg at Knausgård gir oss en av grunnene til at han gir mye plass til sine opplevelser som ansatt på institusjon. Knausgård ser her ut til å ønske å få frem hvor kontrastfylt han opplever livet på avdeling E til resten av verden, og hvordan det fører til at man fort kan assosiere disse beboerne med noe annet enn et menneske. Han vet at det ikke er «riktig», og det føles også som et fysisk ubehag. Utsagn som «[j]eg hatet meg selv, og hele mitt vesen.» (Knausgård, 2011a, s. 329), som han uttaler etter én dag på avdeling E, understreker nettopp dette. Karl Ove oppsummerer hverdagen på avdeling E slik:

Hver morgen satt følelsen av fornedrelse i kroppen, det var den jeg begynte dagen med, og om den løste seg opp etter hvert som rutinene festet meg i en annen verdens, den riktige verden, var hele tiden følelsen av å bli fornedret og ydmyket til stede, og det skulle ingenting, ingenting før den flammert opp igjen og brant i hele meg, ja, brant hele jævla meg opp. (Knausgård, 2011a, s. 329)

Karl Ove uttrykker her at arbeidet som ansatt på avdeling E fører med seg en følelse av ydmykelse og fornedrelse. Karl Ove opplever altså at han selv blir ydmyket ved å arbeide på denne plassen med mennesker som ikke oppfører seg som mennesker.

Hvis tekstutdragene som er vist til nå, hadde fått stått alene, kunne man argumentert for problematisk menneskesyn. Karl Ove kommer likevel med noen avsluttende refleksjoner rundt oppholdet på avdeling E som jeg vil trekke frem. Knausgård skriver selv at disse skildringene er problematiske, og det er derfor mulig å forstå reduseringen av mennesket som et middel for å få frem kontrasten mellom det rene og det urene, det normale og det unormale, som Karl Ove opplever så sterkt i møte med institusjonen. Han viser dette også i hvordan han opplever at tiden føles annerledes på institusjonen:

Ikke bare livet inne på institusjonen var et annet enn det utenfor, også tiden var det. Når jeg stod foran vinduene og så inn mot skogen, visste jeg at om jeg hadde vært der, sittet under et tre og sett bort mot disse murbygningene, ville tiden knapt ha vært merkbar, jeg ville ha beveget meg like lett gjennom dagen som skyene over himmelen, mens når jeg stod inne og så ut, var tiden mye tyngre, nesten jordaktig langsom, som om den inne på institusjonen støtte på hindringer, og hele tiden ble tvunget til omveier, omtrent som en elv over den siste sletten før havet, kunne man tenke seg, hvor den bukter seg i utallige, nesten labyrintiske meandersvinger. (Knausgård, 2011a, s. 334)

Tiden blir her igjen et uttrykk for kontrasten mellom livet utenfor institusjonen og livet innenfor murveggene. Jeg vil også her trekke frem hvordan han bruker ord som «jordaktig» og bildet med elvene som svinger seg i en labyrint. Disse ordene skaper en mystikk, og de kan vise til noe nesten underjordisk, kanskje også til kloakksystemet som han nevnte innledningsvis i skildringene fra avdeling E. Den skrivende Knausgård reflekterer videre over at det ikke er så merkelig at tiden står stille på institusjonen, fordi «dette var en oppbevaringsplass, et lager for ikke ønskede mennesker, og den forestillingen var så forferdelig at man gjorde alt som stod i ens makt for å late som m det ikke var slik» (Knausgård, 2011a, s. 335). Det at Knausgård bruker formuleringen «ikke ønskede mennesker» kan igjen vise til den dehumansieringen som jeg har pekt på tidligere. Samtidig ser vi her at Karl Ove, i tidlig tjueårene, allerede reflekterer over at man i møte med en slik institusjon må distansere seg fra den. Dette er et interessant poeng spesielt med tanke på å undersøke hvordan han opplever å møte institusjonen igjen i sjette bind. Mot slutten av skildringene fra avdeling E kommenterer Knausgård igjen denne ambivalensen som han innledet skildringene med: «[a]lt vekket ambivalens, ingenting var bare det ene: om alle rutinene og den langsomme takten alt foregikk i, fikk meg til å synke ned i en nesten apatisk kjedsomhet iblant, var det samtidig også sinnsopprørende å være der» (Knausgård, 2011a, s. 338). Her vil jeg kommentere hvordan skildringene fra avdeling E blir en liten historie i seg selv; det begynner som et voldsomt sjokk, en følelse av en ekstrem kontrast til verden utenfor.

Det lukter underjordisk, menneskene er ikke lengre mennesker og det ender i den ambivalente følelsen av at dette er forferdelig, men distansen man opparbeider seg, gjør det også kjedelig og langsomt.

3.3 - Skildringene fra Sandviken sjukehus

3.3.1 Karl Oves livssituasjon høsten 1990 – høsten 1992

Vi beveger oss nå videre til de neste institusjonsskildringene, som finner sted på Sandviken sykehus i Bergen. Jeg vil her undersøke de samme momentene som i skildringene fra avdeling E og fokuserer dermed på bygget og stemningen, kollegarelasjonen og pasientrelasjonen. Først er det hensiktsmessig å undersøke hvilken livssituasjon Karl Ove er i når han bestemmer seg for å ta vikarjobb på Sandviken. Etter den sterke opplevelsen på avdeling E er det med motvilje at Karl Ove innser at det nettopp er på slike institusjoner han også kan få jobb i Bergen. Han trenger penger, men må gå noen runder med seg selv før han retter blikket mot helsevesenet igjen:

En annen mulighet var helsevesenet. Lyst til å gå inn i det igjen hadde jeg ikke, men måtte jeg, så måtte jeg. Det fantes to store institusjoner i byen, en for gale, Sandviken sykehus, og en for psykisk utviklingshemmede, Vestlandsheimen, og begge hadde et stort forbruk av ufaglærte vikarer, hadde jeg forstått. Måtte jeg velge ble det Sandviken; heller psykisk syke enn psykisk utviklingshemmede. (Knausgård, 2011a, s. 368)

Her er det hensiktsmessig å trekke frem at Karl Ove tenker at det verre å arbeide med psykisk utviklingshemmede. Kanskje tenker han at kontrasten mellom livet innenfor og utenfor institusjonen er større her, fordi både sjel og kropp er «forkrøplet», for å bruke Knausgårds ord. På Sandviken sykehus er det «bare» sjelen som er ødelagt, og det kan virke som at Karl Ove tenker at dette på en eller annen måte er bedre. Dermed begynner Karl Ove som vikar på Sandviken sykehus høsten 1990. Han er fremdeles sammen med Gunvor, men han opplever nå at forskjellene mellom dem blir mer ødeleggende:

(...) nå var jeg sammen med Gunvor, og det gikk ut over henne, for da ble hun en som var sammen med en som var falsk, en sviker, et dårlig menneske. Hun mente ikke det, tvert imot, i hennes øyne var jeg et fint menneske, en som ville godt, som viste henne omsorg og kjærlighet, men det var akkurat der smerten lå, for jeg *var* jo ikke slik. (Knausgård, 2011a, s. 362)

Her ser vi igjen hvordan Karl Ove opplever seg som falsk. Fyllekulene hans har på denne tiden blitt flere og verre, men han har på dette tidspunktet enda ikke vært utro, selv om han har ønsket det flere ganger i alkoholpåvirket tilstand (Knausgård, 2011a, s. 361). Han bor i en utslitt leilighet på Danmarks plass, hvor naboen er hans gode venn, Espen. Hovedoppgaven i litteraturvitenskap står for tur, men Karl Ove har lite motivasjon, og behovet for penger gjør at han utover høsten søker mot flere og flere vakter på Sandviken sykehus.

Livssituasjonen til Karl Ove har dermed forandret seg litt fra jobben på avdeling E, og i løpet av ansettelsesforholdet på Sandviken deler han også mer av bekymringene sine med Gunvor. Han forsøker blant annet å snakke med kjæresten Gunvor om hvor håpløst han føler situasjonen er for pasientene på avdelingen: «Jeg snakket litt om hvordan det var der oppe, men halvhjertet, det vesentlige handlet om stemninger, den fortvilelsen som var stengt inne i disse menneskenes kropper, og umulig å formidle videre. (Knausgård, 2011a, s. 378)». Knausgård beskriver her at han ikke klarer å formidle den trykkende stemningen, ikke bare inne på institusjonen, men også i sinnet til pasientene. Det ligger en fortvilelse her, akkurat som om han har erkjent at det er lite sannsynlig at disse menneskene skal bli bedre. Dette kan jo være nødvendig for å klare å legge fra seg arbeidet, og ikke hele tiden tenke på hvordan man kunne aktivisert pasientene, men det viser også til en passivitet og at håpet på en måte blir tatt fra pasientene. Vi ser også her at det er stemningen som er det viktige for Karl Ove, og det kan ha sammenheng med den voldsomme ambivalensen han opplevde på avdeling E. Denne har kanskje satt seg i kroppen, og det kan være derfor han opplever et så sterkt ubehag ved å gå inn i disse institusjonsbygningene.

Ansettelsen ved Sandviken skiller seg fra avdeling E, fordi han her jobber over lengre tid, og han er innom ulike avdelinger. Etter å ha vært vikar i noen måneder får Karl Ove tilbud om fast helgevikariat på Sandviken i løpet av vinteren 1991. Samtidig jobber han som vikar på andre avdelinger og beskriver livssituasjonen sin slik:

(...) så langsomt at jeg nesten ikke merket det selv, begynte jeg i praksis å jobbe fulltid der ute. Jeg la studiene til side og sa ja til alt, det fantes et begjær i det, en slags drift, jeg ville jobbe så mye som mulig, og gjorde det hele det neste året. (Knausgård, 2011a, s. 407)

Han skriver videre at han ofte gikk doble vakter, og at han i noen uker tok vakter ved den tyngste avdelingen.

Høsten 1992 blir Karl Ove innkalt til siviltjeneste, og dermed er snart over to år på Sandviken over. Karl Ove ender opp som sivilarbeider hos Studentradioen i Bergen, og han

reflekterer blant annet over hvor lykkelig han er for å nettopp ikke havne på en ny institusjon: «(...) hver dag priset jeg meg lykkelig for å ha havnet her, og ikke for eksempel på Sandviken, eller en annen institusjon» (Knausgård, 2011a, s. 445). Her ser vi at selv om det siste møtet med Sandviken opplevdes som en trøst, har virkeligheten utenfor institusjonen minnet ham på at han for all del ikke vil tilbake dit.

3.3.2 Institusjonsbygget og stemningen på Sandviken

Det første jeg legger merke til i beskrivelsene fra Sandviken sykehus, er at han her ikke kommenterer bygningshuset og luktene i detalj. Dette skiller seg dermed fra avdeling E, og det kan vitne om at Karl Ove er mer forberedt på møtet med institusjonen. Han beskriver bygningene som «tunge og monumentale» (Knausgård, 2011a, s. 374), men skriver samtidig at dette er det vanlige for slike institusjoner. Det er likevel noe ved stedet som minner om skildringene fra avdeling E, men de blir her manifestert gjennom hvordan Karl Ove beskriver stemningen:

Mye på avdelingen kjente jeg igjen fra sommerjobben, den eneste egentlige forskjellen var beboerne, som her var pasienter, og som befant seg nærmere pleierne enn de hadde gjort der. Men stemningen var mer trykket, tausheten mer truende. (Knausgård, 2011a, s. 376)

Her er det ikke lukten som setter i gang den ambivalente følelsen, det er stemningen. Kontrasten mellom stemningen innenfor og utenfor institusjonen er så sterk at den føles truende. Dette kan dermed tyde på at selv om Karl Ove ikke skildrer like mye av bygget, opplever han den samme tunge stemningen. Denne stemningen kan forstås i lys av Freuds begrep *Das Unheimliche*, og den er en god beskrivelse av det uhyggelige som oppstår når det menneskelige blir redusert.

Det som også skiller seg fra jobben på avdeling E, er at han ved Sandviken jobber på flere ulike avdelinger. Likevel bruker ikke Knausgård mye tid på å skildre hvordan de ulike avdelingene ser ut, og vi får ikke de samme underjordiske beskrivelsene som av Valen sjukehus. Det han derimot beskriver som felles for avdelingene, er nettopp stemningen: «Vakten var på en annen avdeling enn den jeg hadde jobbet på i helgen, men selv om bygningen var en annen, var stemningen lik.» (Knausgård, 2011a, s. 395). Dette understreker igjen hvor viktige denne stemningen er for Karl Ove, og på bakgrunn av dette kan vi med enda større sikkerhet bruke Freuds begrep, *Das Unheimliche*. Det er nettopp den

ubeskriverlige følelsen av en institusjon som setter seg hos Karl Ove, og Freuds begrep blir et forsøk på å beskrive dette ubeskriverlige.

3.3.3 Kollegarelasjonen på Sandviken

Skildringene fra avdeling E hadde ikke så mye fokus på det kollegiale, men dette får vi mer av under ansettelsesforholdet på Sandviken. I tillegg til stemningen får vi nemlig tidlig et innblikk i det kollegiale på Sandviken sykehus. Allerede på en av de første vaktene sier en kollega: «- Sett deg ned og ta deg en røyk», og begrunner dette med «- Det er lange timer her på søndagene. Vi behøver ikke anstrenge oss før vi må.» (Knausgård, 2011a, s. 378). Dette setter tonen for det kollegiale, og det ligger en slags kontrast her også. Kontrasten mellom at det tidvis kan være voldsomme, og også farlige situasjoner, og at man derfor må kose seg med kaffe og røyk når det er rolig. Her er det relevant å vise til Charlotte Lindes forskning på institusjonsnarrativer. Linde er som nevnt opptatt av at det finnes ulike fortellinger som oppstår på en institusjon, og at de hverdagslige samtalene er viktige for å bli en del av det store fellesskapet. Det at Karl Ove her faktisk engasjerer seg mer i det sosiale fellesskapet, kan vise til at han opplever en slags fellesskapsfølelse og trygghet på institusjonen. Hvis dette er tilfellet, ser vi igjen denne ambivalensen, eller kontrasten som Karl Ove møter med institusjonen. Ved første møte er den en overveldende negativ opplevelse, men plutselig ser vi små glimt av at han opplever en slags trygghet i det kollegiale. Dette viser en annen siden av Habermas sine to begreper, *Lebenswelt* og *System*. Der jeg tidligere har brukt disse begrepene for å vise hvordan Karl Ove ønsker å være i *Lebenswelt*, ser vi nå tegn til at han kan søke seg mer mot systemet og den tryggheten som ligger her.

Det kollegiale er som nevnt viktig for Karl Ove å få innpass i, og dette fører til at han selv kommer med uttalelser han egentlig ikke vil vedkjenne seg. Da en mannlig kollega spør om de skal ta en kjøretur med noen av pasientene, svarer Karl Ove: « - Jada. Så kommer vi oss litt bort fra kjerringene, vet du.» (Knausgård, 2011a, s. 379), og umiddelbart etterpå reflekterer han slik: «Det var en idiotisk kommentar, men jeg ville ikke at han skulle forstå at jeg tenkte det og føle seg avvist, så jeg stod der litt til før jeg gikk inn og hentet eggene og eggeglassene.» (Knausgård, 2011a, s. 380). Denne mannlige kollegaen, Åge, kommer ikke Karl Ove så godt overens med. Likevel ønsker han ikke at Åge skal synes det samme om ham. På denne bilturen legger Karl Ove merke til hvor negativt innstilt Åge er til institusjonen:

Vi gikk ut av bilen og oppover en slak fjellrygg, han pratet ustoppelig, stemmen hans var hvinende, og bar fram en lang rekke av klager over forholdene på Sandviken. Ikke minst det sosiale klimaet var han misfornøyd med, de konspirerte, sa han, snakket bak ryggen på hverandre, sa han, og jeg nikket og nikket mens jeg tenkte for en idiot han er, kan han ikke holde kjeft snart, hva faen har jeg med dette å gjøre? (Knausgård, 2011a, s. 380)

Karl Ove distanserer seg her fra Åge, han ønsker ikke å være delaktig i Åges raseri og negativitet. Åge blir etter hvert et symbol for Karl Ove på hva han ikke ønsker å bli; en tidligere humaniora student som arbeider fast på Sandviken fordi hans kunstneriske evner ikke var gode nok. Samtidig blir Åge også et symbol på hva som skjer hvis du blir værende på institusjonen for lenge, et sammensurium av å trives med rutinene og sytingen over nettopp disse rutinene. Det kan nesten virke som om Karl Ove har en frykt for at det nettopp skal bli rutine å arbeide på Sandviken. Da broren Yngve spør hvordan det går med jobben, svarer Karl Ove: « - Ganske forferdelig, egentlig. Men det blir penger av det» (Knausgård, 2011a, s. 384). Når Yngve, som selv har jobbet der tidligere, da svarer «Det blir annerledes når man har gått noen vakter og blitt vant til det.», er responsen fra Karl Ove: « - Sikkert» (Knausgård, 2011a, s. 384). Det kan ligge mye i dette enkle ordet «sikkert». Det inneholder både erkjennelsen av at det absolutt kan bli bedre hvis man velger å gå veien som Åge, å bare la institusjonen bli en rutine og en del av hverdagslivet. I ordet «sikkert» kan det også ligge en ambivalent følelse, og en tanke om å at han ikke har lyst å bli komfortabel på institusjonen. Her kan Goffmans rolleteori, og også forskning på asylere, bidra til å skape en større forståelse for rollene. Karl Ove viser her en større respekt for de som har utdannet seg og valgt denne livsveien, og han ønsker ikke å snakke negativt om dem. Dette tyder på at Karl Ove på en måte aksepterer institusjonen og systemet. Problemet, slik Karl Ove ser det, er personer, som Åge, som ikke nødvendigvis har valgt å ende opp som ansatt på institusjon, men som har resignert og blitt værende.

Det kan virke som det kollegiale blir viktigere for Karl Ove på Sandviken, og han skriver at han kommer ganske tett på de ansatte på avdelingen han jobber fast. Det blir til at han drar ut på byen med kollegaene, og dermed bruker han også en del av fritiden sin på disse menneskene. Dette blir på både godt og vondt. Han kommer blant annet godt overens med Vibeke: «(...) hun og jeg kunne sitte og prate en hel formiddag om det var stille på avdelingen, og det hendte at hun betrodde seg til meg, av en eller annen grunn hadde hun fått tillitt til meg» (Knausgård, 2011a, s. 408). Selv om Karl Ove her uttrykker en overraskelse over at noen kan vise tillit til ham, kan det også tolkes som at han setter pris på dette. Kanskje dette blir en slags reparasjon etter flere mislykkede forsøk på å skape relasjoner til kollegaer.

Samtidig har vi Åge, som er nevnt tidligere. Det blir tydeligere og tydeligere at Åge representerer alt Karl Ove ikke ønsker å bli:

Særlig Åge var slitsom. Han var en av de studentene som hadde blitt sittende fast på Sandviken og som nå jobbet fulltid. Han forsøkte å nærme seg meg, sugde seg inntil meg, han var blandet inn i et utall konflikter, nå ville han for det første at jeg skulle høre på klagene og bakvaskelsene hans, for det andre at jeg skulle støtte ham, og jeg nikket og sa ja, det har du rett i, til ditten, sier du det, altså, til datten, på en måte som fikk ham til å tro at han faktisk var min venn. Vi var ofte ute med pasientene, han klaget og sutret og stirret på meg med de sinnssykt intense øynene sine, skjeggete og blek var han også en tufs en stakkar, en taper, som i bevisstheten sin var en student, noe langt bedre enn de husmoraktige hjelpepleierne på avdelingen, eller de overlegne psykiatriske sykepleierne som var ute etter ham (...). (Knausgård, 2011a, s. 408)

Karl Ove uttrykker her både hvordan han irriterer seg over dette mennesket, samtidig som han viser hvordan han opprettholder «falskheten» sin. Han ønsker ikke nødvendigvis å gi et inntrykk til Åge om at han ikke liker ham, men samtidig takker faktisk Karl Ove nei til å dra ut på byen bare med Åge. Åge er en ufaglært student, og representerer den gruppen som har havnet i denne jobben ved en tilfeldighet. Karl Ove trekker frem hvordan Åge har et behov for å kritisere sykepleierne og hjelpepleierne som har valgt denne retningen frivillig. Som nevnt tidligere, har Karl Ove mer respekt for dem som faktisk har valgt denne yrkesveien. På grunnlag av dette kan det virke som at Karl Ove finner sin plass i de forskjellige institusjonsfortellingene, som Charlotte Linde hevder er viktig for å bli en del av fellesskapet. Samtidig er Karl Ove klar over at han også står på utsiden av dette fellesskapet, og det er dette som blir skremmende for Karl Ove:

En skrekkelig tanke fór gjennom meg da jeg var på vei hjem den kvelden: var han egentlig meg? Ville jeg bli slik? Tidligere student som flyter rundt i årevis og tar vakter til det er for sent, alle muligheter har passert og *det blir livet*? Ville jeg sitte der som førtiåring og snakke om at jeg egentlig skulle bli forfatter, til de unge studentene som kom og gikk i sine vikariater? (Knausgård, 2011a, s. 409)

Karl Ove innser her at hvis han skal bli en ordentlig del av det kollegiale, så vil ikke han tilhøre gruppen av sykepleiere og hjelpepleiere. Han vil bli som Åge, en som egentlig ikke har kompetanse, og som egentlig ikke vil være der, men som synker inn i det rutinepregete livet hvor det man livnærer seg på, er å snakke ned de som faktisk har valgt denne veien med vilje. Dette viser at Karl Ove har en bevissthet rundt sitt ansettelsesforhold, allerede når han står i jobben. Han lar seg ikke bare rive med at rutinene, det plager ham at det muligens er denne

veien det skal gå. Hvordan skal han komme seg videre? Det er også sånn han fremstiller livet sitt i denne perioden, og jobben blir på en måte det viktigste:

Men mest av alt jobbet jeg på Sandviken. Av og til føltes det som om nesten hele livet mitt utspilte seg der. Menneskene jeg jobbet sammen med, var prestisjeløse, det trengte jeg. Pengene jeg tjente, trengte jeg. Og kanskje også det å gjøre noe annet, noe praktisk, noe utenfor universitetet, for det ga meg et annet bilde av seg selv, som jeg trengte for å holde meg oppe: den egentlige hensikten med det jeg gjorde, var skrivingen. (Knausgård, 2011a, s. 412-413)

I dette utdraget kan vi spore noe positivt ved tilværelsen på Sandviken. Det har gitt ham et nytt syn på hverdagen, og dette kan han utnytte. Det er likevel her også tydelig at han ikke skal ende opp som fast ansatt i mange år; dette kontrastfylte livet skal bare gi ham et pusterom på veien mot å bli forfatter.

Januar 1992 skal Karl Ove flytte til Island med kjæresten Gunvor, som skal på utveksling. Før avreise har arbeidet på Sandviken blitt en rutine, og vi kan spore en distanse i beskrivelsen av arbeidsoppgavene:

Tørket bort ekskrementer fra veggene, holdt fast beboere som hadde psykotiske anfall, ble slått i ansiktet av en, gikk endeløse turer inne på området eller like utenfor, hvis vi da ikke kjørte rundt i fylket i en av de små bussene deres. (Knausgård, 2011a, s. 414)

Det at Karl Ove her ikke dveler like mye over hvordan disse hendelsene får ham til å føle seg, kan være et tegn på at han er begynt å bli vant til arbeidsoppgavene, akkurat som Yngve nevnte. Oppholdet på Island kan derfor bli viktig for Karl Ove, der skal han fokusere på skrivingen, og i tillegg vil han ha et naturlig opphold i det rutinepregede livet på institusjonen. Turen til Island blir likevel ikke like idyllisk. I forkant har Karl Ove begynte å reflektere mer over forholdet til Gunvor og hvordan han føler seg falsk. De to har en svært ulik livsstil, hvor Karl Ove er natterangler og Gunvor har hverdagsrutiner. Oppholdet på Island fører til en enda større distanse mellom Gunvor og Karl Ove, og mot slutten av oppholdet blir det en stygg konfrontasjon mellom en full Karl Ove og en forvirret Gunvor. Det blir likevel ikke slutt mellom dem, men Karl Ove reiser tilbake til Bergen, alene. Da han møter bestevennen Espen igjen, viser det seg at han har blitt antatt, noe som gleder Karl Ove, men som også gjør litt vondt. Sommeren 1992 er Karl Ove igjen tilbake på Sandviken:

Jeg hadde fått en måneds vikariat på Sandviken, og det virket som om de ble glade for å se meg på avdelingen, ja, ikke pasientene, da, de var som alltid likegyldige, men de

som jobbet der, og jeg gled rett inn i livet der som om ingenting hadde hendt.
(Knausgård, 2011a, s. 432)

Dette tekstutdraget viser at Karl Ove endelig har lykket med å gli godt inn i det kollegiale, ettersom han føler han blir godt mottatt. Samtidig som han er tilbake i det rutinepregede livet på institusjonen, har Karl Ove en gnagende samvittighet overfor Gunvor, blant annet grunnet utroskapen:

Jeg lot det gå mange timer før jeg ringte til Gunvor. (...) Selvfølgelig var hun glad. Selvfølgelig savnet hun meg. Selvfølgelig gledet hun seg til at vi skulle ses igjen. Jeg hadde vist at jeg ikke var henne verdig. Men jeg klamret meg fast. Jeg løy, og avstanden mellom oss vokste, uten at hun visste det. Jeg hatet meg selv, og jeg burde gjøre det slutt, ikke for min skyld, men for hennes, hun fortjente noe bedre.
(Knausgård, 2011a, s. 435-436)

Nå har avstanden mellom Gunvor og Karl Ove blitt tydeligere og lengre, og det er naturlig å tenke at dette påvirker livsfølelsen til Karl Ove. Det som er interessant, er at institusjonen på dette tidspunktet blir en slags trøst for Karl Ove. Det som tidligere har skremt ham, denne voldsomme kontrasten mellom livet utenfor og innenfor institusjonen, har nå blitt en trøst. Han finner en merkelig ro i arbeidet på institusjonen. Kanskje dette er fordi han i utgangspunktet har skildret livet på Sandviken som forferdelig, og at dette samsvarer med hvordan han føler seg; nemlig forferdelig:

Neste morgen tok jeg bussen ut til Sandviken, og det var en trøst i det, selv i lukten av institusjon, selv i det trøstesløse synet av mennesker oppbevart, lå det en trøst. Dette var livet, og det jeg gjorde, var også livet. Jeg kom ikke unna det, jeg måtte akseptere det. (Knausgård, 2011a, s. 436)

Dette sitatet viser hvordan institusjonen har gått fra å være skremmende til å virke trøstende, og det oppsummerer godt Karl Oves ansettelsesforhold i psykiatrien. I skildringene fra Sandviken ser vi hvordan Karl Ove opplever en større grad av fellesskap i det kollegiale, men også hvordan han aktivt forsøker å trekke seg unna dette. Vi får dermed en ny dimensjon til Habermas sine begreper, *Lebenswelt* og *System*. Der jeg i skildringene fra avdeling E pekte på hvordan Karl Ove så sterkt ønsket å være i sin virkelighet, *Lebenswelt*, er det nå noe tryggende ved systemverdenen på institusjonen.

3.3.4 Pasientrelasjonen på Sandviken

I skildringene fra avdeling E så vi at Karl Ove raskt la merke til pasientenes utseende og hvordan de oppførte seg. Dette skjer også i skildringene fra Sandviken, og pasientskildringene er fremtredende fra første dag. Vi får her også presentert skildringer med fokus på pasientenes utseende, fremtoning og ser også igjen hvordan Karl Ove tillegger dem tanker som han ikke har forutsetning for å vite. Dermed er det mye likt, men noe som skiller seg, er hvordan pasientene på Sandviken tilsynelatende ikke er opptatt av å vite hvem denne nye ansatte er. Karl Ove påpeker dette ganske tidlig:

Folk stod og rugget farm og tilbake foran vinduene, satt og kjederøykte i sofaene, lå apatiske i sengene sine. De fleste hadde vært her lenge. Nesten ingen brydde seg om meg, at jeg var ny, de var vel vant til nye. Jeg lå lavt, gjorde så mye praktisk jeg kunne, forsøkte å ta initiativ med det, men ikke når det gjaldt pasientene, jeg håpet på at det ville bli sett og verdsatt, at jeg kjente min plass. (Knausgård, 2011a, s. 376)

Knausgårds bruk av ordet «rugge» viser igjen til en dyrisk beskrivelse og kan sees i sammenheng med de dehumaniserende skildringene fra avdeling E. Jeg vil også trekke frem hvordan Karl Ove igjen påtar seg å vite hva pasientene egentlig tenker på. Hvordan kan han egentlig vite at de ikke bryr seg om at det ofte er mange nye ansatte? Kanskje bidrar nettopp de hyppige utskiftningene til å gjøre dem utrygge, slik at de ikke søker hjelp hos de ansatte? Dette kan også være en form for dehumansiering, at han fratrer pasientene evnen til å tenke og reflektere, uten at han egentlig har grunnlag for å vite hva som faktisk foregår i deres sinn.

I skildringene fra avdeling E nevnte jeg at Karl Ove opplevde at det var ubehagelig å sammenligne en beboer med Picasso. I skildringene fra Sandviken har han også en tendens til å sammenligne pasientene med kjente personer, men her reflekterer han ikke over at det er en ubehagelig sammenligning: «En mager, mørkhåret fyr med skjelvende hender som lignet på Ludwig Wittgenstein, hadde allerede satt seg ved bordet. Han så rett ned foran seg, nesten som om han var i bønn» (Knausgård, 2011a, s. 379). Her sammenlignes pasienten med en smart og velkjent filosof, og dette kan igjen peke på den korte veien mellom geni og galskap, som jeg har nevnt tidligere. Samtidig ser vi her at denne skildringen av pasienten er mildere enn dem fra avdeling E. Her beskriver pasienten som en «fyr»; han har menneskelige hender, og Karl Ove tenker også på at det kan virke som om han er i bønn. Kanskje møtet med disse pasientene som faktisk kan uttrykke seg på menneskelig måte, har ført til at Karl Ove søker en mer menneskelig beskrivelse av pasientene.

I tillegg til fokuset på utseende, viser Karl Ove at han opplever et større ansvar overfor pasientene på Sandviken. Der han før lente seg mer på kollegaer på avdeling E, er det nå forventet at han bidrar i de vanskelige situasjonene. Dette gjør at han også ser pasientene i et nytt lys:

De [noen av pasientene] var kronikere, hadde Eva [kollega] fortalt kvelden før, de hadde vært her i mange år, og var i utgangspunktet rolige, men skulle noe hende og alarmen gå, måtte jeg slippe alt jeg hadde i hendene og løpe dit det hendte. Det var den eneste instruksjonen jeg fikk når det gjaldt pasientene. Ingen hadde sagt noe på den forrige institusjonen heller, men her virket det mer påfallende, for disse var jo mulige å snakke med på en helt annen måte. Hva skulle jeg gjøre om de tok kontakt med meg og ville prate om noe viktig? Jatte med? Si det jeg mente? Kontakte noen av dem som hadde utdannet seg til dette? (Knausgård, 2011a, s. 378-379)

Tidligere pekte jeg på at Karl Ove tenkte at det ville være «lettere» å arbeide med pasientene på Sandviken, fordi det her dreide seg om psykiske lidelser, ikke psykisk utviklingshemming. Likevel ser vi her at det også byr på problemer for Karl Ove. Det at disse pasientene faktisk kan kommunisere med språk, fører til at han ikke reduserer dem som mennesker i like stor grad. Kanskje det er dette som gjør at det er mer usikkert å møte disse pasientene, fordi de plutselig kan minne om ham selv. Dette stemmer jo ikke med de tomme blikkene, og at det i hans øyne virker som de ikke reflekterer noe over omgivelsene rundt.

Denne mer humane måten å skildre pasientene på viser seg flere steder i beskrivelsene fra Sandviken. Blant annet ser vi dette når han skal være nattevakt for en person som er suicidal:

Det var enkelt, jeg skulle være «frimerke» på en pasient, han var suicidal og måtte bevoktes døgnet rundt. (...) Pasienten var ung, kanskje atten eller nitten. Han lå helt urørlig, og det var umulig å se på ham at han skulle være så plaget at han ville ta livet sitt. Blek var huden hans, skjøre trekkene. Noen få skjeggstubber hadde trengt gjennom huden på haken.

Jeg visste ingenting om ham, ikke engang hva han het.

Men her satt jeg og var hans vokter. (Knausgård, 2011a, s. 395-396)

Det er ikke bare enkeltheten i beskrivelsen av arbeidsoppgavene som er påfallende ved dette tekstutdraget, det er også hvordan Karl Ove beskriver nettopp denne pasienten. Dette skiller seg fra skildringene på avdeling E, fordi Karl Ove her ikke kan se hvordan denne unge mannen kunne være suicidal. Han beskrives som en hvilken som helst attenåring, med litt blek hud og noen skjeggstubber. Det at Karl Ove også ser på seg selv som en slags vokter,

viser en omsorg. Kanskje skyldes dette at han ser litt av seg selv i denne unge gutten, og at denne likheten gjør at han klarer å se mer av mennesket, ikke bare pasienten.

Til nå har jeg vist hvordan det kan se ut som om Karl Ove opplever at pasientene på Sandviken kan ligne mer på ham selv, men det er også tydelige eksempler på at det menneskelige ved pasientene også blir redusert her. Det er likevel først i møte med denne tyngre avdelingen på Sandviken at vi ser en tydelig reduisering av mennesket, slik som på avdeling E:

(...) de som jobbet der [den tyngste avdelingen], var for en stor del dørvakter, og jeg likte meg ikke, faktisk var at jeg var redd hele tiden, et par av beboerne anså jeg for å være livsfarlige, selv om dørvaktene bare lo av dem, og til og med kunne ha dem på fanget og klappe dem mens de så på tv, som om de var katter. (Knausgård, 2011a, s. 407)

Her vil jeg igjen trekke frem hvordan pasientene blir sammenlignet med dyr, her katter. Her skjer det noe nytt – Karl Ove observerer at andre ansatte også behandler pasientene som dyr. Det som også er interessant å bemerke her, er hvordan Karl Ove helt åpen sier at han er redd, dette skremmer ham. Kanskje er det fordi pasientene på den tyngste avdelingen er dem som minner ham mest om avdeling E, og som i mindre grad klarer å uttrykke seg. Det kan også være fordi han her ser hvordan de andre kollegaene reduserer pasientene til dyr, og at dette er mer skremmende enn å ha slike tanker selv. Jeg vil hevde at vi her har en tydelig dehumanisering, noe som igjen kan bidra til det uhyggelige stemningen, eller *Das Unheimliche*.

En av de pasientene Karl Ove beskriver som skremmende, sammenligner han også med en maskin. Dette kan også knyttes til dehumanisering, da det både kan inneholde sammenligning av dyr, men også døde ting, som for eksempel en maskin:

Særlig en var skremmende. Han het Knut, var i slutten av trettiårene, men hadde fysikk som en tenårings. Slank, muskuløs kropp, et vakkert, barbert hode. Han hadde hodet barbert fordi han ellers nappet håret ut og spiste det. (...) Det han likte best av alt, var å gå. Om ikke noen var der til å stoppe ham, ville han ha gått til Sibir, han var som en maskin, bare gikk og gikk og gikk. Når han kom mot meg på avdelingen med det mørke blikket sitt, som ikke uttrykte noe annet enn det, mørke, var jeg alltid redd. (Knausgård, 2011a, s. 407)

Her ser vi først hvordan han i beskrivelsen av utseende viser til at pasienten egentlig kunne vært en vakker mann. Dette skiller seg fra beskrivelsene fra avdeling E, hvor utseende i stor grad var knyttet til vemmelse og ubehag. Likevel er det noe med denne pasienten som

skremmer Karl Ove, og det kan virke som at det er det dystre uttrykket. Nettopp det at sjelen ikke kommer frem, han uttrykker ikke noe annet enn et mørke. Dette skremmer Karl Ove, og er kanskje grunnen til at skildringene av pasientene på den tyngste avdelingen er mer dehumansierende. Dette kan stemme overens med Freuds begrep, *Das Unheimliche*. Jo lengre vi beveger oss vekk fra det menneskelige og det kjente, jo mer ubehagelig vil det bli.

3.3.5 Knausgårds refleksjoner rundt institusjonen – et forsøk på samfunnskritikk?

Mot slutten av *Min kamp. Femte bok* reflekterer Knausgård rundt hva ansettelsesforholdene på institusjoner har gjort med hans syn på samfunnet vårt. Dette kan peker fremover mot *Min kamp. Sjette bok*, hvor den skrivende Knausgård reflekterer rundt måten vi institusjonaliserer alt utenfor normalen og viser til at Karl Ove skal ha startet denne tankegangen på grunn av sin ansettelse i psykiatrien:

En ting hadde jeg forstått da jeg jobbet på den første institusjonen. Livet var ikke moderne. Alle avvik, alle deformiteter, alle vanskapninger, all åndssløvheter, all galskap, alle skader, alle sykdommer fantes fortsatt, de var like nærværende som de hadde vært det i middelalderen, men vi hadde skjult det, vi hadde satt dem i enorme hus i skogen, ordnet egne leirer for dem, holdt dem konsekvent ute av syne, slik at man fikk inntrykk av at verden var sunn og frisk, at det var det som var verden og livet, men slik var det ikke, livet var også groteskt og forvridt, sykt og slakt, uverdigg og fornedret. Menneskeslekten var full av tullinger, idioter, vanskapninger, enten de var født slik eller ble slik, men de var ikke lenger ute på gatene, løp ikke lenger og plaget vettet av folk, men befant seg i kulturens skygge, eller natt. Det var en sannhet. (Knausgård, 2011a, s. 520-521)

Tekstutdraget over viser hvordan vår historiske utvikling kan føre til at vi blir lurt til å tro at livet er moderne, ifølge Knausgård. Ansettelsen på institusjoner har vist ham hvordan det finnes like mange vanskapte mennesker som før, vi har bare skjermet oss for dem. Vi har bygget store institusjoner for å slippe å se dem, og på denne måten blir vi lurt til å tro at vi i dagens samfunn har mange færre som kan defineres som unormale. Det er verdt å merke seg at Knausgård her igjen viser til en skyggeverden, akkurat som i skildringene fra avdeling E. Dette alluderer til Freuds begrep *Das Unheimliche*, men også til dødsriket. Jeg tolker det derfor slik at institusjonen for Knausgård representerer stedet for alle mennesker som ikke er normale, for mennesker som har mistet deler av sin humanitet. Denne sterke følelsen kan bli utfordret når det senere viser seg at hans kone må innlegges på en lignende institusjon som Sandviken.

I løpet av Karl Oves ansettelsesforhold ved Sandviken sykehus, blir morfaren syk og skal behandles på Haukeland sykehus. Karl Ove får i oppgave å hente morfaren som kommer med båten inn til Bergen og følge ham på sykehuset. Dette får Karl Ove til å reflektere over sykehuset som institusjon, og det kan også gi oss et verdifullt innblikk i hvordan Knausgård stiller seg til disse store samfunnsinstitusjonene:

Det var merkelig med sykehus. Det var en merkelig idé, først og fremst: hvorfor samle all kroppslig lidelse på ett og samme sted? Ikke bare for noen år, som et eksperiment, nei, her var det ingen tidsbegrensning, ansamlingen syke var hele tiden konstant. Ble én helbredet og kunne dra hjem, eller døde og ble begravet, ble ambulansen sendt ut for å hente inn en ny. Helt ute fra fjordgapet hadde de kalt inn morfar, og slik var det over hele området, inn fra øyer og tettsteder, bygder og byer ble de sendt, i et system som allerede hadde vart i tre generasjoner. (Knausgård, 2011a, s. 398-399)

Det er interessant å merke seg at Karl Ove stiller spørsmålsteget ved å samle all sykdom på ett sted. Dette kan sees i sammenheng med den ambivalensen han opplevde på avdeling E. Denne totale inndeling i samfunnet, hvor de friske finnes ute på gatene, i restaurantene og i butikken, og de syke er sperret inne på bestemte avgrensede områder, er noe Karl Ove reagerer sterkt på. Kanskje skyldes dette måten vi skiller det friske fra det syke, som igjen fører til en voldsom ubehagelig opplevelse i det vi må møte sykdommen. Dette alluderer igjen til Freuds begrep, *Das Unheimliche*. Samtidig beskriver Karl Ove det som et slags maskineri, innskrivninger og utskrivninger går hånd i hånd, og man blir hentet inn når det er ens tur. Videre peker Karl Ove på en ambivalens til sykehuset som institusjon, der skal man bli frisk, men hvor man også bli utnyttet:

Sykehuset fantes for å gjøre oss friske, slik så det ut fra den enkeltes side, men snudde man på det og så det fra sykehusets side, var det som om det nærte seg av oss. Bare en slik ting som at de hadde delt etasjene inn etter organer. Lunger i syvende, hjerte i sjette, hode i femte, ben og armer i fjerde, øre, nese, hals i tredje. Det fantes dem som kritiserte dette, som sa at spesialiseringen hadde ført til at man glemte del hele mennesket, og at det bare var som helt at mennesket kunne bli friskt. De hadde ikke forstått at sykehuset var organisert etter samme prinsipp som kroppen var det. (...) For sykehuset er alle hjerter like. (Knausgård, 2011a, s. 399)

Karl Ove undrer seg over hvordan sykehuset er oppdelt, fordi han ønsker å se menneske som en helhet. Her er det nærliggende å igjen nevne Foucaults fremstilling av asylet og hvordan vi plasserer bort det syke og det fremmede. Samtidig har jeg også vist til tidligere hvordan Habermas sine begreper, *Lebenswelt* og *System*, kan være nødvendige måter å dele opp samfunnet på. Likevel forstår Karl Ove også hvorfor man har inndelt etasjene etter organer.

Det er på grunn av samfunnsøkonomiske årsaker, men også fordi organene i kroppen ikke har et forhold til hvilken kropp de tilhører. Det ligger her en forståelse for hvorfor sykehuset har spesialisering, men samtidig en undring for hvordan dette påvirker synet på mennesker. Hvis alle hjerter er like, betyr det jo at vi som mennesker nesten mister kontrollen over vår egen kropp. Kanskje det er derfor Knausgård er så opptatt av at menneskets sjel, og hvis sjelen blir «forvrent», mister man det som utgjør selve «deg». Det at Knausgård har valgt å inkludere disse refleksjonene kan igjen vise hvorfor det er viktig å analysere dem. Kanskje Knausgård her ønsker å rette fokus mot hvordan vi har bygget opp samfunnet vårt, og hvordan vi er nødt til å være det bevisst for å ikke reduserer menneskeheten.

4. Analyse og tolkning: Karl Oves rolleskift fra ektefelle til pårørende

Hittil har jeg undersøkt Karl Oves opprivende og ambivalente møte med institusjonen som ansatt. Jeg vil bruke mine funn fra kapittel tre i analysen av skildringene fra *Min kamp Sjette bok*. Her møter Karl Ove den psykiatriske institusjonen igjen, men denne gangen som pårørende. Den videre analysen vil undersøke hvorvidt Karl Oves rolle som ansatt påvirker hvordan han møter institusjonen og sin kones sykdom som pårørende. Jeg vil derfor her fokusere på ektefellerollen satt opp mot pårønderollen. Jeg vil benytte meg av de samme teoribegrepene i denne delen, men jeg vil ha mest fokus på hvor man kan spore den uhyggelige stemningen som kan alludere til *Das Unheimliche*.

4.1 Handlingsreferat *Min kamp. Sjette bok*

I sjette og siste bok av romanserien møter vi ikke bare Karl Ove i en helt ny livssituasjon, men også i en ny rolle i møte med den psykiatriske institusjonen. Den Karl Ove vi møter i *Min kamp. Sjette bok*, er mye nærmere den skrivende Knausgård enn i femte bok. På dette tidspunktet bor han i Malmö med sin kone Linda og deres tre felles barn (den yngste, John, blir til i løpet av bokens forløp). Vi følger Karl Ove i dagene før den første boken i romanserien skal gis ut, og konflikten som oppstår med onkel Gunnar, som beskylder Karl Ove for å lyge, og som truer med å gå til rettssak. Romanen avsluttes når siste side i *Min kamp* er skrevet, 2. september 2011 (Knausgård, 2011b, s. 1116). Midt i romanen blir tidsforløpet avbrutt av et langt essay med navnet «Navnet og tallet». Her følger en lang redegjøring for Adolfs Hitlers liv og virke, refleksjoner rundt hvordan Hitlers menneskesyn ble til og hvordan det kunne få fotfeste. Siste del av boken, del 9, er den mest relevante for denne masteroppgaven. Her går Karl Ove inn i en rolle som pårørende, da hans kone Linda stadig blir verre og til slutt blir innlagt på psykiatrisk avdeling i Malmö. Hva skjer når Karl Ove, som tidligere har hatt et meget kontrastfylt og ambivalent forhold til institusjoner som ansatt, plutselig skal gå inn på et lignende sted, som pårørende?

4.2 Del 8 i *Min kamp. Sjette bok* – et forvarsel om Lindas forverring?

4.2.1 Karl Oves refleksjoner om utlevering av Linda, og hvordan hun er en romantiker

Før vi undersøker skildringene fra siste del av romanen, som ender med Lindas innleggelse og utskrivelse fra psykiatrisk avdeling, er det hensiktsmessig å nevne noen få skildringer fra den første delen. Her får vi nemlig et innblikk i dynamikken mellom Linda og Karl Ove, og på

mange måter kan dette peker fremover mot hva som kommer til å skje. Romanen begynner med at Karl Ove besøker noen venner, alene. Etter besøket uttrykker han at det er litt vanskelig å reise uten familien: «Jeg gikk så fort jeg kunne, som alltid hadde jeg dårlig samvittighet for å være borte fra familien, det vil si, for at Linda var alene med barna. Det lå i blodet på meg» (Knausgård, 2011b, s. 21). Allerede her ser vi at Karl Ove har reflektert over at det er vanskelig å la Linda være alene med barna. Han har i utgangspunktet ikke et problem med å reise fra barna, det er de situasjonene hvor Linda da blir igjen alene som er utfordrende. Derfor er det mulig å tolke dette som et slags frempek; Karl Ove har over tid bygget opp en dårlig samvittighet for å la Linda ha ansvar for barna alene. Det betyr at han har en bevissthet rundt Lindas sinnstilstand, og at han i utgangspunktet burde være observant på om det skjer noen endringer i hennes atferd. Samtidig viser det også til en form for empati, Karl Ove ønsker å gjøre tilværelsen så lett som mulig for Linda, samtidig som dette byr på problemer for hans jobb og virke. Dette skal vise seg senere i deres forhold også, denne spenningen mellom å respektere Linda og ønsket om å fordype seg i skrivingen. Vi kan også ane en form for uhyggelig stemning; Karl Ove er redd når Linda er alene med barna. Denne uhyggelige stemningen kan være et forløp til *Das Unheimliche*, noe jeg vil peke på senere.

I denne første delen av siste bok er handlingen lagt til de siste dagene før *Min kamp. Første bok* skal lanseres. På dette tidspunktet har Karl Ove nesten skrevet ferdig den andre boken (Knausgård, 2011b, s. 38), som blant annet tar for seg kjærlighetsforholdet til Linda. Her uttrykker blant annet Karl Ove at han er fortvilet og har dårlig samvittighet for det han har skrevet om Linda. Samtidig viser han til at han har snakket om dette med Linda, og at det viktigste for henne er at hun ikke blir beskrevet på en kjedelig måte:

Det er ingenting å være redd for, sa hun. Jeg tåler hva det skal være, så lenge det er sant. Men Linda var en romantiker, hun godtok hverdagslivets mistrøstigheter og krangler så lenge det fantes en forestilling om også noe annet, vår kjærlighet og vår lykke. Hun kunne gå fra å skjelle meg ut på det mest avsindige til å si at hun aldri hadde elsket noen som meg på bare noen minutter, mens jeg på en helt annen måte oppmagasinerte og akkumulerte krangler, misnøye og frustrasjon, de lå som sedimenter i mitt indre, som en slags følelsenes fossileringer, og formørket mitt sinn mer og mer intenst, til jeg til sist var hard som stein, uimottakelig for forsoning og kjærlighet. Det hadde jeg skrevet om, og det visste jeg ikke om hun kunne tilgi meg for. For det var med det blikket hun ble sett. (Knausgård, 2011b, s. 39)

Dette sitatet er interessant på to måter. Det ene er at vi her får vite med hvilket blick Karl Ove har skildret sin kone: en romantiker som tåler hverdagslivet fordi hun alltid kan drømme om noe mer, om noe større. Dette kan være med på å gi oss en større forståelse for Lindas tanker

og reaksjonsmønster. Samtidig setter Karl Ove her opp et skille mellom dem, ved at de to ser verden på to forskjellige måter. Hvis vi bruker Habermas sine begreper, kan det virke som at de ikke klarer å enes om en felles forståelse av virkeligheten, *Lebenswelt*. Eventuelt er det vanskelig for Linda å akseptere hva den virkelige verden faktisk er, noe som kan peke fremover mot hennes innleggelse og at hun bli en del av systemverden. Karl Ove dyrker de små kranglene, de samler seg opp og blir til et mørke. Dette kan være en av grunnene til at Linda ser ut til å sette mer pris på hverdagslivet, mens Karl Ove stadig føler at han har en fot i forfatterverden og en fot inn i farsrollen.

Samtidig som Linda bli presentert som en romantiker, er det ofte små tegn på at hun ikke klarer å fullføre sitt romantiske syn på hverdagslivet. I en samtale om Malmøs flerkulturelle bybilde nevner Linda at hun synes det virker så kjekt å samle hele familien, slik som det er vanlig i noen kulturer. Karl Ove svarer da: «- Du er en romantiker. Du ser auraen som omgir dem, og vil ha den» (Knausgård, 2011b, s. 79). Dette viser til en pågående diskusjon dem imellom, Linda har store planer om å få til det perfekte hverdagslivet som småbarnsforeldre, og Karl Ove vil ha en realistisk innstilling til dette og peker på at Linda i svært liten grad gjennomfører sine planer. Dette kan også være et tegn på Karl Oves gryende irritasjon over at Linda ikke bidrar nok i hjemmet. En dag han har hentet barna i barnehagen, skal Linda møte dem i en park. Det yngste barnet, John, uttrykker glede over å se sin mor komme gående, og Karl Ove tenker:

Jentene kravlet ut av korgen for å møte henne, John begynte å løpe mot henne, og hun smilte bredt av lykke og huket seg ned for å ta imot dem. Noe annet enn de gangene jeg kom hjem og hun lå inne i sengen og ikke engang hørte når de ropte sine spørrende og forventningsfulle hallo? mamma? inn i leiligheten. (Knausgård, 2011b, s. 79-80)

At Linda her uttrykker lykke og glede over å se sine barn, setter i gang to ulike følelser hos Karl Ove. På den ene siden ser han jo at hans kone er oppriktig glad i sine barn, men på den andre siden gjør dette at han tenker på alle de gangen hun ikke uttrykker glede over noe som helst og ikke kommer seg opp av sengen. På dette tidspunktet er vi fremdeles et stykke unna Lindas innleggelse, som skjer omtrent samtidig med lanseringen av den femte boken, men vi ser allerede her at Karl Ove har begynt å reflektere rundt hvordan Linda ikke klarer å fullføre hverdagslivet, til tross for at hun ofte uttrykker at hun elsker både ham og barna.

Gjennom del 8 får vi små drypp av hvordan Lindas sinnsstemning fortøner seg. Linda uttrykker blant annet: «- Når jeg er oppe, går det fint. Når jeg er nede, kan det av og til være uutholdelig» (Knausgård, 2011b, s. 253), som viser til at det er en kjent sak at hun opplever

sterke humørsvingninger. Dette viser seg også i hvordan Karl Ove beskriver henne når hun er glad: «Linda hadde den utstrålingen hun hadde når hun var glad, så jeg, noe blussende og utadvendt, særlig synlig i øynenes glans, som var sterkere, men også i huden på kinnene, som hadde en svak rødlig lød. Hun smilte med hele seg» (Knausgård, 2011b, s. 304). Her ser vi at Linda som glad blir sammenlignet med en utadvendt versjon av konen. Dette står i kontrast til den versjonen som ikke kommer seg opp av sengen, selv ikke for å hilse på sine barn. Dette kan være tegn på at Linda holder på å bevege seg fra en morsrolle til en pasientrolle. Dette vil jeg utforske mer i tolkningen av *Oktoberbarn*. Spesielt kan man merke seg hvordan Karl Ove kommenterer at øynene har en glans, noe, som vi skal se, endrer seg når Linda blir dårligere i siste del.

4.2.2 Knausgårds institusjonskritikk blir tydeligere

I tillegg til skildringene av Linda i del 8, er det også noen interessante refleksjoner rundt samfunnet og institusjonalisering. Etter en telefonsamtale med broren Yngve om hvordan media forholdt seg til utgivelsen av *Min kamp*, har Karl Ove en tankestrøm om hva som kan være sant og ikke, som utvikler seg til å handle mer om samfunnet generelt:

Det forholder seg på samme måte med aldring og menneskelig bortforvitring. Blir man for gammel til å klare seg selv, plasseres man på en institusjon, i skjul for alle. Hva slags samfunn har vi da, hvor alt som er sykt avvikende og dødt holdes ute av syne? For to generasjoner siden var både sykdommen og døden nærmere, en om ikke naturlig del av livet, så en ufravikelig. Dette kunne jeg ha skrevet en debattartikkel om, men det ville ikke ha sagt så mye, for argumenter er rasjonelle, og dette handler om det motsatte, det irrasjonelle, alle våre følelser i forhold til hva det vil si å møte det oppløste og det døde, ja, hva det egentlig er. (Knausgård, 2011b, s. 176)

Dette tekstutdraget viser at Knausgård har en bevisst holdning til institusjonalisering i samfunnet. Han skriver at han kunne skrevet en debattartikkel om dette og virker ganske opprørt over at vi «gjemmer» bort det syke og det som er utenfor normalen. Uavhengig om dette er den opplevende Karl Ove, eller den skrivende Knausgård, viser dette at Knausgård absolutt har reflektert rundt institusjoners rolle og hva det gjør med vårt menneskesyn. Dermed kan vi allerede her forstå at det vil bli vanskelig for Karl Ove når hans egen kone nettopp skal bli innlagt på en slik institusjon. Det vil sette henne i en kategori med det unormale og syke, og denne delen av henne er noe samfunnet helst vil skjule og «gjemme» bort. Tidligere nevnte jeg at Knausgårds institusjonsskildringer gir et innblikk i samfunnets måte å forholde seg til sykdom. I tekstutdraget ovenfor ser vi tydelig at Karl Ove undrer seg

over hvorfor vi skjuler sykdom, og at dette ikke var slik for to generasjoner siden. Dette alluderer til Michel Foucaults skildringer av asyllets fremvekst. Det kan virke som Knausgård er negativ til denne utviklingen, og at han forsøker å poengtere at man burde finne andre løsninger. Utdrag som dette kan forklare hvorfor Knausgård har viet plass til institusjonsskildringer, det vil si for å få peke på en utvikling i gal retning.

I samme tankestrøm som ble nevnt over, reflekterer også Karl Ove om hvordan det kroppslige forfallet blir skjult fra virkeligheten. Han husker hvordan det var å se sin mormor bli stadig sykere av Parkinson, og han tenker da tilbake på jobben som ansatt på institusjon:

Jeg hadde en lignende opplevelse første gang jeg jobbet på institusjon for psykisk utviklingshemmede, jeg var rystet over det jeg så, alle disse deformerte kropper og forkrøplede sinn, hvorfor kjente jeg ikke til at også det var en del av det menneskelige? Det hadde blitt holdt ute av synet, hvorfor? Det har fått meg til å tenke på hva det kroppslige er overhodet, hva det vil si, det dyriske eller biologisk-materielle over kroppen, og dens totale nærvær i verden, i motsetning til det verdensbildet og den selvforståelsen som kommer fram i våre refleksjoner omkring hvem vi er og hva slags betingelser vi lever under (...). (Knausgård, 2011b, s. 176-177)

Sitatet viser tydelig hvordan Karl Ove skiller mellom sjelelivet og kroppen mennesket bor i. Det gir også et nytt innblikk i hvorfor Karl Ove har brukt disse dehumaniserende skildringene på pasientene og beboerne i *Min kamp. Femte bok*. For Karl Ove blir det kroppslige et uttrykk for det dyriske i oss, og når kroppen da på en eller annen måte beveger seg på en ukontrollert måte, blir dette symbolet på at kroppen egentlig er et dyr. Det er i menneskets bevissthet at selve det humane ligger. Disse beskrivelsene kan også sees i sammenheng med Freuds begrep *Das Unheimliche*, og at det er nettopp denne delingen av kropp og sjel som gjør at man opplever institusjonene som ukjente, uhyggelige og skremmende. Dette vil jeg også kommentere i skildringene fra Lindas sykdom. Karl Ove synes Linda er en god forfatter, og hennes sjel kan derfor komme i konflikt med hvordan sykdommen tar over kroppen.

Mot slutten av del åtte kan vi på en måte spore en slags oppsummering av refleksjonene rundt institusjon og samfunn. Karl Ove reflekterer her over hvordan de ulike systemene som finnes, blant annet banksystemet og barnehagen som institusjon, gjør at man enten føler seg som et godt, eller et dårlig, menneske:

Jeg visste at jeg ikke var et dårligere menneske med større svakheter eller mangler enn de menneskene jeg møtte der [i barnehagen], men de representerte ikke seg selv, men et system hvor det fantes regler, som var enkle: fulgte man dem, var man et godt menneske, fulgte man dem ikke, var man et dårlig menneske. Jeg forsøkte å følge dem, men siden jeg ikke hadde orden på noe, brøt jeg dem ofte. Selv visste jeg

hvorfor, det kom ikke av at jeg var ond, lat eller giddalaus, men dette «selv visste» var uendelig mye svakere enn det systemets blikk så, en som ikke fulgte reglene, og som jeg inkorporerte i mitt eget. (Knausgård, 2011b, s. 348)

Her kommenterer Karl Ove hvordan systemer fører til at man automatisk blir «registrert» som vellykket eller ikke. Selv om det er mennesker som jobber i disse systemene, for eksempel barnehageansatte, som derfor også kan gjøre feil, blir de i kraft av rollen sin opphøyet til noe som representerer det perfekte. Dette kan vi se i sammenheng med Habermas sine begreper *Lebenswelt* og *System*, og hvordan det å gå inn i et system kan kreve at man forholder seg til andre verdier og holdninger. Karl Ove uttrykker her at han er en person som ønsker å følge reglene, men at han også finner seg selv i situasjoner hvor han bryter dem. Dette kan uttrykke at han synes det er vanskelig å forholde seg til alle reglene i møte med systemene, og at det kanskje strider mot den indre friheten. Samtidig uttrykker han et ønske om å kunne være sterk i systemets blikk, som virker å være en ambivalent følelse. Han ønsker å være en del av systemet, men den indre drivkraften hans er sterkere.

4.2.3 Karl Ove i rollen som ektefelle, og utviklingen av ekteskapet

Mot slutten av del åtte blir det tydeligere hvordan Lindas gode og dårlige perioder påvirker forholdet mellom mann og kone. Dette blir også tydelig når kameraten Geir kommer med sine betraktninger om Karl Ove og Lindas forhold: «Når Linda har det bra, kan du gjøre hva du vil. Når hun har angst, må hun ha deg der. Det sliter deg i stykker. Men du er der fortsatt» (Knausgård, 2011b, s. 315). Dette viser at også de rundt Linda vet om hennes utfordringer, og hvordan hun kan ha svært dårlige perioder. Karl Ove reflekterer også over at det hjelper ham å få Geir sitt blikk på situasjonen:

Det hjalp meg å se situasjonen utenfra, og til å se forskjellen mellom våre roller og våre personer. For hele tiden var det Linda som var der, hun jeg hadde vært mer forelsket i enn noen andre, og som jeg hadde tre uendelig fine barn med, og som når hun hadde det bra, ikke så noe problem noe sted, da var hun sjenerøsiteten selv (...). (Knausgård, 2011b, s. 315)

Dette viser en ny dimensjon i forholdet mellom Karl Ove og Linda. Når det er gode perioder, opplever Karl Ove at han kan skrive på sine premisser, delta på ulike aktiviteter og til og med reise alene. Derfor kan vi tolke det som at de gangene Karl Ove får dårlig samvittighet for å dra fra Linda, som da er alene med barna, er det fordi han har en bevissthet som sier at hun ikke er på et bra sted. En annen mulighet er at han er redd for at sinnsstemningen plutselig

kan ha endret seg i løpet av den tiden han har vært borte. Dette viser at selv om han er i en ektefellerolle, som i utgangspunktet skal være preget av likhet, er Karl Ove også klar over at Linda ikke klarer å ta alt ansvaret. Sitatet viser også hvor forelsket han ble i Linda, og at denne forelskelsen viser seg igjen i de gode periodene. Samtidig begynner Karl Ove å reflektere over hvor grensen hans går, og hvor lenge han kan holde ut:

Grensen nærmet seg, og jeg ventet vel egentlig på en siste, utløsende faktor. I kranglene våre hadde jeg begynt å true med det, at jeg skulle gå fra henne. Da ville vi dele alt, helt nøyaktig på midten, hun ville få være med barna femti prosent, jeg femti prosent, og hun måtte skaffe sine egne penger, og jeg mine. Når jeg sa det, falt hun sammen, da ba hun meg om å ikke gjøre det. Ikke gå, ikke gjør det. Jeg gjorde det ikke, for jeg visste jo også at det ville ødelegge livet hennes, hvordan skulle hun klare alt alene? Og da krangelen var over, var det alltid håp. Alltid et løfte om forandring. (Knausgård, 2011b, s. 316)

Her uttrykker Karl Ove fortvilelse over situasjonen som ekteskapet hans er i. Han skriver at han blir værende i ekteskapet fordi Linda ikke kan klare seg alene. Det ligger en slags umyndiggjøring i dette, som er interessant. Karl Ove opptrer derfor her i en pårønderrolle, som gjør han ansvarlig for hvordan Linda skal leve sitt liv. Dette blir på en måte en umyndiggjøring av Linda, som viser hvordan rollen som pårørende kan føre til at man ikke klarer å opprettholde menneskets selvbestemmelse, selv om det er gjort fra et kjærlig ståsted. Dette kan også vise til Foucaults beskrivelse av hvordan familieforhold endrer seg når en av familiemedlemmene blir syk. Det kan dermed virke som at Karl Ove allerede før Lindas forverring reflekterer rundt hva det vil si å være i et ekteskap med Linda. Han begynner å bli klar over at det ikke er slik at de kan være i likestilte roller i ekteskapet, i hvert fall ikke når det kommer til ansvaret for barna. Skildringene fra del åtte kan dermed vise til at Karl Ove allerede er på vei inn i en pårønderrolle, men kanskje uten at han er bevisst på det selv.

For å oppsummere del åtte i *Min kamp* vil jeg trekke frem at vi her ser en del tegn på at Lindas tilstand kan bli forverret. Karl Ove uttrykker ofte en dårlig samvittighet for å la konen være alene med barna, og dette er kanskje det tydeligste tegnet på at noe ikke er som det skal. Karl Ove kommenterer nemlig selv at i sine gode perioder har ikke Linda noe problem med å ta seg av barna. Det som også er interessant i denne delen, er hvordan Knausgård kommenterer institusjoner i samfunnet. Etter de uhyggelige skildringene i *Min kamp. Femte bok* virker det som om disse ansettelsesforholdene har satt i gang en tankeprosess hos Karl Ove. Hvorfor skal vi «gjemme» bort det syke og de som faller litt utenfor normalen? Vil vi ikke ved å gjøre dette opprettholde et samfunn for bare de «få» som

passer inn i normalen? Og hva er egentlig normalen? At Karl Ove uttrykker sine meninger om institusjoner, gjør det er nærliggende å tro at han vil reagere når hans egen kone blir innlagt. Det inntrykket han allerede har av pasienter og beboere ved slike avdelinger kan likevel være uforenlig med hans syn på sin egen kone. Det er dette som blir interessant å undersøke i romanseriens siste del.

4.3 Del 9 i *Min kamp. Sjette bok* – Karl Ove må gå inn i rollen som pårørende

4.3.1 Karl Oves livssituasjon mot slutten av *Min kamp*-prosjektet

I romanseriens siste del, del ni, møter vi Karl Ove dagen før den første boken i serien skal utgis (Knausgård, 2011b, s. 815). Han reiser til Oslo for å promotere boken, og er på forhånd nervøs for hva journalistene vil spørre om, blant annet på grunn av onkel Gunnars voldsomme reaksjon på prosjektet hans. Av de mange tankene om hva han har stelt i stand med dette prosjektet får vi blant annet vite at historien om Linda bringer et lys til bøkene (Knausgård, 2011b, s. 826). Tidsrammen blir også avbrutt av tilbakeblikk til Karl Oves 40-års dag, hvor Linda har laget en sang til Karl Ove. Hun introduserer dette med å si: «-Vanja sa en gang at det ikke finnes noen voksne i denne familien, sa hun. – Men jeg synes du er på god vei, og jeg håper at jeg følger tett etter» (Knausgård, 2011b, s. 851). Det er interessant å merke seg at Linda her også forteller at det er Karl Ove som er den voksne, og den som tar mest ansvar. I tillegg får vi fortellingen om da de giftet seg og den påfølgende bryllupsreisen med alle barna til Gran Canaria, som de bestemmer seg for at de aldri skal gjenta (Knausgård, 2011b, s. 891). Mot slutten av boken blir Lindas dypt deprimert, og vi følger forløpet frem til hun bestemmer seg for å bli innlagt. I denne perioden kommer den femte boken i serien ut, og Karl Ove er også i gang med å skrive ferdig den siste romanen, men dette arbeidet er avhengig av at konen Linda kan ta ansvar for barna over flere dager.

4.3.2 Hvordan Karl Ove i rollen som ektefelle beskriver sin kone

I del åtte pekte jeg på hvordan Karl Ove viste til forskjellene mellom de to partene i ekteskapet, og dette er også gjennomgående i den siste delen. Karl Ove kommenterer og reflekterer rundt forholdet mellom de to, og spesielt spenningen mellom Lindas gode og dårlige perioder blir tydeliggjort:

Linda hadde mye av det samme som meg i seg. Men i henne vekslet det, en innadvendt, nedstemt og passiv periode, hvor hun ikke klarte noe annet enn å ligge på sofaen og se på enkle filmer om dagene, ble avløst av en periode, hvor hun plutselig

svingte rundt på barna som om det skulle være den enkleste sak i verden. (Knausgård, 2011b, s. 855-856)

Her ser vi at Karl Ove har en bevissthet rundt humørsvingene til Linda, samtidig som de blir fremstilt som noe som er «normalt» også for henne. Dette tolker jeg som en forsvarsmekanisme, et forsøk på å beskrive de vanskelige sidene på en måte som kan innlemmes i henne som person. Likevel, Karl Ove reflekterer også over hvordan han er den som kjenner Linda best, og at det derfor ikke er så lett for andre å observere disse svingningene i sinnsstemning:

Det var noe avvisende i stemmen hennes, og jeg kjente et stikk av irritasjon. Men han [ansatt på et hotell] merket sannsynligvis ingenting. De små variasjonene i stemning og humør som hele tiden strømmet ut fra henne, var det bare de aller nærmeste som kunne tolke. Nei, ikke det engang. Bare jeg kunne det. (Knausgård, 2011b, s. 885)

Det at Karl Ove her påpeker at det bare er han som kan merke alle de små variasjonene i Lindas humør, bygger opp under det store ansvaret for barna og familien han går og føler på. Han er den som kjenner Linda best, og dette betyr at det han er den som får oppleve alle de fine sidene, men også den som må stå i de tyngste og mørkeste periodene.

Vi kan allerede tidlig i del ni merke hvordan Karl Ove ønsker å «normalisere» Lindas atferd, ved at han forsøker å beskrive det som at det er en del av henne. Dette kan være et forsøk på å holde henne unna pasientrollen, som Karl Ove har hatt uhyggelige møter med som ansatt. Ved å normalisere humørsvingningene til Linda kan Karl Ove velge bort de vanskelige tankene som kan oppstå når han føler at han ikke kan kommunisere like godt med konen.

Selv om denne siste delen inneholder skildringer av Linda på sine mørkeste dager, er det også inkludert flere refleksjoner rundt hva som gjør forholdet til Linda så spesielt. Flere steder påpeker Karl Ove hvordan han aldri hadde følt en slik forelskelse som da han møtte Linda:

Da jeg hadde vært som mest forelsket, og mitt indre brant som en skog, var det som om de små rykningene i leppene hennes hadde forplantet seg i sjelen min. Aldri hadde jeg vært så åpen som jeg hadde vært da. Hele verden hadde strømmet gjennom meg. (Knausgård, 2011b, s. 886)

Disse tankene om hvor forelsket han er i Linda dukker stadig opp i løpet av den siste delen. Dette kan være for å veie opp for den irritasjonen og fortvilelsen han etter hvert gir uttrykk for, når Linda går inn i sin mørkeste periode etter at hun ble sammen med Karl Ove.

4.3.2 Hva Karl Ove vet om Lindas sykdomsbilde

Den opplevende Karl Ove tidlig i del ni har enda ikke sett Linda i sine dypeste depresjoner. Likevel er det noe de har snakket om, og han har derfor et inntrykk av hvordan Lindas psykiske lidelse fortøner seg. Faktisk gikk Linda inn i en manisk periode rett etter det første møtet med Karl Ove på et skriveseminar for forfattere (Knausgård, 2011b, s. 969). I en samtale med Linda på verandaen utenfor hotellrommet på Gran Canaria, nevner Karl Ove at han skulle ønske at Linda hadde snakket mer med ham på dette seminaret:

- Hadde jeg kommet da, ville vi ikke ha sittet her. [Linda]
- Er du sikker på det? [Karl Ove]
- Ja.
- Fordi du ble syk? Fordi du ble innlagt?
- Ja.
- Kanskje jeg ville vært der hele tiden. Har du tenkt på det?
- Det kan hende. Men jeg ville ikke. Jeg var en helt annen da.
- Det var du. Da jeg møtte deg igjen i Stockholm, var det det første jeg tenkte. Hele utstrålingen din var annerledes.
- På hvilken måte da?
- Ingenting av det harde fantes i deg. Det nesten performanceaktige ved deg, det var borte. Ja, hvordan skal jeg forklare det? Du var tøff, cool, sikker. Jo, du var din egen. Det var følelsen. Da jeg traff deg igjen, var du ikke din egen lenger. (Knausgård, 2011b, s. 894)

Denne dialogen viser hvordan Karl Ove har tenkt på sin kones problematikk med gode og dårlige perioder. Han uttrykker her at det kunne hende at han ville vært der og støttet henne gjennom denne dårlige perioden. Dette i seg selv kan være kjærlighetserklæring, men det viser også at Karl Ove i utgangspunktet mener at noen dårlige perioder ikke nødvendigvis ødelegger et forhold. Samtidig reflekterer Karl Ove over at hun var annerledes da de møttes igjen. Da var hun ute av manien, og på den måten på et bedre sted. Likevel sier Karl Ove at noe av det kunstneriske ved Linda var borte da de møttes igjen, og at hun ikke var «din egen lenger». Dette kan igjen vise til den utviskede linjen mellom geni og galskap, som er mye diskutert innenfor litteraturvitenskapen¹⁶. Senere i samtalen påstår Linda at Karl Ove forakter henne:

---

¹⁶ Fredrik Parelius trekker i sin masteroppgave frem begrepet furor poeticus eller «the poetic frenzy», og forklarer det som en dikterisk skapende galskap (Parelius, 2016, s. 15). Parelius viser til at denne tradisjonen går tilbake til Platon, som skiller mellom en positiv form for galskap og en strengt patologisk form for galskap. Spenningen mellom geni og galskap er derfor noe som har eksistert i litteraturforskningen over lang tid, og vi kan dermed også anta at den skrivende Karl Ove Knausgård kjenner til dette.

(...) Du synes jeg gjør så lite. At jeg klager hele tiden. At jeg ikke er selvstendig nok. Du er lei av dette livet. Og av meg. Du sier aldri at jeg er vakker lenger. Jeg betyr egentlig ingenting for deg, jeg er bare hun du bor sammen med, som er mor til dine barn.» (Knausgård, 2011b, s. 895)

Her viser Linda at hun oppfatter Karl Oves irritasjon over at hun ikke bidrar så mye i familielivet. Vi kan også tolke dette sitatet som et uttrykk for at Linda legger merke til at Karl Ove av og til ikke likestiller de to i ekteskapet. Der vi tidligere har sett at Karl Ove føler at han må ta mer ansvar, kan det nå virke som at Linda opplever at Karl Ove reduserer hennes evne til å være ansvarlig. Karl Ove er ikke enig i Lindas uttalelser, men bekrefter at han synes hun gjør lite. Linda hevder da at hennes venner synes hun gjør så mye at de ikke forstår hvordan hun får det til, hvor Karl Ove svarer: « – Vennene dine vet ingenting. Du må ikke finne på å høre på dem» (Knausgård, 2011b, s. 895). Karl Ove bruker her sin rolle som ektefelle til å påstå at det er hans oppfatning av Linda som er riktig, ikke vennenes. Selv om vi som lesere kan forstå Karl Oves tankegang her, er det sårt for Linda å høre at den som står henne nærmest, anklager henne for å være en som bidrar særdeles lite. Samtalen eskalerer, og Linda blir lei seg. Til slutt sier hun at det er vanskelig når hun innser at hun periodevis er totalt avhengig av sin mann:

(...) når jeg føler at jeg er helt og fullstendig avhengig av deg. Da blir jeg så redd, forstår du? At jeg ikke har noe [sic] selv. Forsvinner du, forsvinner alt. Det er en forferdelig følelse. Og så ser jeg at det er nettopp det du liker minst av alt. Og hvis du skulle forsvinne, ville det være nettopp derfor. (Knausgård, 2011b, s. 896)

Sitatet overfor viser Lindas innsikt i sin egen situasjon og hvordan hennes mann håndterer dette. Hun har skjønnet at Karl Ove vet at han ikke kan gå fra henne, fordi da mister hun alt. Denne makten han da har over henne, gjør henne redd. Sagt med Habermas kan det virke som om Linda opplever at hun er satt i en systemverden, når hun helst ville vært i sin egen virkelige, *Lebenswelt*. Dermed kan det se ut til at når Karl Ove inntar rollen som pårørende, og dermed tar mer ansvar for barna enn Linda, opplever Linda at hun er fratatt selvbestemmelse og lever i en slags systemverden.

Etter denne samtalen forsøker Karl Ove å bekrefte overfor Linda at han fremdeles synes hun er vakker, og at han ikke har tenkt å gå. Samtidig reflekterer han over hvordan Linda har tolket ham:

Nei, jeg foraktet henne ikke, i det tok hun feil. Men hun krevde så mye av meg, så ufattelig mye mer enn noe annet menneske tidligere hadde gjort, og så visste hun ikke om det. Noen ganger var det så provoserende at det kastet meg inn i en tilstand som minnet om galskap. Jeg ble så sint at det ikke fantes noe annet enn sinnet, uten at jeg ga det utløp, jeg holdt inne i meg, og den utstrålingen jeg da fikk, når raseriet sank ned i meg og forbandt seg med kroppen, når bevegelsene mine var tunge av raseri, kunne selvfølgelig forveksles med forakt. Nei, det var forakt. (Knausgård, 2011b, s. 899)

Det er interessant at Knausgård skriver at han nesten blir gal av å forholde seg til Lindas «galskap». Samtidig bekrefter han her at Linda har rett i sine uttalelser om forakt, tidvis er det nettopp det han føler. Denne forakten vokser frem av at det mennesket som utløser forakten, er det mennesket som er aller nærmest, som skal være Karl Oves største støttespiller.

Knausgårds beskrivelse av en «tilstand som minnet om galskap» kan også sees i sammenheng med begrepet *Das Unheimliche*. Karl Oves opplevelse av ekteskapet fører han tidvis inn i en uhyggelig stemning, et sted hvor han ikke kjenner seg igjen. Jeg vil også trekke frem hvordan han tidligere har sagt til Linda at det godt kunne være at han kunne støttet henne gjennom en manisk periode. Refleksjoner som den overfor viser jo at det nettopp er i disse periodene Karl Oves irritasjon blir til raseri, som igjen blir til forakt, og som gjør at han tenker på å forlate henne. Det er også i disse situasjonene han forstår at han ikke kan forlate henne, nettopp fordi hun da ikke vil klare seg. Det kan også tenkes at Karl Ove kan reflektere over Lindas oppførsel og uttalelser, nettopp fordi de blir sagt i en god periode, hvor sykdommen ikke preger henne. Da er hun «seg selv», en han kan diskutere med og nettopp forklare hva han føler. Dette blir annerledes når Linda går inn i en dyp depresjon.

4.3.3 Forskjellen mellom Linda og Lindas far

Vi får etter hvert vite mer om Lindas bakgrunn, og at hennes far var manisk depressiv. Det kan dermed være snakk om en arvelig faktor som ligger til grunn for Lindas problematikk. Likevel er det påfallende at Karl Ove skildrer Lindas far på en helt annen måte enn han beskriver Lindas sykdomsbilde. Karl Ove hevder at Lindas far viste en total ansvarsfraskrivelse:

Lindas far var grenseløs på en helt annen måte, han fikk en diagnose, han var manisk depressiv, som er det samme som en fullstendig ansvarsfraskrivelse overfor sitt eget liv, for både maniens handlingskraft og depresjonens handlingslammelse er krefter som ikke lar seg håndtere av selvet, det er noe i dets indre som stadig løfter det opp og senker det ned, og som gjør at det aldri er der, men enten ekspanderer ut i verden eller imploderer inn i det indre, og selvfølgelig en ansvarsfraskrivelse for barnas liv. (Knausgård, 2011b, s. 924)

Denne skildringen av Lindas far og hans sykdom er interessant fordi Linda selv får denne diagnosen, men den blir da kalt bipolar lidelse. I sitatet over hevder Karl Ove at denne sykdommen er noe som sitter i en, og som hele tiden kontrollerer sinnet. På denne måten virker det som om Karl Ove tenker at en slik sykdom vil være en del av personen hele tiden, uansett. Hvis dette er tilfelle kan man tolke det slik at sykdommen reduserer noe av det menneskelige, og den fører til at personen blir mer utilregnelig. Dette minner da om begrepet *Das Unheimliche*, og at sykdommen på en måte tar bort det kjente og det forutsigbare. Skildringen av Lindas far står i kontrast til skildringene av Linda, hvor Karl Ove ofte trekker frem hennes gode perioder, hvor hun får gjort så mye, er glad og kreativ og skriver gode tekster. I disse gode periodene blir Linda skildret på en positiv måte, noe som forsterker kontrasten til hvordan hun blir skildret i de periodene hvor hun blir preget av sin sykdom.

I Karl Oves beskrivelse av Lindas sykdom hevder han at dette er noe som gikk bort etter at de traff hverandre. Det ligger en kontrast i dette, at Karl Ove åpner for at sykdommen vil prege henne resten av livet, men at den også er noe som ble borte da de møttes:

Da hun [Linda] var i midten av tyveårene, fikk hun selv diagnosen manisk depressiv, eller bipolar, som det da het, og var på sykehus i litt over et år. Livet henne ble mer og mer intenst, ble plutselig en ukontrollerbar størrelse, det var som om hun kom over en kant, og falt. Hun falt inn i det grenseløse. Det var en av mulighetene livet hennes hadde, en av de veiene som stod åpne for det. Da vi møttes, hadde det klinget ut og var over. (Knausgård, 2011b, s. 925)

Forskjellen mellom disse to skildringene av samme sykdom er påfallende. I Lindas tilfelle blir det beskrevet som en mulighet kroppen hennes har, og som da plutselig trer frem. Så kan det etter en stund «klinge bort», og dermed kan det virke som Karl Ove mener at det periodevis i livet hennes ikke er noe sykdomstegn. Dette vil jeg hevde er et forsøk på å opprettholde Lindas humanitet. Psykiske sykdommer kan for Karl Ove være linket til «forvrenget sinn», og dette ser vi i skildringen av Lindas far. Karl Ove vil selvfølgelig ikke plassere sin egen kone i samme bås, og det ser ut til at ønsket om å se Lindas sykdom på en helt ny måte er en forsvarsmekanisme. I tillegg ser vi hvordan han i beskrivelsen av faren bruker ordet «ansvarsfraskrivelse» både om eget liv og barnas liv. Dette minner om Michel Foucaults tanker om hvordan mennesker på institusjon blir umyndiggjort. Foucault hevder at familiens ansvar også kan sees på som en form for umyndiggjøring, og at Karl Ove her forsøker i så stor grad å avgrense Lindas sykdomsperiode, kan være et tegn på at han ikke ønsker å innse hvor stor del av livet en psykisk sykdom kan være.

4.3.4 Linda endrer atferd, og kjennetegnene på de maniske episodene

Før Lindas innleggelse får vi hele tiden små drypp av at hennes sinnsstemning går opp og ned. Et eksempel er en episode på Kastrup flyplass hvor hun plutselig roper høyt «Hjelp!» i en situasjon hvor de skal ha med seg tre barn og koffertene (Knausgård, 2011b, s. 930). I etterkant av denne episoden reflekterer også Karl Ove over at dette ropet kunne være «noe annet og større, et rop fra hennes indre, til meg, jeg måtte komme til unnsetning» (Knausgård, 2011b, s. 931). Herfra er det en blanding av beskrivelser av at Linda enten ikke orker noe, eller plutselig har tatt tak i livet og hverdagen. Vi får også tilbakeblikk til tiden rundt John, det siste barnet, ble født. En periode fylt av at Linda har mye angst, og også en absurd samtale mellom Karl Ove og Linda hvor Linda hevder at kompisen Geir er en vampyr. Hun viser til det litterære fenomenet av at du ikke kan introdusere et våpen som ikke skal bli brukt og hevder at en kniv som Karl Ove har fått fra Geir må brukes «– Han ga den til deg for at jeg skulle stikke meg med den. Han vil ha meg bort. Forstår du ikke det? Han er en vampyr. Han har ikke noe eget liv. Han lever gjennom deg. Tror du det er tilfeldig at han ga deg en kniv?» (Knausgård, 2011b, s. 953). Selv om Lindas uttalelser er ment å være satt på spissen, er det interessant at hun her kommenterer at det er meningen at hun skal stikke seg med en kniv. Denne delen er preget av slike endringer i Lindas oppførsel, hun begynner også å røyke igjen (Knausgård, 2011b, s. 957). Hun sender også et brev til Karl Ove hvor hun skriver at hun lurte på om den hun har vært er død, og: «Jag vill lugnt sörja det barn jag varit. Jag vill bli vuxen nu.» (Knausgård, 2011b, s. 958). Linda skriver her i brevet at hun ikke føler hun klarer å leve livet sitt, og vi får også en bekreftelse på at hun føler selv hun har oppført seg som et barn som aldri riktig har blitt voksen.

Tiden før og etter utgivelsen av de første bøkene i *Min kamp* beskriver Knausgård slik: «Hele høsten 2009 og våren 2010 var slik, for om de to dagene [dagene som ledet opp til brevet fra Linda, beskrevet i forrige avsnitt] var fylt med et års tyngde, var det året fylt med ti års tyngde» (Knausgård, 2011b, s. 959). I mai 2010 skal de selge kolonihagen (Knausgård, 2011b, s.982), et mislykket prosjekt på familieidyll, og Linda er i denne perioden dårlig og lite motivert. Her reflekterer Karl Ove over at det er noe i Linda som hun må kontrollere:

I Linda fantes det noe som senket henne ned, og noe som løftet henne opp. Hun måtte kjempe mot det, for når det senket henne ned, var alt svart og håpløst, og når det løftet henne opp, var alt lyst og håpefullt, og det farget alt, hele hennes tilværelse, som på den måten hele tiden forandret radikalt karakter, selv om den var den samme. (Knausgård, 2011b, s. 986)

Karl Ove viser her at han er klar over at Linda kontinuerlig må kjempe med seg selv, men det virker også som at han tenker at hun kan klare det, og at hun på sett og vis kan velge bort sykdommen. Videre får vi også innblikk i hvordan hun gir alt i de prosjektene hun begynner på, blant annet en radiodokumentar. Karl Ove reflekterer underveis over at hun kommer til å gå inn i en dårlig periode igjen når engasjementet for prosjektet har lagt seg. Samtidig uttrykker han at han liker disse oppstemte periodene: «Dessuten var jeg egentlig glad for at hun var full av kraft og vilje, og på lang sikt åpnet det for at jeg selv i fremtiden kunne jobbe i helgene. Slik tenkte jeg. Det var egentlig bra det var egentlig som det skulle være» (Knausgård, 2011b, s. 990). Underveis i denne arbeidsomme perioden til Linda får vi flere og flere tegn til at det ikke vil ende bra, hun går rett på soverommet når hun kommer hjem, kaster opp om morgenen før jobb. Selv om Karl Ove også reflekterer over at dette ikke er bra, tenker han også at hun overdriver (Knausgård, 2011b, s. 991). Når radiodokumentaren er ferdig faller Linda sammen: «De neste ukene, mye lengre enn vanlig, var hun i sin mørkes vold» (Knausgård, 2011b, s. 992). Den mørke perioden blir avløst av en oppstemt periode, da Linda rundt 17.mai får beskjed om at en bok hun har skrevet har blitt antatt. Karl Ove blir glad, men tenker også: «Jeg hadde en advarsel på tungen, jeg ville si til henne at hun måtte ta det med ro, men hadde ikke hjerte til det, klart hun måtte få være glad» (Knausgård, 2011b, s. 1005-1006). Når Karl Ove skildrer disse situasjonene, virker det som at han både forsøker å forberede seg på en forverring, samtidig som han har et slags håp om at det ikke stemmer.

Spenningen i ekteskapet viser seg i flere hverdagsituasjoner og i kommunikasjonen mellom Linda og Karl Ove. Linda klarer å overtale Karl Ove til å kjøpe en kolonihage, og dette blir presentert som et slags symbol på Lindas maniske perioder (Knausgård, 2011b, s. 1009). Det er noe hun drømmer om, familielivet på den lille grønne flekken, mens Karl Ove er klar over at det ikke vil bli slik i virkeligheten. Hennes maniske perioder er preget av kjøp av unødvendige ting og gjenstander og prat med fremmede uansett hvor hun går. Etter den tunge perioden, utløst av mye arbeid, beskriver Karl Ove en oppstemt tid preget av mye pengebruk:

Linda hadde vært lenge nede etter at hun hadde laget radioprogrammet. Etter det hadde det lysnet kraftig, plutselig fantes det ikke en bekymring i verden. Det hadde vært bra for meg, siden det betydde at kapasiteten hennes økte og jeg kunne få mer tid til å skrive. Hun handlet mye, og om hun ikke direkte skjulte det for meg, så var hun ikke åpen med det heller. (Knausgård, 2011b, s. 1034)

Det er interessant å merke seg at Karl Ove ofte påpeker at han får vært veldig produktiv i de maniske periodene, til tross for at han også vet at en slik periode ofte blir etterfulgt av en depressiv tid. I tillegg ser vi at han merker seg at Linda i disse periodene ikke er like åpen, og at hun trekker seg litt unna, ved å «skjule» den store pengebruken. Han skriver også at han ikke føler han får kontakt med henne: «[H]un var aldri festet i situasjonen» (Knausgård, 2011b, s. 1034). Likevel er det fremdeles ikke noen beskrivelser av Linda som ligner på skildringene av beboerne og pasientene fra *Min kamp. Femte bok*. Dette kan også bygge opp under mitt argument om hvordan Karl Ove forsøker å opprettholde Lindas humanitet. Manien får henne riktignok til å oppføre seg litt ekstremt, men det er fremdeles menneskelige gjøremål Linda utfører. Etter denne oppstemte perioden går Linda inn i en dyp depresjon: «Jeg hadde aldri sett Linda slik før. Det hadde vært som om hun befant seg på et stort dyp, og måtte bruke alle sine krefter på å komme opp til overflaten, hvor barna var. Det hadde bare såvidt vært liv i øynene hennes» (Knausgård, 2011b, s. 1028). Det er denne perioden som fører til at Linda oppsøker en psykolog, og hun spør om Karl Ove kan bli med henne (Knausgård, 2011b, s. 1035).

Perioden som leder opp til at Linda oppsøker psykolog igjen, innledes av en manisk periode som senere går over til depresjon. Det første Karl Ove legger merke til, er de plutselige unødvendige og rare innkjøpene Linda begynner med. Karl Ove reflekterer over at disse maniske periodene hennes ofte kan være bra for skrivegen hans, men blir også overrasket over at han plutselig ikke kjenner igjen sin kone:

Hun handlet mye, og om hun ikke direkte skjulte det for meg, så var hun ikke åpen med det heller. Plutselig stod det to store, gyselige porselenshunder på barnas rom, for eksempel, som hun hadde kjøpt til dem, og vinduskarmen vår i soverommet var fylt av lignende nipsting. (Knausgård, 2011b, s. 1034)

Lindas maniske periode blir altså beskrevet gjennom merkelige kjøp av «nips», som for eksempel interiør og andre ting de egentlig ikke trenger. Denne «nipsen» blir også et symbol på småborgerens smak, og det er ikke noe Karl Ove ønsker å vedkjenne seg. Dette kan føre til en følelse av flauhet og skam og viser også at han ikke kjenner igjen sin egen kone. Vi aner her er begynnende uhyggelig stemning, og at Linda endrer seg som person, fører til at Karl Ove opplever at konen ikke er gjenkjennelig. Dermed kan det nå virke som det er en begynnende følelse av *Das Unheimliche*. Kjøpet av «nips» står også i kontrast til Karl Oves opplevelse av Linda som kunstner, og dermed kan han ikke lenger se Lindas «galskap» som noe genialt. Karl Ove er også veldig avvisende når han nevner at hun kjøper mye, og hevder

at det meste er kjøpt brukt. Her ser vi at kontakten mellom ektefellene forandrer seg, der samtalene før tidvis kunne være ganske anklagende og intense, men derfor også dype, er de nå redusert til helt enkel kommunikasjon.

I tillegg til kjøp av nips, begynner Linda å prate med fremmede uansett hvor hun går: «Hun strålte, hun pratet, og hun var ikke så nøye med detaljene i det hun pratet om» (Knausgård, 2011b, s. 1034). Linda er hyggelig og grei, men Karl Ove opplever at hun ikke er seg selv. Samtidig som hun tidvis er veldig pratsom, er det likevel vanskelig å kommunisere med henne: «Det var ingenting galt i noe av dette, bortsett fra at jeg aldri fikk riktig kontakt med henne, hun var aldri festet i situasjonen» (Knausgård, 2011b, s. 1034). Karl Oves analyse av denne situasjonen viser tydelig at han her er i rollen som ektefelle; han legger merke til noe som ikke stemmer, men vil samtidig trekke frem at hun jo i stor grad oppfører seg ganske hyggelig. Der han på en institusjon kunne blitt skremt av hvor ærlig og ufiltrert en person kunne være, opplever han Linda her som hyggelig og imøtekommende. Likevel er det et begynnende tegn på at Karl Ove etter hvert må ta stilling til Lindas sykdom, nemlig at de ikke kommuniserer så godt lengre. At Karl Ove nå opplever at han må gå fra ektefellerollen til pårønderrollen, kan også sees i sammenheng med Habermas sine begreper. Ektefellerollen kan vi knytte til *Lebenswelt* og den virkeligheten Karl Ove ønsker å være i, hvor han og Linda er likestilt og støtter hverandre. Pårønderrollen er knyttet til *System*, og den vil kreve at han tar mer ansvar enn Linda. Karl Ove vet hvordan det er å måtte forholde seg til systemet, fordi han har vært ansatt. Derfor kan vi tenke oss at Karl Ove kjenner på noen av de samme følelsene i møte med pårønderrollen som han gjorde i ansattrollen. I begge rollene må han forholde seg til en konstruert verden, et system, og han vet også at man da reduserer det menneskelige til pasientene ved slike institusjoner¹⁷.

4.3.5 Linda blir redusert som menneske

Etter disse maniske episodene har Linda selv spurt om Karl Ove kan hjelpe henne. Knausgård skriver at de maniske periodene etterlater seg en følelse av skam i Linda, og hun går inn i en dyp depresjon (Knausgård, 2011b, s. 1035). Det er i denne depresjonen at hun ber Karl Ove om å hjelpe henne tilbake i terapi. Linda begynner i terapi, men synker dypere ned i depresjonen, og Karl Ove skriver at han «aldri hadde sett henne slik før, hun hadde ikke engang vært i nærheten. Hun hadde sluppet taket, og hun hadde falt så langt ned i sitt indre mørke at ingenting av det som befant seg rundt henne, lenger ga mening» (Knausgård, 2011b,

---

¹⁷ Se underkapittel 2.2.1 om Goffmans *Asylums*.

s. 1035). Det er i dette mørket at vi ser de første skildringene som kan minne om beboerne og pasientene fra femte bind: «Hun strøk hendene over dynen, frem og tilbake, det var uhyggelig, bevegelsene var som et dyrs» (Knausgård, 2011b, s. 1035). Her kan vi igjen koble på Freuds begrep *Das Unheimliche*, og ser at Linda tydelig blir sammenlignet med et dyr, noe som gjør henne mindre gjenkjennelige. Denne skildringen kan markere et skille mellom rollen som ektemann, *Lebenswelt*, og pårørende, *System*. Der han tidligere har forsøkt å klamre seg til ektefellerollen, og hele tiden belyst de positive sidene ved Linda og hennes væremåte, innser han nå at måten hun oppfører seg på, ikke lengre ligner fullt og helt på et menneske, og han skriver også at noe må ha gått i stykker i henne (Knausgård, 2011b, s. 1036). Dette er likevel en av få skildringer av Lindas bevegelser som noe dyrisk, noe som kan tyder på at Karl Ove fremdeles har vanskeligheter med å løsrive seg fra ektefellerollen. Videre beskriver han bevegelsene hennes som «tunge og langsomme, som om tyngdekraften var større for henne enn for andre» (Knausgård, 2011b, s. 1036). Dette kan nesten virke som noe mekanisk, som også kan nyttes til *Das Unheimliche*. Her kan vi se at Karl Ove registrerer at hun beveger og oppfører seg annerledes enn før, men han reduserer ikke Linda i like stor grad som han gjorde med beboerne og pasientene da han selv jobbet i psykiatrien.

4.3.6 Karl Oves tanker om en mulig innleggelse

I dagene før innleggelse er Linda flere ganger hos legen, og legen foreslår også innleggelse som et mulig alternativ for at Linda skal få ro (Knausgård, 2011b, s. 1039). Linda takker først nei, og Karl Ove støtter henne. I skildringene fra disse dagene er det få refleksjoner fra Karl Ove. Han skriver ingenting om hva en mulig innleggelse får han til å føle, og det kan på en måte virke som om han distanserer seg litt fra hva dette vil bety for deres forhold. Igjen kan dette sees i sammenheng med at han i størst grad har lyst å være i *Lebenswelt*, og at han ikke klarer å tenke på hva som skulle skje hvis Linda må bli en del av *System*. Det Karl Ove reflekterer rundt, er at en innleggelse vil være noe av det verste Linda kan oppleve, fordi hun har fortalt at det er hennes store skrekk:

Det verste for Linda, det store marerittet, var å bli innlagt igjen, visste jeg. Tanken på barna gjorde det enda verre, at de hadde en mor som var innlagt på psykiatrisk institusjon, det stigmatiserende ved det. Jeg tenkte det samme, at en innleggelse ville definere det og låse det fast til en sykdom, gjøre det til noe institusjonelt, mens det egentlig bare var Linda, et mørke som fylte henne, og Linda, det var hun som satt ved siden av meg nå, mammaen til Vanja, Heidi og John. (Knausgård, 2011b, s. 1041)

Karl Ove uttrykker her ganske tydelig at en innleggelse for ham er synonymt med at man blir definert av sykdommen sin. Samtidig viser han her at han fremdeles er i ektefellerollen; han ønsker å se Linda som sin kone og mor til sine barn. Han vet hvem hun er, og vil ikke at sykdommen skal definere henne. Det han ikke reflekterer over, er Lindas uttalelse om at det verste som kunne skje, en ny innleggelse, har skjedd i en periode hvor hun følte seg bra. Nå er hun i en periode hvor sykdommen hennes dominerer mye av tankegangen, og man kan da tenke seg at hun nå tenker annerledes rundt en ny innleggelse. Det er dette som plutselig slår Karl Ove i taxien på vei hjem fra legen: «Det var mitt ansvar, selv om hun ikke ville det, var hun ikke i stand til å ta noen balansert avgjørelse. Det var derfor hun hadde sett på meg. Hadde jeg nikked og sagt, du må absolutt legge deg inn, ville hun ha gjort det» (Knausgård, 2011b, s. 1041). Her reflekterer Karl Ove over hvilken rolle han nå har; bør han egentlig ta på seg pårønderollen nå? Dette er også skremmende tanker som gjør det vanskelig, plutselig føler Karl Ove at det er han, alene, som er ansvarlig for fremtiden deres.

Lindas sykdom intensiveres, og i perioden før innleggelse bor også Lindas mor i leiligheten for å hjelpe. Denne tiden er preget av en Linda som gråter og er fortvilet, men også av et forsøk på å etablere noen rutiner, som for eksempel å gå en tur med enten moren eller Karl Ove. Karl Ove blir mer og mer skremt av de uvanlige bevegelsene til Linda, som minner om de dehumaniserende skildringene fra da han var ansatt i psykiatrien, men de har her et slør over seg som jeg mener er et forsøk på å opprettholde Linda som person:

Hun krafset med fingrene på dynen foran seg og så opp på meg. Overkroppen fremoverbøyd, fingrene krafsende over sengeteppet. Så var det som om hun børstet noe bort. Alt sammen gjorde meg redd, bevegelsene var så fremmede. (Knausgård, 2011b, s. 1049)

Der han som ansatt tydelig assosierte pasientene og beboernes bevegelser med dyr og maskiner, skriver han her «bare» at bevegelsene er fremmede. I møte med Lindas bevegelser er det som om de to rollene, ektefelle og pårørende, møtes. Dette fører til beskrivelsene som kun minner om dehumansiering. I denne perioden blir det også foreslått elektroshokkbehandling (Knausgård, 2011b, s. 1051), men det er ingen av dem interessert i. Linda går også litt ut av det dypeste mørket, men dette fører til en ny manisk periode med mye shopping og annerledes klesstil (Knausgård, 2011b, s. 1078). Karl Ove forstår at denne sykdomsperioden vil bli langvarig (Knausgård, 2011b, s. 1053), og han får selv en sykemelding, men det virker som at det er vanskelig å forstå hvorfor det skal ta så lang tid denne gangen. Samtidig som han etter hvert innser at dette vil ta tid, bygger det seg opp en

skyldfølelse. Denne skyldfølelsen bunner i tanken om at det er Karl Oves skildringer fra deres liv som er grunnen til at Linda nå er så dårlig: «Det var en forferdelig følelse, den var fylt av mørke, for det var jeg som hadde gjort slik at hun havnet der, i sengen på rommet. Jeg hadde ikke tatt meg av henne. Hadde jeg gjort det, ville dette ikke ha skjedd» (Knausgård, 2011b, s. 1056). Denne refleksjonen kan komme fra både rollen som ektefelle og pårørende. I rollen som ektefelle kan han tenke at han ikke har klart å være den støtten man skal være i et parforhold. Likevel kan det også være at han her reflekterer over at han ikke har gått nok inn i rollen som pårørende, fordi det i denne rollen ligger en større grad av ansvar for at Linda kommer seg gjennom hverdagen. I ektefellerollen kan Karl Ove fremdeles forvente at Linda tar ansvar for sitt liv, men i pårønderollen kan han ikke lenger forvente at Linda klarer å være like selvstendig. Denne refleksjonen kan derfor tyde på at Karl Ove tenker at han etter hvert burde gått nærmere inn i rollen som pårørende.

4.3.7 Lindas maniske episoder blir sterkere, og Karl Ove tar mer ansvar

Etter en periode med vekselvis maniske episoder og nedstemthet begynner Karl Ove å bli mer bevisst på hvordan Linda endrer seg, spesielt på de oppstemte dagene. Karl Ove føler plutselig at han må tre inn i en ny rolle i møte med Linda i de maniske periodene:

Dette elementet i hennes personlighet hadde vært ukjent for meg, jeg hadde aldri sett det før, inntil den våren, da inntrådte det plutselig, og det var ikke bra for oss, for da trådte jeg inn i en rolle overfor henne, jeg ble en som korrigerer og satte grenser, og det var det siste jeg ville på denne jord. Det kunne vare noen dager, kanskje en uke, hun var lett som lys, og så forsvant det fra karakteren hennes, som en komet forsvinner fra stjernehimmelen. Da ble hun «vanlig» igjen, da ble hun «Linda». Det var lettere å forholde seg til de periodene hvor mørket senket seg i henne, for det vedrørte ikke den hun var, vi hadde like god kontakt selv om hun var nedstemt. (Knausgård, 2011b, s. 1076)

Der Karl Ove før på en måte satte pris på de oppstemte periodene, fordi han da fikk jobbet med skriveingen, opplever han nå at det er nettopp disse periodene som er vanskeligst. Han opplever at han ikke får kontakt; det er som om Linda er en annen. Han må i tillegg gå inn i en rolle, som han beskriver som en slags formynder-rolle. Dette eksemplifiserer han også med hvordan Linda reagerer da han spør om hun kan dempe den høye musikken hun har satt på en tidlig morgen: «Hun så på meg som om hun var en tenåring, og jeg var den verste innskrenkte småborgeren hun hadde sett» (Knausgård, 2011b, s. 1077). Her reflekterer han ikke rundt hva det vil si å være en pårørende. I stedet for å gå inn i en pårønderolle hvor man er bevisst på sykdomstegn, kan det virke som at han nå føler at han må gå inn i en rolle som minner ham

om ansattrollen fra avdeling E og Sandviken. Karl Ove reflekterer nå selv over den nye rollen han er nødt til å ta, noe som kan vise at han nå er mer bevisst på at han ikke lenger kan være *Lebenswelt*, han er nødt til å ta på en rolle som henger sammen med systemverden. Som nevnt hevder også Foucault at de pårørende er nødt til å gå inn i en ny rolle, i møte med en innleggelse, og det er der Karl Ove er nå.

4.3.8 Lindas innleggelse

Selv om Karl Ove nå føler det er i de maniske periodene han ikke får kontakt, er det nettopp i en slik periode at Linda viser tegn til en sykdomsinnsikt. Hun foreslår at hun kan legge seg inn for én natt, bare for å få sovet litt (Knausgård, 2011b, s. 1079). Karl Ove reflekterer egentlig ikke så mye over hva dette vil si, men anerkjenner at det sikkert blir bra om hun får sovet én natt. Det er først da de ankommer sykehuset at Linda også uttrykker en redsel overfor sin egen situasjon, og dette kommer overraskende på Karl Ove: «Jeg forsøkte å begripe det som hendte mens de snakket videre. Hvorfor gråt hun plutselig? Hun hadde ikke sagt ett ord om redselen til meg, og ikke vist noe av det som hun viste nå» (Knausgård, 2011b, s. 1080). Denne refleksjonen styrker på en måte Lindas sykdomsinnsikt. Karl Ove oppfattet Lindas ønske om innleggelse som akkurat det hun sa, altså at hun da kunne sove litt. Han reflekterte ikke over om det lå noe mer bak, og hva denne innleggelsen skulle innebære. Derfor blir han overrasket når Linda plutselig er lei seg og uttrykker redsel. Samtidig har han tidligere vist at han vet hvor skummel tanken på innleggelse er for Linda, og derfor virker det som at han bevisst har valgt å ikke tenke så mye på hva denne nye innleggelsen betyr. Hun skal bare sove litt, og hun er dermed egentlig ikke så syk at hun må innlegges i Karl Oves øyne.

Karl Oves måte å håndtere Lindas innleggelse minner om en forsvarsmekanisme og kan derfor også være et uttrykk for et forsøk på å opprettholde Lindas humanitet og Linda som ektefelle. Når Linda blir lagt inn, forteller Karl Ove til barna at moren bare sover hos en venninne, og at hun skal komme tilbake dagen etter. Dette tror han også selv på, samtidig som han reflekterer rundt følelsen av ensomhet som oppstår i ham: «(...) nå var ikke Linda bare ute et sted, hun var innlagt på et sykehus, og av en eller annen grunn fikk det meg til å føle meg ensom» (Knausgård, 2011b, s. 1082). Han bruker her det mer generelle ordet sykehus, i stedet for psykiatrisk avdeling, noe som kan være et tegn på å normalisere situasjonen: hun trenger bare litt hjelp til å få sove. Selv om han merker seg en ny form for ensomhet, fortsetter han å tenke at hun snart kommer hjem igjen.

Linda ringer for å fortelle at hun blir enda en natt, og Karl Ove forteller da til barna at moren er innlagt på sykehus for å få hjelp til å sove. Fremdeles bekrefter han overfor barna at hun vil komme hjem igjen dagen etter. Karl Ove forsetter med denne forsvarsmekanismen med å legge hele situasjonen på at Linda bare skal få hjelp til å sove én natt, eller to. Dette har «ingenting» med resten av sykdomsbildet hennes å gjøre. Dette er også et uttrykk for at Karl Ove forsøker å stå fast i ektefellerollen, også overfor barna. Han tenkte i utgangspunktet at det ikke var nødvendig å fortelle at moren var syk, fordi hun snart blir bedre. Når Linda igjen ringer for å fortelle at hun vil fortsette å være innlagt til hun blir bedre, innser Karl Ove at han «(...) ikke hadde forstått noen ting. Jeg hadde trodd at hun faktisk var der for å sove» (Knausgård, 2011b, s. 1087). Etter denne oppdagelsen blir han plutselig mer bevisst over situasjonen, at han nå både er hennes mann, men også den nærmeste pårørende:

Hun var innlagt på psykiatrisk sykehus, helt alene var hun der, og jeg hadde knapt tenkt på det. Jeg var mannen hennes, for faen. Hennes nærmeste pårørende. Jeg måtte opp dit, jeg måtte snakke med legene, og jeg måtte treffe henne. Bare for å si at jeg var der for henne, både til henne og til dem. (Knausgård, 2011b, s. 1087)

Her er det som om Karl Ove blir rykket ut av forsvarsmekanismen han har levd på en stund og plutselig tar innover seg alvoret i situasjonen. Denne innleggelsen fører med seg et nytt ansvar, og han må vise seg, ikke bare som hennes mann, men også som den nærmeste pårørende. Samtidig som han er nødt til å nærme seg rollen som pårørende, kan dette også minne ham på sin tidligere rolle som ansatt.

4.3.9 Beskrivelsen av institusjonsbygget

Når Karl Ove skal besøke Linda for første gang etter innleggelsen, får vi noen korte beskrivelser av bygningen. Det er likevel en mer distansert og tilbaketrukket beskrivelse av bygningen enn det vi så fra avdeling E. Karl Ove beskriver bygningen som «[e]n lang blokkaktig bygning som så ut til å være fra sekstitallet, helt i enden av området» (Knausgård, 2011b, s. 1089). Det er interessant at ikke bygningen vekker noen flere refleksjoner hos Karl Ove, siden slike institusjonsbygninger tidligere har satt i gang følelser i ham. Dette kan være en del av den forsvarsmekanismen jeg har nevnt tidligere. Han har på en måte stengt av for inntrykk, fordi det blir for mye å ta innover seg at hans kone befinner seg i en slik bygning. Da han kommer inn på avdelingen minner det han om sommerjobben på Eg sykehus, da han var renholder:

Jeg fulgte etter henne nedover den fargeløse gangen. Jeg hadde jobbet på en slik avdeling da jeg var atten, og kjente alt igjen. En matsal, et burlignende kontor med stort vindu, en stue, en lang gang med dører på begge sider. Grått linoleumsgulv. Møbler med en umiskjennelig aura av institusjon. (Knausgård, 2011b, s. 1089)

Selv om beskrivelsen av avdelingen ikke er lang, er det flere ting som minner om skildringene fra avdeling E og Sandviken. Han bruker ordet «burlignende» om kontoret, og assosiasjonen med et bur bygger igjen opp under hva han tenker om menneskene som er innlagt her. Her er det innlagt mennesker som ikke oppfører seg som mennesker, som kan være utilregnelige, og derfor må de ansatte beskyttes av et bur. Samtidig ser vi at stemningen og utseende på avdelingen minner ham om institusjonene han har vært på før. Det blir derfor kanskje også litt vanskelig når Linda uttrykker en stor entusiasme over både de ansatte og for avdelingen: «Hun snakket om avdelingen som om den skulle være et romantisk sanatorium i en Thomas Mann-roman» (Knausgård, 2011b, s. 1101). Lindas romantiske forhold til avdelingen minner Karl Ove på hvordan hans møte med en psykiatrisk institusjon forandret den romantiske innstillingen han hadde hatt. Det kan også bli et slags symbol på hvordan Linda og Karl Ove ikke klarer å kommunisere lengre; de ser helt forskjellig på denne avdelingen, og der Linda uttrykker glede og fascinasjon over dette sted, minner Karl Ove henne på at hun ikke må være der for lenge (Knausgård, 2011b, s. 1093). Det er kanskje derfor Karl Ove ikke skildrer så mye om stemningen han føler på i avdelingen, fordi han har så sterke opplevelser fra slike institusjoner før, og det gjør vondt å tenke på at hans kone nå befinner seg her. Det blir ikke bedre av at hun ser ut til å tenke at hun befinner seg på et romantisk sanatorium, fordi han ser jo så tydelig at det absolutt ikke er et slikt sted hun er.

4.3.10 I rollen som pårørende distanserer Karl Ove seg fra Linda

Ikke bare det første besøket, men også de påfølgende besøkene med barna, bærer preg av at Karl Ove beveger seg fra en rolle som ektefelle til en rolle som pårørende. Dette sees spesielt i måten han avviser Lindas kjærlighetstegn: «Hun la armen rundt meg, og ville kysse meg. Jeg bøyde meg unna» (Knausgård, 2011b, s. 1090) og «[h]un klamret seg fast, jeg tok et steg tilbake, hun slapp taket (...)» (Knausgård, 2011b, s. 1093). Dette er to eksempler hvor Karl Ove trekker seg unna Linda, men det som er gjennomgående i skildringene av Linda under innleggelsen, er at hun uttrykker en stor glede over å få være kjæreste med Karl Ove, mens Karl Ove opplever denne voldsomme iveren som problematisk. Dette kan være fordi det er vanskelig for Karl Ove å opprettholde både ektefellerollen og pårønderollen, når han er pårørende er det vanskelig å være kjærlig og tenke på Linda som en kjæreste. Det kan også

være et uttrykk for at han ikke kjenner sin kone igjen, og dermed kan vi knytte det til *Das Unheimliche*. Hvem er egentlig Linda når hun er innlagt? Hun har også gått inn i en ny rolle, som pasient, og dette vil jo påvirke væremåten¹⁸.

Karl Ove uttrykker også at det er vanskelig å beskrive Linda til de ansatte på institusjonen, fordi han ikke har lyst å snakke om henne til behandlerne: «(...) det følte ikke bra å omtale henne som «hun» når hun satt like ved siden av meg, men jeg fant ingen vei utenom det» (Knausgård, 2011b, s. 1091). Dette kan også være et tegn på at Karl Ove føler det er vanskelig å opprettholde kommunikasjonen med Linda; nå føler han plutselig at han må bruke andre ord og snakke om henne på en måte han ikke liker. Samtidig skriver han at det også ble nødvendig. Skildringene av Linda på institusjonen skiller seg her veldig fra skildringene av Linda som syk før hun ble innlagt: nå vil ikke Karl Ove at hun skal ta noe særlig initiativ til kjærtegn, og han opplever at han må beskrive henne som en pasient.

At Karl Ove nå beveger seg lengre bort fra rollen som ektefelle, påvirker ham emosjonelt. Rett etter det første besøket på institusjonen begynner Karl Ove å gråte: «I det samme jeg snudde meg, begynte jeg å grine. Jeg grein hele veien hjem, nesten blind av tårer, men da jeg var hjemme og satte meg på balkongen og tente en røyk, gråt jeg ikke lenger. Det hadde oppstått en situasjon, og den måtte håndteres» (Knausgård, 2011b, s. 1093-1094). Dette tolker jeg som øyeblikket da Karl Ove for alvor forstår at han ikke lenger «bare» er en ektefelle, nå er han også pårørende og må ta mer ansvar. Dette ansvaret har han lenge kjent på at han ikke har tatt, men synet av Linda på institusjonen gjorde ham situasjonsbevisst. Synet av Linda på institusjon fører til at han må gå mer inn i en rolle han egentlig ikke vil ha, den pårørende, fordi han da på en måte må redusere hennes menneskelighet ved å beskrive henne på en spesiell måte og ta mer ansvar på hjemmebane. Samtidig legger han også merke til at de øyeblikkene Linda klarer å ligne mest på seg selv, er når barna besøker henne (Knausgård, 2011b, s. 1096), så han forsøker hele tiden å minne seg selv på at hun også er mor til hans barn.

Selv om det første besøket på institusjonen fører til at Karl Ove for alvor trer inn i rollen som pårørende, er det tegn på at han forsøker å vende tilbake til rollen som ektefelle. Dette blir spesielt tydelig når Linda har fått permisjon fra avdelingen og er på besøk hjemme i leiligheten i Malmø. Karl Ove har fått beskjed av de ansatte på avdelingen at Linda må følges tilbake til sykehuset. Når besøket nærmer seg slutt, sier Linda at hun kan gå tilbake alene. Karl Ove påpeker at han har fått beskjed om at hun ikke kan det, og da svarer Linda: « – Det

---

¹⁸ Se mer om Linda som pasient under tolkningen av *Oktoberbarn*.

er bare en rutinesak, sa hun. – En regel de har for folk som virkelig ikke kan ta hånd om seg selv. Det kan jo jeg. Jeg går selv, så kan barna og du være her» (Knausgård, 2011b, s. 1099). Dette godtar Karl Ove, og han viser her at han fremdeles ser på Linda som et selvstendig menneske. Han stoler her mer på sin egen kone enn de ansatte på institusjonen, og dette kan tyde på at han hele tiden ser etter muligheter for å kunne se på Linda som sin kone igjen. Etter en stund får Karl Ove en telefon fra avdelingen, Linda har ikke kommet tilbake. Dagen etter ringer han til avdelingen, og da viser det seg at hun kom tilbake rundt midnatt. Karl Ove spør Linda hvorfor hun ikke gikk tilbake, og Linda sier at de ikke kan tvinge henne til å være der, og at hun bare var ute og gikk litt rundt omkring (Knausgård, 2011b, s. 1100). Denne situasjonen vitner om en manglende sykdomsinnsikt ikke bare hos Linda, men også hos Karl Ove. Den samme situasjonen oppstår én gang til etter et nytt besøk hjemme i leiligheten i Malmø, og da uttrykker Karl Ove overfor de ansatte at han valgte å ta en sjanse på at hun ville gå rett til avdelingen, fordi han ikke kunne følge henne med barna (Knausgård, 2011b, s. 1108). I denne situasjonen virker Karl Ove mer forberedt på at hun ikke går direkte til sykehuset, men han virker samtidig ganske trygg på at hun vil dukke opp på avdelingen til slutt. Dette kan også være et forsøk på å la Linda ha en selvstendighet, og at han ikke orker tanken på at han faktisk har en kone som må ha en ledsager. Det kan også være en forberedelse til Linda kommer hjem igjen og et uttrykk for at hun ikke trenger å være der. Samtidig reflekterer Karl Ove over at hun er flink til å skjule oppførselen sin for ham, og han vet at den innsikten hun viser tidvis føles falsk: «Hun hadde tilsynelatende full selvinnsett, og hun gikk med på alt jeg sa, slik at jeg trodde hun var nærmere meg enn hun egentlig var: så snart jeg var ute av syne, skiftet hun retning og gikk på byen» (Knausgård, 2011b, s. 1102). Til tross for at Linda ikke viser at hun har sykdomsinnsikt, velger Karl Ove å stole på henne igjen og igjen. Dette kan være et uttrykk for å opprettholde rollen som ektefelle, i et håp om at de raskest mulig kan gjenoppta hverdagslivet sammen.

4.3.11 Karl Ove og Lindas ulike opplevelser av institusjonen

Mot slutten av Lindas innleggelse reflekterer Karl Ove over Lindas personlighet og hvordan hun har forandret seg i løpet av deres ekteskap. Der han har fått fortsette å leve i sin skriving, opplever han at det ikke har vært plass til forfatteren Linda:

Hele hennes personlighet, den jeg hadde blitt sammen med, og hele hennes språk hadde blitt visket ut i det livet vi hadde levd. Ikke slik med meg. Jeg hadde skrevet, jeg hadde hatt mitt språk, og, ikke minst, min avstand. Hun hadde ikke hatt noen slik avstand, før nå, når hun steg opp over alle bindinger og forpliktelser og ville være helt

fri. Men den friheten var forloren, den friheten var et bedrag, den friheten var et sirkus i dagslys. Hun så det kanskje glitrende, hun så det kanskje magisk, men når jeg så på henne, var det [det] slitte, vaklende, billige og forlorne jeg så, sykehustristessen, alle menneskene som ikke hadde håp, og derfor ikke noe. (Knausgård, 2011b, s. 1104-1105)

Denne refleksjonen viser kontrasten mellom hvordan Karl Ove og Linda opplever institusjonen. Der Linda føler at det er her hun er en fri kunstner, ser Karl Ove sykdom og reduksjon. Samtidig anerkjenner han at Linda ikke har fått leve i skriveingen i deres ekteskap. Knausgård bruker ordet «sykehustristesse». Dette kan knyttes til måten han skildret institusjonen i *Min kamp. Femte bok* og alluderer til denne skyggeverdenen. Institusjonen representerer en annen virkelighet: en mørk, dyster og underjordisk verden. Det Karl Ove ikke reflekterer over her, er hva som vil skje når hun kommer hjem igjen. Skal hun da «bare» fortsette som mor og ikke være forfatter? Eller er denne refleksjonen også et uttrykk for at så lenge Karl Ove og Linda er gift, er det bare én av dem som kan være forfatter. Det ligger en usikkerhet i disse skildringene av Lindas personlighet, og det virker som om Karl Ove har begynt å reflektere rundt når hun egentlig er seg selv, og om han får frem det beste eller det verste i henne.

Min kamp avsluttes med at Linda kommer hjem og den begynnende grublingen rundt når Linda kan være seg selv, opphører. Det er en av de ansatte på avdelingen som sier til Linda at hun bør dra hjem igjen: «(...) en kveld hadde en av pleierne der, den moderlige, knelt foran Linda og sagt at hun måtte dra hjem til sin mann og sine barn, det hadde pågått lenge nok, og at det ikke førte til noe» (Knausgård, 2011b, s. 1113). Denne oppfordringen tar Linda, og Karl Ove uttrykker nå at «[d]et var over» (Knausgård, 2011b, s. 1113). Denne korte setningen er interessant, fordi det her virker som at han tenker å legge det hele bak seg, nå begynner de på livet igjen som før. Denne tanken om at nå vil livet gå tilbake til «normalen» fører også til at Karl Ove igjen skildrer Linda som en spesiell og fantastisk person, nå er hun ikke lenger enten bare mor/kone eller manisk og kunstnerisk, men både mor og kunstner. Først og fremst virker det som at det er viktig for Karl Ove å beskrive henne som et menneske, kanskje fordi synet av henne på institusjon minnet ham på hvordan han opplevde pasientene som ansatt:

(...) Linda er et menneske, og det vesentlige ved henne er noe som ikke lar seg beskrive, hennes helt bestemte nærvær, hennes vesen og hennes sjel, som hele tiden var der, ved siden av meg, som jeg så og kjente, helt uavhengig av det som ellers hendte. Det lå ikke i det hun gjorde, det lå ikke i det hun sa, det lå i det hun var. Det ligger i det hun er. (Knausgård, 2011b, s. 1115)

Fra å være usikker på om Linda har klart å beholde seg selv i ekteskapet, ser vi at Karl Ove tilsynelatende aksepterer Linda og den hun er, og han er klar for å fortsette livet sammen med henne. Det ligger på en måte et håp i disse ordene, at ting skal ordne seg og falle til ro, men samtidig ser vi at Lindas innleggelse har tvunget Karl Ove til å både se og beskrive Linda på en ny måte. Rollen som pårørende virker å være ubehagelig for Karl Ove, og han vil helst være i rollen som ektefelle. Dette sees tydelig når Linda kommer hjem igjen, da er Karl Ove ferdig med situasjonen, og han er klar til å gå videre. I dette ligger det kanskje en naivitet, eller kjærlighet til sin kone.

5. Veien videre i *Om våren*, og Lindas pasientrolle i *Oktoberbarn*

5.1 Innledning

Den siste boken i Knausgårds *Min kamp* avsluttes med at Linda kommer hjem igjen, og at den skrivende Knausgård hevder at han nå er ferdig som forfatter. Knausgård fortsatte likevel forfatterskapet sitt, og allerede i 2015¹⁹ ga han ut den første boken i sin årstidsserie. Av de fire bøkene var det *Om våren* som skapte flest overskrifter og diskusjoner. Flere hevdet at denne egentlig burde bli kalt *Min kamp 7*²⁰, fordi vi her får et tilsynelatende ærlig innblikk i ekteskapet mellom Karl Ove og Linda, når Linda blir gravid med parets fjerde barn og samtidig går inn i en ny tung depresjon. Min masteroppgave har som formål å undersøke institusjonsskildringene i *Min kamp. Femte bok* og *Min kamp. Sjette bok* og om Karl Oves rolle som ansatt i psykiatrien vil påvirke hans senere rolle som pårørende. Likevel vil jeg kort kommentere noen skildringer fra *Om våren*, hvor Linda stadig blir dårligere og som ender med en overdose av tabletter og innleggelse på sykehus i Malmø. Denne boken skildrer hvordan Karl Ove enda en gang er nødt til å tre ut av ektefellerollen og inn i pårønderollen. Opplever han det annerledes denne gangen? Eller blir distansen større enn den noen gang har vært?

Det er heller ikke ofte at man i litteraturen får skildringer av samme hendelser av privat karakter fra to ulike forfattere. Da Linda Boström Knausgård ga ut *Oktoberbarn* i 2019, fikk vi en unik mulighet til å undersøke hvordan hun som pasient skildrer sin mann i pårønderollen. På dette tidspunktet hadde også paret gått gjennom en skilsmisse, og premissene for å analysere skildringene i *Oktoberbarn* blir dermed annerledes, siden vi her vet at ekteskapet har gått i oppløsning. Jeg vil likevel tillate meg kort å kommentere noen skildringer fra *Oktoberbarn*, nettopp fordi det gir et nytt blikk på Karl Ove som pårørende, og samtidig gir en innsikt i pasientrollen. På denne måten har jeg både fått analysert ansattrollen og pårønderollen, og i tillegg undersøkt kort pasientblikket på pårønderollen.

---

¹⁹ I 2015 ble først *Om høsten* publisert og deretter *Om vinteren*, og vi ble introdusert for Knausgårds neste prosjekt. De fire bøkene som utgjør denne romanserien er oppkalt etter de fire årstidene, og de inneholder lengre og kortere skildringer av små og store hendelser og ting i verden som han ønsker å beskrive til sin ufødte datter. Året etter utga han *Om våren* og *Om sommeren*, og prosjektet var ferdigstilt.

²⁰ Først ute var Ingunn Økland i sin anmeldelse i Aftenposten, og i ettertid har blant annet Poul Behrendt et kapittel i sin bok *Fra skyggerne af det vi ved* som er viet til det han mener uten tvil bør kalles *Min kamp 7* (Behrendt, 2019, s. 327).

5.2 Rollen som ektefelle viskes ut i *Min kamp* 7

Høsten 2020 holdt Poul Behrendt et foredrag ved Universitetet i Bergen, hvor han presenterte sine tolkninger av blant annet *Om våren* og *Oktoberbarn*. Under dette foredraget argumenterte Behrendt for at Knausgård har et stort ansvar for at konen Linda blir innlagt nok en gang i *Om våren*. Behrendt hevder at Knausgård har planlagt de forskjellige reisene denne våren og sommeren veldig tett. Ifølge Behrendt oppgir Knausgård datoene for de første to litteraturfestivalene, men unngår å fortelle hvilke datoer som er gjeldende for turen til Brasil, hvor det er meningen at Linda skal være med, og hvor hun skal passe barna, i høygravid tilstand. På grunnlag av dette vil Behrendt få frem at dette er en bevisst handling av Knausgård, at Knausgård vet at disse festivalene er booket for tett, men at han må skjule dette for leseren for å fremstå på en mer fordelaktig måte. Behrendt ser derfor dette i sammenheng med begrepet hans om dobbeltkontrakten²¹; Knausgård hevder å skrive fra virkeligheten, men viser her at han også konstruerer og bevisst velger bort ulike momenter for å komme helskinnet ut av romanen som far. Behrendt pekte også på at dette kunne være et slags iscenesatt selvbedrag, altså at Knausgård nesten ønsker at det skal være romanversjonen av situasjonen som er den sanne. Behrendt fremhevet også hvordan Knausgård beskriver Linda som lat, og at det er dette som er grunnen til at hun bare ligger i sengen. Jeg vil i min lesning av *Om Våren* presentere en ny måte å tolke Karl Oves distanse til sin kones sykdom. Jeg vil argumentere for at Karl Oves tidligere rolle som ansatt, og hvordan han har vært gjennom en innleggelse med konen før, hviler som en slags skygge over ham. Dette gjør at han opplever kald og distansert, nettopp fordi han føler at han må skape en avstand til denne situasjonen. Karl Ove velger å se Linda som et vanlig menneske, og da er latskap den mest nærliggende forklaringen på hvorfor man ligger i sengen hele dagen.

I *Min kamp. Sjette bok* analyserte jeg hvordan Karl Ove opplevde å stå i rollen som ektemann og pårørende, og hvordan han vekselvis anklaget seg selv, men også sin kone. Dette er noe jeg vil hevde fortsetter i *Om Våren*, men da i enda større grad. Jeg vil vise hvordan Karl Ove gjennomgående slites mellom å være ektefelle i en likeverdig stilling og å være en pårørende hvor ansvaret forskyves over på den ene parten. I min tolkning bytter Karl Ove på å

---

²¹ Poul Behrendt lanserte begrepet dobbeltkontrakten i 2006, og dette var en videreformidling av Lejeunes lesekontrakt fra 1973. Aarstein forklarer begrepet slik: «[d]obbeltkontrakten opptrer ifølge Behrendt når en tekst tilbyr to forskjellige lesemåter, som svarer til ulike sjangre, avhengig av hva leseren vet fra før, altså hvor godt hun kjenner de forholdene forfatteren refererer til.» (Aarstein, 2018, s. 37). Rett etter lanseringen av *Min kamp* ble Behrendts begrep brukt i den norske debatten om verket, men Behrendt peker selv på at det er en vesentlig forskjell mellom begrepene dobbeltkontrakt og autofiksjon. Dobbeltkontrakten viser til «at de to kontrakter – i almindelighed – ikke udstedes eller opfattes samtidigt.» (Behrendt, 2019, s. 89).

gå inn og ut av rollen som ektefelle og pårørende. Jeg vil vise hvordan Karl Ove i ektefellerollen inntar en mer anklagende stil overfor konen Linda, og at han i denne rollen opplever henne som lat. I rollen som pårørende preges Karl Ove av dårlig samvittighet og tar på seg deler av skylden selv, men da ser vi også at han er nødt til å redusere Lindas evne til å være et selvstendig individ. I dette oppstår den en ambivalens, og en spenning, som jeg mener man kan spore i *Min kamp. Sjette bok*, men som i *Om Våren* blir enda tydeligere. Ved å kort peke mot *Om Våren* og *Oktoberbarn* vil jeg derfor argumentere for at min lesning av institusjonen som tema i *Min kamp*, også kan være relevant her.

Knausgårds årstidsserie kan oppsummeres som flere små essays og dagboknotater om alt fra bensin til stjerner, og fra små og store hendelser i livets hans fra 2013-2014, et år som bare hadde «handlet om å overleve» (Knausgård, 2016, s. 41). De er skrevet til, i starten, hans ufødte datter, som blir født i løpet av året han beskriver, og som er noen måneder gammel i *Om våren*. Ifølge Poul Behrendt er essayene «fænomenologiske overvejelser over alt mellom himmel og jord. En slags frie meditationer ud fra et enkelt stikord (...)» (Behrendt, 2019, s. 326). Likevel skiller *Om våren* seg fra de tre andre bøkene og minner mer om en romanfremstilling. Dette skyldes bokens oppbygning, som her i større grad er sammenhengende enn de oppstykkede små essayene som prosjektet egentlig tufter på. *Om våren* begynner og slutter med Karl Ove i rollen som småbarnsfar. Han har ansvaret for å vekke alle barna, få dem på skolen og deretter dra med sin tre måneder gamle datter for å besøke konen Linda, som igjen er blitt innlagt på psykiatrisk avdeling i Malmø. Den midterste delen er et tilbakeblikk til det som leder opp til Lindas innleggelse. Våren 2013 har Linda og Karl Ove vært i Australia, fordi Karl Ove har blitt invitert til et arrangement her. Her blir de enige om å få et barn, parets fjerde, og på starten av sommeren drar hele familien til Fårö i forbindelse med at Karl Ove skal være en del av Bergmanvecka. Dette presenterer Knausgård delvis som en ferie, siden han har fått låne Bergmans hus, og han tenker dermed at oppdraget hans kan kombineres med familieferie. Linda blir stadig dårligere og sover mye av tiden. Senere på sommeren skal hele familien til Brasil i forbindelse med en litteraturfestival som Karl Ove skal delta på. Fem dager før de skal reise sier Linda at det ikke går, fordi hun er for dårlig, og hun tilbringer dagene stort sett sovende i sengen. Karl Ove mener at det skal gå fint og blir i første omgang irritert. Linda går dypere inn i depresjonen og får flere tabletter fra legen. En morgen klarer ikke Karl Ove å vekke henne, og hun må til slutt bli hentet av ambulanse. Både mor og barn overlever, men Linda blir innlagt på psykiatrisk avdeling, og det er også her hun føder barnet.

5.2.1 Frykten for det uhyggelige

I min analyse av institusjonsskildringene til Knausgård har jeg poengtert at han ofte forbinder sykdom med noe umenneskelig og da spesielt sykdommer som påvirker hjernen vår. Dette kommer til uttrykk blant annet i hvordan han skildrer pasienter og beboere med dyriske egenskaper, eller som maskiner. Denne frykten viser han også i *Om våren*. I løpet av de første sidene får vi et innblikk i hvorfor Karl Ove var så engstelig den første måneden med den nye datteren. Karl Ove hadde problemer med å få øyekontakt med det nyfødte barnet, og hun festet ikke blikket. Dette førte til at Karl Ove automatisk tenkte at barnet hadde fått en hjerneskade eller var autistisk «fordi din mor hadde fått sterke medisiner en gang da hun ventet deg» (Knausgård, 2016, s. 17). Her har Karl Ove en mer anklagende tone mot Linda, noe som kan styrke Behrendts argumentasjon. Likevel vil jeg her hevde at dette også kan vise at Karl Ove er i en ektefellerolle her, og at han tenker at de to i ekteskapet har like mye ansvar for sitt nyfødte barn.

Videre skriver Karl Ove at han ikke klarte å tenke tanken på at noe skulle være feil med barnet: «Jeg lukker med andre ord øynene for det som er ubehagelig» (Knausgård, 2016, s.17). Her mener jeg at vi nettopp ser denne spenningen mellom anklage og selvanklage. Med dette sitatet viser Karl Ove en innsikt i seg selv, og at han vet at han tidvis bare kan lukke øynene for det ubehagelige. Dette kan knyttes til Freuds begrep *Das Unheimliche* og kan dermed også vise at dette med å lukke øynene til det ubehagelige kan være en naturlig reaksjon. Her vil jeg argumentere for at Karl Ove går inn i en pårørenderolle og tar på seg deler av skylden selv, noe som da står i kontrast til Behrendts syn. Samtidig kan dette sitatet også vise avstanden som Karl Ove skaper til sin kone, både i skildringene fra *Min kamp. Sjette bok* og videre i *Om våren*. Karl Ove forventer å få øyekontakt med sin ufødte datter, men oppnår ikke dette før etter én måned. Denne første måneden blir derfor preget av en uhyggelig følelse, som også kan forklares med Freuds begrep. Freud er spesielt opptatt av hva som skjer når et menneske avviker fra de menneskelige egenskapene, som for eksempel kommunikasjon. Det blir en lettelse for Karl Ove når datteren endelig fester blikket og han kan bevisst velge disse tankene bort.

Når Knausgård skriver om å feste blikket, kan dette også alluderer til prestens tale i farens begravelse. I sjette bind skriver han «[p]resten som gravla ham, sa en ting som jeg alltid kommer til å huske. Det gjelder å feste blikket, sa han» (Knausgård, 2011b, s. 364). Videre skriver Knausgård at han vet hva det vil si å se noe uten å feste seg ved det: «Alt er der, husene trærne, bilene, menneskene, himmelen, jorden, men noe er likevel borte, for det betyr ingenting. Det er den meningsløse verden som ser slik ut» (Knausgård, 2011b, s. 365).

På denne måten fremstiller Knausgård prestens poeng som et slags etisk prinsipp, eller en levere regel. Det er ubehagelig å feste blikket, du kan leve uten, men da lever du i en meningsløs verden. Dermed kan det å feste blikket alludere til *Das Unheimliche*, at det kun er ved å feste blikket at du faktisk får med deg de skremmende og ukjente nyansene i livet²².

Karl Oves frykt for mennesker som på en eller annen måte mangler noen menneskelige egenskaper, viser seg også i hvordan han diskuterer personlighet i *Om våren*. Etter han har stilt spørsmålet om hva personlighet er, svarer han: «Er det som et slags kar selv et eksisterer i, fullt av små vegger, skott og luker som selv et fyller opp og aldri kommer utenfor, før en eventuell ulykke eller sykdom endrer veggene, skottene og lukene, slik at selv et legger seg til rette på en ny måte, i en ny form?» (Knausgård, 2016, s. 47). Karl Ove poengterer her at det egentlig er merkelig at personligheten skal være stabil gjennom livet, og at den eventuelt bare endres som følge av en ulykke eller en sykdom. Her viser det seg at Karl Ove tenker at man kan endre personlighet på grunn av sykdom, men også at den da kan oppstå i en ny form. Det er nærliggende å tenke at Karl Ove opplever en endring i Linda, og at dette setter i gang nye refleksjoner rundt hva en personlighet egentlig er.

5.2.2 Institusjonen som en skyggeverden

Karl Ove har også tanker om Lindas tilværelse på institusjon. I en beskrivelse av hva virkeligheten er, og hva hverdagslivet består av, kommenterer han også kort hvilke liv det er Linda opplever på institusjon. Dette er ifølge Karl Ove noe helt annet enn virkeligheten: «Denne tilværelsen var umulig å forene med den din mor hadde på sykehuset, og med turene jeg tok dit, det var som om det tilhørte noe annet, var en slag skyggevirkelighet, noe anemisk og blekt, nærmere døden» (Knausgård, 2016, s. 64). Dette sitatet forteller oss ikke bare at Karl Ove opplever at livet på institusjonen ligner mer på døden enn på virkeligheten, men det beskriver institusjonslivet som en «skyggevirkelighet». Ordet skyggevirkelighet alluderer til dødsriket og minner om hvordan han beskrev institusjonen og avdeling E i *Min kamp. Femte bok*. Hvis vi her tenker at han tegner institusjonslivet som et slags dødsrike, kan vi også snakket om Freuds begrep *Das Unheimliche*. Karl Ove opplever at institusjonslivet nesten minner mer om døden enn om selve livet, noe som absolutt må tvinge frem en uhyggelig

---

²² Kjersti Aarsteins refererer også til dette med å feste blikket i sin doktorgrad, og ser det opp mot å det å forplikte seg til et du. Hun peker blant annet på hvordan Knausgård refererer til denne talen på to ulike måter: «Misforholdet mellom de to gjengivelsene i femte og sjette bind angår muligheten for å forplikte seg på noe annet enn et du, og denne muligheten virker foruroligende i lys av Hitler-temaet i «Navnet og tallet.»» (Aarstein, 2018, s. 147). Dermed kan vi også her ane en ambivalens, et prinsipp om hvor viktig det er å feste blikket, men også et lite ønske om å kunne la være.

stemning. Det er dermed ikke rart at Karl Ove synes det er vanskelig at konen er innlagt her, hvis det betyr at konen egentlig lever i en skyggevirkelighet som minner mer om et dødsrike. Dette kan også sees i sammenheng med Habermas sine termer *Lebenswelt* og *System*, hvor *Lebenswelt* nettopp representerer virkeligheten og *System* vil representere noe mekanisk og konstruert. Videre kan vi også tenke oss at dette kan henge sammen med hvilken rolle Karl Ove må være i. Når Linda er hjemme, kan han være i ektefellerollen, mens når Linda er innlagt, må han være i pårørenderollen. Dermed ser vi igjen denne ambivalensen, og hvordan han hele tiden veksler mellom å måtte forholde seg til hverdagslivet og institusjonslivet, eller *Lebenswelt* og *System*.

5.2.3 Det tilknytningsløse mennesket

Som nevnt tidligere, opplevde Karl Ove at det var ubehagelig å føle at han ikke fikk en tilknytning til sitt nyfødte barn. I *Om våren* skriver han litt om hvor viktig tilknytning er hos mennesker, og han mener at hvis dette mangler, vil man bevege seg lengre vekk fra det normale. Karl Ove hevder at «[d]et tilknytningsløse mennesket er en anomali, siden nesten alt vi gjør handler om å knytte oss til andre, og om å opprette relasjoner som føles bestandige, som vi kan stole på varer» (Knausgård, 2016, s. 74). Her vil jeg hevde at Karl Ove er litt selvmotsigende. På den ene siden fremstiller han det tilknytningsløse som det unormale, og det man ikke bør være. Samtidig er et gjennomgående tema i *Min kamp* at Karl Ove vil være fri, ha så lite ansvar som mulig og være nettopp lite tilknyttet. Her kan måten Knausgård beskriver det tilknytningsløse mennesket, alludere til sammenligningen av geni og galskap²³. Det tilknytningsløse mennesket har vanskelig for å passe inn i systemet, men nettopp derfor kan det også være det mest frie mennesket. Samtidig er det tydelig at hvis man ikke er det bevisst, vil man til slutt bli helt ansvarsløs og være avhengig av systemet. Selv om det dermed kan være positivt å være tilknytningsløs, går det en grense, og kanskje vil Karl Ove vise at Linda har blitt for tilknytningsløs. Dette kan være en forklaring på hvorfor han distanserer seg fra Lindas væremåte i den dypeste depresjonen. Hvis Karl Ove skal reflektere over at han opplever at han får mindre kontakt med sin kone, vil dette være å sette henne i bås med mennesker som er for tilknytningsløse. De evner ikke å ta ansvaret som trengs for å leve i det virkelige liv, *Lebenswelt*. Selv om Karl Ove ikke helt direkte knytter Linda til det tilknytningsløse, knytter han selvmordet til det (Knausgård, 2016, s. 75). Knausgård skriver følgende: «Selvmordet har like mange grunner som det finnes selvmordere, men felles for

---

²³ Se fotnote 13.

dem er at de på en eller annen måte har blitt tilknytningsløse, at noe annet enn tilknytningen har blitt sterkere i dem, som gjør at de ikke lenger kan ta imot det som selvet lever i» (Knausgård, 2016, s. 75-76). Det blir ikke eksplisitt nevnt at Lindas overdose er et forsøk på selvmord, fordi vi ikke her får vite om det var en bevisst handling, men vi får tegn som denne setningen: «For hvem mørket og smerten er så sterk at selv ikke synet av ens eget barn er nok til å overvinne lengselen etter det endelige mørket, selvets død» (Knausgård, 2016, s. 76). Her knytter Karl Ove selvmordet opp mot å miste «selvet», og med det også å miste sin personlighet. Dette kan også være en del av Freuds *Das Unheimliche*, fordi det her er snakk om mennesker som slipper tak i selve det menneskelige. Karl Ove hevder dermed at jo mer tilknytningsløs du blir, jo mindre menneskelig blir du. Han konkluderer med at det tilknytningsløse mennesket har en feil i seg: «Det var ikke mangel på mennesker og kjærlighet rundt ham, mangelen var i ham, han kunne ikke ta imot, kunne ikke knytte seg til» (Knausgård, 2016, s. 79). Denne refleksjonen viser at Karl Ove på en måte mener at det da kan være umulig å rette opp igjen, hvis dette er en feil som ligger i selve personen.

Dette tilknytningsløse kan også sees i sammenheng med Karl Ove og Lindas beslutning om å få et barn til. På turen til Sydney er Linda egentlig i en dårlig periode, men da de begynner å snakke om å få et barn til, skriver Knausgård at «[e]t nytt barn ville skape mer kjærlighet, og det ville gjøre det umulig for meg å noensinne velge noe annet liv enn det, med familien» (Knausgård, 2016, s. 81). Her virker det som om Karl Ove tenker at et nytt barn kan være løsningen, som kan føre dem tettere sammen som familie. Dette positive synet på hvordan et barn kan føre dem tettere sammen, står i kontrast til hvordan han ellers skildrer Lindas sinnstilstand i Sydney: «Din mor var stille, likesom svakt farget av mørket. Jeg tenkte at den tilstanden var den som lå nærmest hennes natur (...)» (Knausgård, 2016, s. 84). Linda er egentlig i en mørk periode, men når det blir snakk om et nytt barn, kan de plutselig snakke sammen igjen. Karl Ove forklarer at dette har oppstått hver gang de har fått barn, en plutselig følelse av å være tilknyttet og sammensveiset: «Vi var nærmere hverandre enn vi hadde vært på flere år disse dagene, ikke bare fordi hun var nærværende, men også fordi jeg hadde vendt meg mot henne igjen, ikke lukket henne ute, slik jeg hadde gjort så lenge» (Knausgård, 2016, s. 85). Som jeg har nevnt tidligere, oppfatter Karl Ove den tilknytningsløse som anormal, og derfor kan avgjørelsen om å få et nytt barn være et forsøk på å opprettholde tilknytningen til sin kone. Samtidig ser vi at han her innrømmer at han har trukket seg unna, og dette kan forsterke inntrykket fra min analyse av skildringene i *Min kamp. Sjette bok*. Her diskuterte jeg om Karl Ove avviste sin kone da hun var innlagt, og om ikke det var en bevisst handling, kan

det virke som at Karl Ove selv opplever at han trekker seg unna når Linda er inne i en mørk periode.

Samtidig som Karl Ove opplever en nærhet til Linda når de bestemmer seg for å få et barn til, påpeker han at det også skjer en tilbaketrekning i løpet av svangerskapet. I bilen på vei mot landstedet på Fårö skriver Knausgård følgende: «Din mor, som satt ved siden av meg, var stille; jeg tenkte at hun hadde begynt den underlige tilbaketrekningen som jeg kjente igjen fra de andre gangene hun hadde ventet barn, denne tilstanden som ikke var direkte innadvendt, for hun var tilstede med alt hun hadde, det var mer slik at det utenfor ikke var like viktig (...)» (Knausgård, 2016, s. 90). Karl Ove beskriver denne tilbaketrekningen som en normal forklaring på hva som skjer når du har et nytt liv voksende i magen. Likevel skriver han videre at han har begynt å registrere humøret hennes og tolker alt hun sier på samme måte som han gjorde med sin far: «Da som nå bedrev jeg en slags sinnets meteorologi, fordi min tilværelse på sett og vis var avhengig av det» (Knausgård, 2016, s. 91). Dette mener jeg kan være et tegn på en begynnende pårønderrolle, altså at man føler at man må registrere og tolke alt en person gjør, og at dette skal sette premissene for hverdagen. I et ekteskap skal begge parter stille opp for hverandre, og hvis det blir slik at en person må kontinuerlig undersøke hvilken sinnstilstand den andre har, begynner det å bli en skjevfordeling.

5.2.4 Karl Ove skaper større avstand til Linda

I løpet av ferien på Fårö får vi igjen bekreftet hvordan Karl Ove forsøker å skape avstand til Linda. Han beskriver at Linda er innadvendt disse dagene (Knausgård, 2016, s. 99), og det virker som at denne innadvendtheten fører til en stor distanse mellom de to. Samtalene blir korte og med lite innhold, og Karl Ove skriver at han nå ikke lenger forstår seg på konen:

Jeg ante ikke hva hun tenkte på. Det gjorde jeg aldri mer. Jeg var ikke lenger intenst opptatt av hennes nærvær, det som i så mange år hadde gjort at jeg alltid forsøkte å gjette hva hun ville, og komme hennes ønsker i møte eller gå dem imot. Avstanden var som en befrielse. Men den var ikke konstant. (Knausgård, 2016, s. 101)

Dette sitatet er et tydelig frempek på hva som vil hende med deres ekteskap, samtidig som det kan tolkes som et uttrykk for en fortvilelse fra Karl Oves side. Han skriver her at han nå opplever en avstand mellom dem som en befrielse, men at den ikke er konstant. Dette kan tyde på at han på en måte går til og fra rollen som ektefelle, og at det er i de øyeblikkene hvor han føler han bør opptre som en pårørende, at han heller velger å distansere seg.

Etter ferieturen til Fårö synker Linda enda lengre ned i mørket, og vi får skildringer hvor hun tydelig oppfører seg annerledes enn hun pleier. Karl Ove beskriver at denne mørke tilstanden går ut over flere funksjoner: «Det viste seg i bevegelsene hennes, som ble langsommere og langsommere, og i bevegelsesradiusen, som ble mindre og mindre, og i talen, som nesten opphørte helt» (Knausgård, 2016, s. 106). Dette kan minne om institusjonsskildringene i *Min kamp*, fordi vi her ser at Linda begynner å miste vanlige menneskelige funksjoner. Hun blir på en måte beskrevet som et redusert menneske. På et senere tidspunkt sammenligner han også Linda med et veldig gammelt menneske (Knausgård, 2016, s. 113). Samtidig fremhever Karl Ove hvordan det blir stadig større avstand mellom familielivet og Lindas liv: «Det var nesten ingen berøringspunkter mellom hennes liv disse dagene og det resten av familien levde» (Knausgård, 2016, s. 107). Linda og familien lever i to ulike virkeligheter ifølge Karl Ove: «Mellom denne ytre verdenen og den indre virkeligheten moren din levde i, var det nesten ingen forbindelse lenger» (Knausgård, 2016, s. 109). Det som er verdt å merke seg i disse skildringene, er hvordan Knausgårds beskrivelse av den ytre verden minner veldig om Habermas sitt begrep *Lebenswelt*: «(...) det vakre og det gode får mening i forbindelsen, i utvekslingen, i det som står åpent mellom oss og verden» (Knausgård, 2016, s. 109). Karl Ove og barna lever i en virkelighet som minner om Habermas sin beskrivelse av verden vi lever i, mens Linda ikke er i denne virkeligheten. Dette er også før Linda bli innlagt, så det er interessant å merke at Karl Ove ikke bare opplever Linda i en skyggevirkelighet når hun er på institusjon, men generelt når hun er preget av sin sykdom. Lindas sykdom trekker henne på denne måten ut av *Lebenswelt* og nærmere en ikke-levelig virkelighet. Ifølge Karl Ove er det også bare Linda selv som kan hente henne tilbake til virkeligheten. Dette viser seg når Karl Ove skriver at han hadde «begynt å ignorere det, i et slags håp om at hun på en eller annen måte måtte forstå at hun selv måtte ta seg ut av det» (Knausgård, 2016, s. 111).

I analysen av skildringene fra *Min kamp. Sjette bok* fremhevet jeg blant annet hvordan kjøp av nips var en del av Lindas maniske episoder. Dette blir ikke nevnt med mange ord i *Om Våren*, men det blir nevnt kort i forbindelse med en beskrivelse av Lindas kontor. Karl Ove forklarer hvordan kontoret endrer stil i periodene hvor Linda er oppstemt:

Det pleide å forandre seg litt her inne når hun var oppe, hun knyttet seg til andre ting da, kjøpte andre typer klær og andre typer gjenstander, og jeg forstod at hun hadde problemer med å forsones seg med det når hun kom ned igjen, antageligvis også skammet seg over det, siden hun ryddet tingene unna og sluttet å gå med klærne. (Knausgård, 2016, s. 119)

Dette kan sammenlignes med det Karl Ove kalte nips i siste del av *Min kamp*. Nips er, som nevnt tidligere, sett på som småborgerens smak; det er gjenstander som egentlig ikke har noen estetisk verdi, og som står i en klar motsetning til kunst. Det er derfor Karl Ove tenker at Linda skammer seg over dette i etterkant. Samtidig fortsetter Knausgård å skrive at disse impuls kjøpene av nips er en del av personligheten til Linda. Likevel virker det som at han blir forvirret over hvem hun egentlig er, og hvor stor del av hennes personlighet som trer frem i disse maniske periodene. Dette kan sees i sammenheng med refleksjonene rundt personlighet, som jeg viste til tidligere, og hvordan denne plutselige endringen hos Linda kan føre med seg en uhyggelig følelse hos Karl Ove og alludere til *Das Unheimliche*.

5.2.5 Hvem er Linda?

Lindas tilknytningsløshet, og dette med nipsen, kan være et tegn på Lindas sykdom. Likevel kan det også være en del av hennes personlighet. Dette kan være med på å forsterke Karl Oves vekslende rolle mellom ektefelle og pårørende. For hvem er Linda egentlig? Når er det sykdommen som snakker og agerer, og når er det den ekte Linda? Hvis Karl Ove tar på seg pårønderollen, opplever han at han reduserer Linda til noe mindre menneskelig. Han har i tillegg selv vært ansatt på slike avdelinger og vet hva han har tenkt om pasientene, og han vil derfor ikke se sin kone slik. Samtidig ser vi at hvis han inntar ektefellerollen, kan han være nødt til å innse at konen hans er en som kjøper nips, og en som tidvis ikke klarer å kommunisere på en normal måte. Dette vil gå utover hvordan han opplever Linda som person, og det er derfor heller ikke noe han ønsker. Dermed får vi hele tiden denne ambivalensen, som igjen gjør at han vekselvis trer inn og ut av rollen som ektefelle og pårørende.

Det som også er interessant å diskutere i denne sammenhengen, er hvordan Karl Ove skildrer avstanden mellom ektefellene. Denne avstanden viser seg gjennom hele *Om Våren* og spesielt i hvordan Karl Ove tenker at Linda bør tar ansvar selv for sin egen situasjon. Sitater som: «Hun hadde flere ganger bedt meg om hjelp til å finne en terapeut eller et behandlingsopplegg. Jeg sa at hun måtte klare det selv» (Knausgård, 2016, s. 121) og «Jeg kan støtte deg, jeg kan være her, men jeg kan ikke hjelpe deg. Det kan du bare gjøre selv. Du er nødt til å gå det siste stykket alene. Det handler jo om det» (Knausgård, 2016, s. 132) viser hvor sterkt Karl Ove ønsker at Linda skal ta tak i sin egen situasjon. Tidligere har jeg skrevet om hvordan Karl Ove sin ansattrolle kan påvirke ham i rollen som pårørende senere i livet. Han har fått et så ærlig og brutalt møte med institusjonen, og dette kan føre til at han vil distansere seg fra sin kones sykdom i et forsøk på å opprettholde rollen som ektefelle. Det kan

også være naturlig at han forsøker å skape avstand når han opplever at konen endrer atferd, men jeg vil hevde at i *Om Våren* ser vi tydelig hvordan denne avstanden blir større og større. Karl Ove uttrykker også selv nå at det er Linda sitt ansvar å bli bedre, og at «[s]ykdommen handler om at du ikke tar ansvar for deg selv» (Knausgård, 2016, s. 132). At Karl Ove nå er opptatt av Lindas sykdomsinnsikt, er en endring fra *Min kamp. Sjette bok*. Karl Ove virker her mer bevisst på at han ikke vil være en del av dette «sykdomsbilde», og jeg mener at det også kan være et forsøk på å opprettholde rollen som ektefelle.

5.2.6 Institusjonsbygget i *Om Våren*

Som jeg pekte på i *Min kamp. Sjette bok*, er det heller ikke i *Om Våren* mange skildringer av selve institusjonsbygget eller avdelingen. I tillegg blir det mindre fokus på Lindas endring i atferd når hun blir innlagt. Det er som om det da blir for tøft å skildre like detaljert, og at det er lettere å bare skrive om det på overflaten. Den dagen hvor Linda ikke våkner, og har tatt for mange tabletter, er det samvittigheten til Karl Ove som gnager i han. Han tenker at han burde sett dette komme og reagert mye tidligere, men får sendt barna over til en nabo og ringt ambulanse. Barna blir heller ikke så veldig urolige: «Hun hadde vært innlagt på sykehus før (...)» (Knausgård, 2016, s. 147). I denne seansen er det ingen beskrivelser av sykehus og stemning; det er mer fokus på Karl Oves skyldfølelse, og at han på en måte har «trivdes» med at Linda har vært dårlig fordi han da kan skinne som en god husfar. Den eneste beskrivelsen av en stemning ved selve sykehusbygget får vi etter at Lindas situasjon har stabilisert seg og Karl Ove har vært hjemme hos barna. Han parkerer bilen utenfor sykehuset, og får en assosiasjon til kveldsbad som sommeren:

Jeg parkerte på plassen utenfor inngangen, og noe med den varme asfalten, den mørke blåfargen på himmelen, de lange skyggene og fyllden i lyset fra den lave sola minnet meg om sommerkveldene da jeg vokste opp. Når dagen egentlig var slutt, men det var så varmt at vi tok et kveldsbad i havet, nede ved nabben, vannflaten mørk innerst ved fjellet, lysende blå lenger ute der solskinnet fløt i brede striper. Det kjølige dypet som ventet. (Knausgård, 2016, s. 148)

Dette kan være en ren assosiasjon til temperaturen og naturen han opplever på dette tidspunktet, men det kan også være en beskrivelse av hvordan han opplever å skulle avslutte dagen med sykehusbesøket hos Linda. Det har vært en fin dag, alle er glade, det er sommer, det er varmt, også skal man bare ta det siste badet i kveldssolen. Når man så har hoppet uti, er det heller et kjølig dyp som venter, noe litt skummelt, det er kanskje akkurat som at det kjente har forandret seg. Nå er det noe litt uhyggelig, som kan romme farer. På denne måten kan

denne beskrivelsen knyttes til opplevelsen av å besøke Linda på sykehus. Det er jo egentlig hyggelig og kjekt å besøke sin kone, men omgivelsene, her sykehuset, fører til at opplevelsen heller virker mer fremmed, kald og skummel. I likhet med Freuds *Das Unheimliche* har man blandet det kjente i en helt ukjent setting, og Linda oppfører seg ikke lenger som Linda.

Etter beskrivelsen av følelsen av et kveldsbad får vi en av de få skildringen av selve institusjonsbygget. Denne gangen er det kort, men med et fokus på den hvite fargen:

Jeg tok heisen opp i bygningen, gikk innover en gang, åpnet døren til avdelingen og trådte inn. En sykepleier på vei innover snudde seg mot meg, og jeg spurte etter din mor. Hun lå alene i et rom, det var hvitt og fylt av lyst fra den nedadgående sola. Dyna som dekket henne, var også hvit, og klærne hun hadde på seg, var hvite. (Knausgård, 2016, s. 148)

Ved første øyekast kan dette fokuset på den hvite fargen virke som et forsøk på å fremdeles beskrive Linda som en uskyldig og ren sjel. Dette kan bygge opp under Karl Oves gnagende samvittighet, og at han tenker at det i virkeligheten er han som har skyld her, ikke Linda. Samtidig kan det hvite nettopp representere selve institusjonen for Karl Ove. Karl Ove har i sin ansatt-periode vært vant til å se mennesker kledd i like klær, og han har dermed assosiert dette med at man da har blitt en del av institusjonen. Dermed kan dette fokus på den hvite fargen, og at Linda er kledd i hvitt, også representere at hun nå er en del av institusjonen. For å bruke Habermas sine begreper, er Karl Ove nå i *Lebenswelt*, mens Linda er en del av *System*. Den hvite fargen kan dermed både representere hvordan Karl Ove «frigjør» Linda for skyld, men også representere at de nå ikke lenger befinner seg i samme sfære.

5.2.7 Den opplevende Karl Ove vs. Den skrivende Knausgård

Ved å sette min lesning av *Om våren* opp mot analysen av Karl Ove som pårørende i *Min kamp. Sjette bok* vil jeg argumentere for at det kan være andre grunner til at Karl Ove ikke hjelper sin kone mer aktivt. Som nevnt tidligere, mener jeg at Karl Oves manglende utstrakte hånd mot Linda også kan skyldes at hans rolle som ansatt hviler som en skygge over ham. Han ønsker ikke å assosiere sin kone med disse innlagte pasientene på institusjoner, og han ønsker at hun skal ta ansvar for sin egen sykdom. Man kan diskutere om dette likevel er en form for forsømmende atferd, men Knausgårds intensjon vil være annerledes i min tolkning. Der Behrendt hevder at dette er for å sette seg selv i et bedre lys som far, og komme ut av historien på en god måte, vil jeg hevde at disse skildringene bidrar til å forstå hvor vanskelig det er for Karl Ove å observere at hans kone endrer atferd. På samme seminar viste også

Behrendt til at Knausgård avviser at Linda er syk, helt frem til år 2014 når han eksplisitt nevner at hun er bipolar. Nå vil jeg med min analyse av skildringene fra *Min kamp. Sjette bok* hevde at han har vært klar over Lindas endringer i sinnstilstand fra de ble et par, men jeg vil også lansere en annen tolkning av denne avstanden til Lindas sykdom. Der Behrendt hevder at denne avstanden viser hvor lite omsorg han har til konen, vil jeg hevde at det nettopp kan vise til hvordan han desperat ønsker å opprettholde sin rolle som ektefelle. Avvisningen av Lindas sykdom er nettopp for å skape en avstand mellom Linda og institusjonen, fordi hans rolle som ansatt i *Min kamp. Femte bok* gikk så dypt inn på ham, at han virkelig ikke vil assosiere Linda som en av disse umenneskelige pasientene. Jeg vil derfor fremheve hvordan Karl Oves avvisning av Lindas sykdom ikke utelukkende bør tolkes som at han er selvopptatt, men at det også kan sees som et forsøk på å opprettholde deres relasjon.

Samtidig er det viktig å peke på en grunnleggende forskjell mellom min og Behrendts lesning av *Om Våren og Oktoberbarn*. Behrendts prosjekt er i stor grad å undersøke hvorvidt Knausgård skriver om det som virkelig har skjedd, og dermed også hvilke detaljer han bevisst utelukker. I min lesning tar jeg utgangspunkt i den opplevende Karl Ove, og det teksten forteller oss. Formålet med min analyse er dermed å bidra med et alternativ til Behrendts virkelighetsnære lesning²⁴, og å få frem at psykisk sykdom hos en ektefelle faktisk kan gjøre at man ubevisst trer inn i nye roller.

5.3 Pasientrollen i *Oktoberbarn*

Høsten 2019 ga Linda Boström Knausgård ut romanen *Oktoberbarn*, hvor hun skildrer sin opplevelse av å være innlagt på psykiatrisk sykehus mer eller mindre sammenhengende fra 2013-2017. I løpet av denne perioden er hun innlagt i lange perioder, og hun gjennomgår blant annet flere elektroshokkbehandlinger for sin depresjon. Et sentralt tema i boken er minner og hvordan hun sammen med den ene sykepleieren, Maria, forsøker å finne tilbake til både barndomsminner og minner fra livet generelt. Hun opplever også i denne perioden at mannen, Karl Ove, forteller at han vil skilles, og her får vi flere innblikk i hvordan hun har sett sin mann i pårønderollen. Romanens struktur er stykkevis og delt, og handlingen oppleves tidvis som et tåkete tilbakeblikk på hennes opphold på Fabrikken, som er hennes navn på institusjonen. Samtidig får vi et nyttig innblikk i pasientrollen og hvordan pasienten

---

²⁴ Se også kommentaren om metode for min tolkning av *Min kamp* som virkelighetslitteratur.

Linda²⁵ opplever sin mann i rollen som pårørende. Jeg vil derfor kort vie litt plass til noen av hennes skildringer, for å få et helhetlig blikk på Karl Oves rolle som pårørende. Siden dette er et tilleggsperspektiv, vil jeg videre fokusere på hvordan hun skildrer Karl Ove som pårørende, samt undersøke Lindas sykdomsinnsikt. Jeg vil derfor ikke diskutere hvordan Linda opplever institusjonen, og behandlingene hun gjennomgår her, selv om det også her er mange interessante refleksjoner man kunne undersøkt nærmere.

Akkurat som Karl Ove veksler mellom rollene som pårørende og ektefelle, skifter også Linda mellom rollen som ektefelle og pasient. Siden tidsperspektivet i *Oktoberbarn* er lengre enn i *Om Våren*, har ektefellene gått hvert til sitt. Jeg vil derfor undersøke hvordan Linda pendler mellom morsrollen og pasientrollen. Morsrollen vil jeg her definere som en rolle hvor hun tydelig tar ansvar for sitt eget liv og viser seg som en trygg voksenfigur for sine barn. Pasientrollen vil jeg derfor være det motsatte, det vil si hvor hun viser mangel på å ta ansvar for eget liv. Morsrollen vil jeg knytte til *Lebenswelt*, og den sosiale og personlige virkeligheten, og pasientrollen vil være knyttet til systemverden. Det blir avgjørende for Linda at hun klarer å ta ansvar for eget liv, og viser innsikt, for å kunne tre inn i morsrollen.

I det nevnte seminaret ved Universitetet i Bergen ga Poul Behrendt også en analyse av *Oktoberbarn* og sammenlignet den med *Om våren*. Behrendt hevdet at disse to romanene forteller historien om ekteskapet som går i oppløsning, men som skiller seg fra hverandre på alle punkter, utenom fremstillingen av Linda som sengeliggende en hel sommer. Jeg vil også i min korte analyse av *Oktoberbarn* forsøke å nyansere Behrendts påstand. Likevel vil jeg bare påpeke at Behrendt i stor grad er opptatt av å analysere bøkene i lys av dobbeltkontrakten og hvorvidt alle hendelser som blir beskrevet, faktisk kan ha skjedd slik i virkeligheten. Senere i sammenligningen pekte nettopp Behrendt på at Linda skriver at årsaken til at hun var sengeliggende i så lang tid, lå hos henne selv. Samtidig kommer hun også med en anklage mot sin mann. Her er jeg enig med Behrendt, og jeg vil også kort kommentere hvordan både Karl Ove og Linda både legger skylden på seg selv og anklager den andre i denne situasjonen. I min korte tolkning av noen skildringer fra *Oktoberbarn* vil jeg peke spesielt på hvordan man kan spore Lindas stadig voksende innsikt. Denne innsikten påvirker hvordan hun klarer å se tilbake på situasjoner og dermed kan forstå hvordan hennes mann har vært irritert og oppgitt. Jeg vil også argumentere for at den avstanden som jeg sporet hos Karl Ove i *Min kamp. Sjette bok*, og enda sterkere i *Om våren*, er noe som Linda har fanget opp. Selv om hun klarer å

---

²⁵ Boström Knausgård bruker ikke samme fortellerteknikk som Knausgård. Likevel vil jeg bruke «Linda» i analysen fra selve skildringene i *Oktoberbarn*. Dette for å gjøre det lettere å sammenligne med skildringene fra *Min kamp* og *Om våren*. Jeg bruker «Boström Knausgård» når jeg viser til selve forfatteren.

fange det opp, vil jeg også forsøke å se hvordan dette henger sammen med sykdomsinnsikten. På denne måten tror jeg at *Oktoberbarn* og *Om Våren* faktisk kan fortelle samme historie uten de store forskjellene. Begge romanene kan nemlig være preget av denne stadige pendlingen mellom anklage og selvanklage.

5.3.1 Skildringen av et ekteskap i oppløsning

I Boström Knausgårds bok nevnes ikke Karl Ove ved navn, men han går under «min man» eller «du». Vi blir tidlig informert om at ekteskapet har gått i oppløsning, og at én av grunnene er at mannen ble lei av å alltid være den som fører samtalene:

Jag är ensam med mig själv. Jag har inga vänner i staden jag bor i och min man har lämnat mig. Han tröttnade på att vara den som förde alla samtal med barnen vid bordet. Han skämtade med dem extra mycket för att gömma bort att jag aldrig sa någonting. (...) Min sjukdom drog ned oss alla. Det var en tillvaro han inte önskade. All kärlek blev till en kliande tröja som måste bort. (Boström Knausgård, 2019, s. 12)

Her ser det ut til at Linda opplever at mannen gikk fra henne bare fordi han var lei av å måtte være den som snakket. Likevel ser vi mot slutten en bredere forståelse, fordi Linda her skriver at han ikke ønsket å leve i en slik hverdag mer, og at kjærligheten ble til en kløende genser som han ikke ville gå med. Her ser vi at Linda har lagt merke til denne distansen og avstanden som jeg har analysert i både *Min kamp. Sjette bok* og *Om våren*. Dette viser en selvinnsett hos Linda, at hun har oppdaget at mannen begynner å bli lei, og at dette igjen fører til at han ikke klarer å ta imot noe form for kjærlighet fordi det bare føles kløende og ubehagelig. Samtidig viser Linda her hvordan mannen er opptatt av å være ekstra positiv og glad foran barna, noe vi også ser stemmer med skildringene fra *Om Våren*. I *Om Våren* er Karl Ove opptatt av at barna skal ha en så lett og fin hverdag som mulig, og at ikke de skal tynges av situasjonen mellom mor og far, og mors sykdom.

Linda skildrer videre hvordan mannen hennes er opptatt av å være en god far, og også hvordan dette påvirker hennes forhold til barna. Hun skriver at de eldste barna ofte ønsker å være med sin far, selv når de skal være i hennes leilighet:

De äldre längtade hem til sin pappa hele tiden. När de var hos honom hadde vi bättre kontakt över telefonen och det var en tröst, även om förebråelserna alltid var där. Det här var mitt fel. Det var jag som splittrade oss alla. (Boström Knausgård, 2019, s. 14)

Linda opplever at barna er mer glade når de er hos faren, og at hun også opplever at hun da har gode telefonsamtaler med sine barn. Samtidig er hun opptatt av å få frem at dette er hennes feil, og at det er hun som har splittet familien. Her viser hun igjen den selvinnsikten som Karl Ove savnet i *Om våren*. Linda forstår at hennes sykdom har gått utover familien, og at de ikke lenger føler seg like trygge hos henne. Hun har ikke vært limet i familien. Likevel ser vi også en ikke utelukkende god beskrivelse av situasjonen, for hun skriver også at beskyldningene alltid var der. Det kommer ikke tydelig frem hvem som beskylder, om det er mannen eller barna som mener at hun burde være mer til stede, eller om det er hennes egne beskyldninger mot seg selv. Jeg tolker det som et lite stikk til mannen; barna har det fint hos ham, men det kan også skyldes at de blir fortalt at det er det beste. Linda viser dermed et ønske om å være i morsrollen, samtidig som hun tidvis ser ut til å tvile på om hun klarer å ta dette ansvaret. Det kan dermed være vanskelig å skille Lindas morsrolle og pasientrolle, da det er små nyanser hele veien²⁶.

Gjennomgående i skildringene fra ekteskapet er Lindas opplevelse av at hun og mannen ikke er på samme bølgelengde. Jeg vil hevde at dette kan sees i sammenheng med denne avstanden som vi har sett at Karl Ove har skapt. Denne avstanden opplever Linda ved at de ikke kommunisere like godt, og hun ikke forstår hans argumentasjon. Dette kommer blant annet frem når Linda skriver om hvordan det ble til at de skulle skilles, og hvordan de skulle fortelle dette til barna. Linda hevder at det bare er Karl Ove som ønsker dette, og at hun egentlig ikke forstår situasjonen. En natt våkner Linda og går inn til barna sine, og hun uttrykker at det er helt uforståelig for henne at de skal skilles:

De [barna] var så vackra. Ännu omedvetna om vad som skulle hända när de vaknade. Hur vi alla skulle sitta runt bordet och du skulle berätta att vi skulle skiljas. Vi har växt ifrån varandra, skulle du säga. Det kommer att bli bra, det var det enda jag kunde få fram utan att veta någonting. Ingenting om vad som skulle hända när vi reste oss. (Boström Knausgård, 2019, s. 26)

Linda og mannen har avtalt at det er Karl Ove som skal fortelle nyheten til barna, og Linda skal si at det kommer til å bli bra. Refleksjonene over virker å være naturlige sett i sammenheng med hvilken situasjon Linda er i. Uansett om man er den som avslutter et forhold eller ikke, vil slutten på et langt forhold og fire barn oppleves som vanskelig og uforståelig for de fleste. Likevel vil jeg peke på at det allerede her kommer frem at det er Karl

---

²⁶ I tillegg er fortelleren i *Oktoberbarn* den skrivende Boström Knausgård, og fokalobjektet er dermed en reflekterende Linda som ser tilbake på livet som pasient. Dette kan være noe av grunnen til at det er vanskeligere å definere tydeligere skille mellom når hun er i morsrollen og når hun er i pasientrollen.

Ove som skal fremstå som den trygge og sikre forelderen, og det virker nesten som at Linda ikke klarer å være en aktiv deltaker i eget liv. Etter at Linda har reflektert en stund inne hos barna, går det plutselig opp for henne at hun ikke vil dette:

Jag måste väcka honom» Jeg måste få honom att förstå att detta är det bara han som vill. Inte barnen och inte jag. Du måste förklara, sa jag. Du kan inte presentera ett faktum och sen hålla käften. Vårfor inte? sa du. Jag gör väl vad jag vill. (Boström Knausgård, 2019, s. 27)

Her viser Linda at hun ikke forstår hvorfor de skal skilles, og hun tenker at mannen egentlig ikke vil gi henne en ordentlig forklaring. Det virker nesten som at Linda tenker at mannen har bestemt dette for henne, og at hun egentlig ikke har fått være med å reflektere over situasjonen.

5.3.2 Lindas anklagende tone til Karl Ove

Lindas opplevelse av å ikke ha vært delaktig i valget om å oppløse ekteskapet viser seg videre i romanen ved at hun skriver at mannen hennes forlot henne. Hun minnes da hun viste bilder av mannen og barna til en annen mann som hun hadde vært forelsket i, og hun nevner da at det heller var sin ektemann hun burde vist bildene til: «Når min man sedan lämnade mig tänkta jag att det var honom jag skulle visat det för i stället. Jag skulle visat att jag var där helt och hållet med honom och barnen som jag var så nära» (Boström Knausgård, 2019, s. 52).

Her får vi se at Linda både viser til at det er mannen som har gått fra henne, men også at hun tar litt selvkritikk. Hun opplever at hun ikke har vist både mann og barn at de var viktige for henne, og at hun satt pris på dem. Denne tankerekken avslutter hun med:

Hur kunde jag välja fabriken framför dem jag älskade? Vad var det jag letade efter i de där korridorerna när allt jag ville ha redan fanns i ett hem, i den familj jag för första gången i mitt liv hade. Varför rymde jag från de jag älskade? (Boström Knausgård, 2019, s. 52-53)

Her viser Linda sykdomsinnsikt. Hun tar her på seg en del av skylden og innser at hun også har rømt vekk fra det hun hadde. Avstanden som har oppstått mellom Linda og mannen, kan dermed være preget av at mannen har bevisst valgt å distansere seg, mens Linda ubevisst har «rømt» eller flyktet.

Samtidig som Linda i *Oktoberbarn* viser en stadig større grad av sykdomsinnsikt, og tar på seg en del av «skylden» for at ekteskapet gikk i oppløsning, er det også tegn til noen

beskyldninger mot mannen. Dette er tydelig i små «stikk» underveis i romanen, for eksempel når hun tenker tilbake til begynnelsen på ekteskapet med mannen: «Du kastade morgongåvan till mig som om jag var en hund. Det var kanske det första tecknet. Den här dagen smakar järn. Vi vet att vi är ensamma» (Boström Knausgård, 2019, s. 53). Her er det interessant å merke seg at Linda sammenligner seg med en hund. Dette kan være helt tilfeldig, men sett i sammenheng med analysen min fra skildringene i *Min kamp. Femte bok* får denne skildringen et litt tyngre uttrykk. Det kan her nesten virke som at Linda tidvis har opplevd at mannen ikke helt har behandlet henne som et menneske. Dette sitatet kan dermed knyttes til Freuds begrep, *Das Unheimliche*, og det åpner opp for at Linda faktisk kan bekrefte at hun har opplevd å bli redusert av sin mann.

5.3.3 Søster Marias alvorsprat fører til større sykdomsinnsikt

Lindas stadig sterkere sykdomsinnsikt settes i gang etter et besøk av en av sykepleierne på institusjonen. Søster Maria er som nevnt den som har hjulpet Linda i gang med å hente frem igjen minnene. Maria har uttrykt at hun er usikker på om Linda tar ansvar for sin egen fremtid, og én dag gir hun tydelig beskjed om dette:

En morgon när jag låg och stirrade i väggen kom Maria in i mitt rum. Hon nästan skrek åt mig att sluta bete mig som en gammal stackare. Jag säger det igen, sa hon när hon lugnat ner sig, det är inte synd om dig. Jag tänker inte stå här och berätta för dig om allt du har, vilken privilegerad människa du är, men försök att rikta tankarna dit. Denna apati är löjeväckande. Du förnedrar dig själv. Bevisa med någon del av dig att du vill härifrån. (Boström Knausgård, 2019, s. 61-62)

Det er nettopp Lindas tiltaksløshet, eller apati, som har irritert mannen over lengre tid, og som vi kan spore i både *Min kamp. Sjette bok* og *Om våren*. Likevel kan det være mer virkningsfullt når denne beskjeden kommer fra en innenfor institusjonen. Det at Maria her snakker om apati, og hvor viktig det er å ta ansvar for sitt eget liv, kan også tolkes som at pasientene som er innlagt, på en måte reduserer seg selv som mennesker.

Det kan bety at pasientene selv er med på å skape denne uhyggelige og tidvis lite menneskelige stemningen, *Das Unheimliche*. Marias ord har vært viktige for Linda, og vi har sett at Linda har fått en større forståelse for egen sykdom i ettertid. Samtidig virker det også som at Maria mener at institusjonen gjør det vanskelig for pasientene å være et fullstendig menneske, og at institusjonen bare er der for å ta vare på deg, ikke nødvendigvis for å gjøre deg bedre. Habermas bruker som nevnt *Lebenswelt* og *System* for å beskrive to ulike tilstander og steder å være i, og noe av det som er vanskelig i *System*, er nettopp at du må tilpasse deg

og gi avkall på din individuelle tankegang. Dette bygger opp under Marias tanke om at Linda må ta ansvar selv. Linda reflekterer også rundt hvordan institusjonen nesten former pasientene til å ikke klare seg selv. I en situasjon hvor alarmen har gått på avdelingen ser Linda hvordan en ny pasient skriker av fortvilelse:

Hon [den nye pasienten] skulle snart vänja sig vid att vara här och när hon vant sig så mycket att hon inte kände till något annat, skulle hon visas ut. Business as usual. (Boström Knausgård, 2019, s. 181)

Linda kommer her med en kritikk mot institusjonen, og hevder at pasienten nesten kan være mer tiltaksløs ved utskrivelse enn ved innleggelse. Samtidig ser vi hvordan det blir tegnet et skarpt skille mellom den virkelige hverdagen og hverdagen på institusjonen. Utenfor institusjonen, i *Lebenswelt*, kan man forme sin egen hverdag, ta ansvar og reflektere. Innenfor institusjonen, *System*, blir alt dette redusert, og systemene fører til at pasientene mister enda mer ansvar og selvforståelse. At Linda selv i ettertid reflekterer over hva institusjonen gjør med pasientene, viser både til at hun har fått en ny sykdomsinnsikt, men også hvordan Marias tale virkelig har inspirert Linda til å ta ansvar for eget liv.

5.3.4 Lindas beskrivelse av sin far

I *Min kamp. Sjette bok* viste jeg hvordan Karl Ove beskrev sin kones sykdom veldig ulikt fra hvordan han skildret Lindas fars sykdom. Linda skriver også om sin fars sykdom i *Oktoberbarn*, og hun bruker også han som et eksempel på hvordan det er når man opplever at institusjonen blir det nye hjemmet. Linda skriver at faren ikke ville være frisk, og det oppleves nesten som at faren blir et symbol på hvordan hun ikke vil ende opp:

Han [faren] ville bo där på Beckomberga [institusjon] för alltid, sa han till alla som orkade lyssna. Bestämda måltider, omsorg, även om den var professionell. Avdelning 86 var hans arena. Där kunde han organisera schackturneringar som han alltid vann och ljuga om sitt fantastiska liv och om hur förfördelad han blivit. (Boström Knausgård, 2019, s. 77)

Linda viser her til at faren ikke har en riktig oppfatning av sitt liv, og at han tenker at han har hatt det veldig mye vanskeligere enn andre. Linda kritiserer her farens manglende sykdomsinnsikt, og dermed blir det også tydelig at den skrivende Linda har reflektert mye. Samtidig ser vi at farens opplevelse av institusjonslivet står litt i kontrast til Lindas. Linda begynner etter hvert å lengte hjem, mens faren ser ut til å ville bygge et liv på institusjonen.

Dette kan tyde på Linda i større grad har fått til et liv og en hverdag, mens faren har følt seg så rotløs at han føler seg hjemme på institusjonen, i systemverdenen.

Faren som et symbol på det Linda ikke ønsker å ende opp som, blir tydeligere i løpet av romanen. Det kommer frem at det var Lindas mor som ville skilles, og at faren ikke ønsket dette. Her ligner situasjonen på den Linda selv opplever i sitt eget ekteskap, men hun husker også godt at faren ikke var en forsørgerfigur. Han kunne ikke forsørge, og likevel var han lei seg for at ekteskapet tok slutt:

(...) du [faren] är en avgrund som inte klarar någonting och det är det enda jag minns av dig och jag är så glad när du är på sjukhuset, för då vet jag att du inte kommer hit och bryter dig in och förstör allt som du brukar. Jag hoppas att de aldrig släppar ut dig och det hoppas jo du också så där är vi överens. (Boström Knausgård, 2019, s. 95)

Der vi tidligere så at sykepleier Marias tale til Linda var viktig, vil jeg også hevde at forholdet til hennes far også kan være en viktig faktor i Lindas sykdomsinnsikt. Linda husker selv hvordan det var å ønske at faren var innlagt på sykehus, fordi hun da opplevde en trygghet. At hun selv plutselig står i en situasjon hvor hun kan ligne på sin far, kan være med på å sette i gang refleksjoner og innsikt hos Linda og gjøre at hun heller velger et liv i *Lebenswelt*. Det blir kanskje også et mål for Linda at hennes barn ikke skal begynne å tenke at det er best om hun er på institusjon. Senere i romanen uttrykker Linda hvordan hun holder på å bli som sin far: «Här sitter jag och spelar schack på en låst avdelning precis som in pappa brukade göra» (Boström Knausgård, 2019, s. 180). Hun fortsetter å reflektere over om han var lykkelig i denne tilværelsen: «Var han glad eller ledsen för att jag satt här och upprepade hans handlingar?» (Boström Knausgård, 2019, s. 180). Her er Linda inne på en slags arvesynd, at det virker som at hun har arvet farens laster, og samtidig vet vi at hun i løpet av sin tid på institusjonen har klart å løfte blikket og tenke at det ikke var der hun skulle ende.

5.3.5 Mangelen på kommunikasjon

Det som også er interessant å merke seg, er hvordan Lindas bedring ikke er knyttet til kommunikasjonen med sin mann. Dette kan tyde på at hun ikke har opplevd at mannen har ønsket å hjelpe henne, og, som jeg har nevnt tidligere, skriver Karl Ove selv i *Om våren* at han tenker at dette er noe hun må finne ut av på egenhånd. Linda viser også til at hun og mannen tenker annerledes om hvor syk hun faktisk har vært. Når Linda tenker tilbake på hverdagen med Karl Ove, tenker hun at hun også var mye glad: «Varje dag var jag glad. Nej, skulle du [mannen] säga. Du låg på sängen en vecka i månaden. Ja, men de andre veckorna

var jag glad och gjorde allt» (Boström Knausgård, 2019, s. 132). Linda opplever at hun også har vært til stede og har vært glad, selv i de mørke periodene. Hun innrømmer likevel også at det er noen perioder som er vanskelige å forklare, for eksempel tiden som Karl Ove beskriver i *Om våren* (Boström Knausgård, 2019, s. 144). Linda tenker at dette kan være fordi hun skal beskytte seg selv, og hun forklarer at det i denne perioden var angsten som tok over livet: «Ångesten var överallt. Det blev svårare och svårare att andas. Jag sjönk ner i mig själv så djupt att alla perspektiv forsvann» (Boström Knausgård, 2019, s. 144). Hun innrømmer her at hun mistet perspektivet på livet, og dermed forsøker hun å ta en del av skylden for at det var vanskelig å kommunisere med henne. Likevel husker hun også hvordan mannen reagerte i denne situasjonen og kommer samtidig med en anklage:

Hur kunde du bara låta mig ligga där i sängen i flera veckor? Varför dumpade du mig inte på sjukhuset som de andra gångerna? Du kände ju mig. Vad trodde du att jag tänkte på? Trodde du att jag låg där uppe i sängen i flera veckor och latade mig? Frågor som aldrig ställdes. (Bostöm Knausgård, 2019, s. 147)

Dette sitatet er viktig fordi Linda her viser til en endring hos Karl Ove denne sommeren hun var gravid med parets fjerde barn. Linda opplever at han skapte en større avstand, og han trakk seg enda lengre unna. Dette stemmer godt med hvordan jeg analyserte Karl Oves tilnærming til Lindas sykdom. Han var opptatt av at det bare var hun selv som kunne ta ansvar for sin bedring, og han viste også antydninger til at han ikke lengre klarte å bry seg i like stor grad. Jeg vil hevde at dette kan skyldes at han for hver gang hans kone ble dårlig og måtte ha hjelp, ble minnet på hvordan han selv opplevde pasienter og beboere da han var ansatt. Hver gang Linda ble dårlig igjen, opplevde han at hun ble mer og mer redusert.

5.5.5 Kolonihagen sett fra Lindas perspektiv

I analysen av skildringene fra *Min kamp. Sjette bok* argumenterte jeg for at kjøpet av kolonihuset nesten ble som et slags symbol på ekteskapet deres. Der Linda så en koselig hage, og en mulighet for å leve idyllisk og nærmere naturen, så Karl Ove ansvar, jobb og hvordan han ville stå alene med dette. Lindas skildringer av dette kjøpet støtter en slik påstand. Først får vi et innblikk i Lindas drøm om kolonihagen:

Jag minns att vi tittade på ett hus som var till salu. Tre hus, i vinkel. Jag minns den vackra, välskötta trädgården. Jag har aldrig bott på landet. Jag visste ingenting om det. Jag har inte körkort. Men visst blev jag betagen. (Boström Knausgård, 2019, s. 140)

Her ser vi at Linda innrømmer at hun ble betatt av kolonihagen, og at hun dermed ikke reflekterte rundt alt arbeidet. Likevel skriver hun også at hun visste at det var en del forutsetninger som ikke var på plass for at det skulle gå bra, for eksempel førerkort og at hun aldri hadde hatt et landsted før. Her er det den skrivende Linda som forteller, og hun vet dermed også utfallet av kjøpet. Dermed kan man stille spørsmålstegn ved om hun faktisk klarte å reflektere rundt alle disse forutsetningene da de vurderte å kjøpe kolonihagen. Uansett ser vi her at Linda i ettertid er klar over at hun hadde et altfor drømmende og urealistisk blikk på hvordan det ville være å eie en kolonihage.

I *Oktoberbarn* innrømmer Linda at hun aldri jobbet med kolonihagen, og at alt dette ansvaret falt på mannen:

Jag rörde aldrig trädgården, det var det du som gjorde. Jag var naiv och trodde nog att trädgården alltid skulle vara lika fin som när vi köpte huset. Jag visste inte att det var ett heltidsarbete. (...) Du gjorde ryck i trädgården. Jag gjorde ingenting och det måste ha irriterat dig våldsamt. Att jag inte ens försökte. (Boström Knausgård, 2019, s. 140)

I dette sitatet tar Linda selv skylden for å ikke ta del i arbeidet med kolonihagen. Samtidig viser hun også en passivitet, og naiviteten hun skriver om, er absolutt til stede hvis hun ikke visste at hagen ikke holdt seg selv. Det er også tydelig at det er den skrivende Linda som reflekterer tilbake, og at hun dermed har innsikt i hvordan hun tenkte før og hvordan dette må ha påvirket mannen. Det som også er interessant, er at det virker som at Linda egentlig ikke orker å ta ansvar for det livet hun ønsker seg. Hun tenker mye på hva som hadde vært fint å ha, men ikke hvordan hun skal komme dit. Her ser det nesten ut til at hun ikke ønsker å være i virkeligheten, eller i *Lebenswelt*, og at hun nesten er avhengig av at noen andre skal styre hverdagen for henne. Dette kan igjen henge sammen med sykdomsinnsikten, og det viser hvor viktig det har vært for Linda å finne tilbake til minnene sine og analysere fortiden.

6. Oppsummering og konklusjon

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt institusjonen som tema i Knausgårds *Min kamp. Femte bok* og *Min kamp. Sjette bok*, og hvordan dette har påvirket relasjonen mellom ektefellene Karl Ove og Linda. Resepsjonen og mottagelsen av Knausgårds prosjekt om å skrive fra sitt eget liv, har vært preget av to ulike retninger: sjangerdiskusjonen og den etiske diskusjonen. Under sjangerdiskusjonen har vi for eksempel Behrendt og Hauge som bruker ulike begreper for å definere *Min kamp*, og som hevder at det er det virkelighetsnære som er nytt. I den etiske diskusjonen finner vi blant andre Aarstein som i sin avhandling argumenterer for at selve verket *Min kamp* legger opp til en lesning av Linda som svak og lite selvstendig. Aarstein fremhever også at resepsjonen av verket har vært med på å underbygge utleveringen av Linda. Foruten de to nevnte delene i resepsjonen, er det også gjort forskning som undersøker *Min kamp* som et rent litterært verk. Claus Elhom Andersen definerer i sin avhandling *Min kamp* som romaner, og behandler dem som skjønnlitteratur. I denne masteroppgaven har jeg både gjennomført en litterær analyse. Jeg definerer likevel verket som virkelighetslitteratur, og har derfor tatt høyde for at vi ikke bare har å gjøre med romankarakterer og fiktive hendelser, men at det er virkelige mennesker og hendelser som har skjedd. På denne måten åpner min masteroppgave opp for også å bruke sosiologisk og psykologisk teori for å forstå institusjonen som tema i *Min kamp*, samtidig som jeg vektlegger hva selve teksten forteller oss.

For å undersøke Knausgårds institusjonsskildringer har jeg valgt å benytte meg av ulike rollebegreper. I den femte boken har jeg undersøkt hvordan Karl Ove opplever det å tre inn i en rolle som ansatt ved ulike institusjoner, og hvordan dette oppleves som en kontrast til livet han lever som ung voksen. I analysen av sjette bind har jeg tatt med meg refleksjonene fra Karl Ove som ansatt, for å undersøke hvordan han nå opplever å gå inn i en rolle som pårørende. Ved hjelp av de ulike rollene som ansatt, pårørende og ektefelle, har jeg tatt i bruk sosiologisk institusjonsteori og rolleteori fra Jürgen Habermas og Erving Goffman. Litteraturvitenskapens forskning på institusjoner har til nå vært preget av begrepet institusjonsnarrativer. Da dette defineres som fortellinger som oppstår i et møte mellom et moderne samfunnsmenneske og en representant for institusjonen, har ikke dette vært like relevant for alle skildringene jeg har analysert. Likevel vil jeg nevne at et mulig forskningsfelt kan være å undersøke skildringene fra *Min kamp. Femte bok* i lys av institusjonsdiskurs, og sette dette opp mot andre lignende skildringer i litteraturen.

I min analyse av ansattrollen i *Min kamp. Femte bok*, fokuserte jeg på hvordan Karl Ove forholdt seg til selve institusjonsbygget, kollegaene og beboerne/pasientene. Det var flere likhetstrekk mellom Karl Oves refleksjoner, særlig bemerket jeg meg stemningen han skildret. Flere steder kan sitatene alludere til en slags skyggeverden, at livet på institusjonen er noe grunnleggende forskjellig fra virkeligheten utenfor. Dette så jeg i sammenheng med Habermas sine begreper *Lebenswelt* og *System*, og Freuds begrep *Das Unheimliche*. I tillegg brukte jeg Freuds begrep i møte med de stedene hvor Karl Ove reduserte de menneskelige egenskapene til pasientene og beboerne. I min analyse har jeg pekt på hvordan Karl Oves ambivalente møte med institusjonen i femte bok, kan ha ført til at han har fått et problematisk forhold til institusjoner, og ønsker seg så langt vekk fra dem som mulig. En videre forskningsmulighet er å undersøke hvorvidt dette også kan være fordi Karl Ove blir redd for at han skal ende opp som pasient selv en gang, og at det da er skremmende å få et innblikk i hvordan man tenker om disse menneskene. Jeg nevnte kort dette i forbindelse med Karl Oves følelse av falskhet, men valgte å ikke tillegge dette mer vekt, da jeg heller ville peke på skildringer hvor det er tydelig at Karl Ove tar avstand fra institusjonen og den virkeligheten som finnes der.

I sjette bind møter vi Karl Ove som ektefelle og far, og som blir nødt til å gå inn i en pårønderrolle når konen Linda går inn i en dyp depresjon. I denne delen tok jeg med meg betraktningene fra femte bind, og argumenterte for at Karl Oves opprivende møte med institusjonen som en slag skyggeverden, kan føre til at han distanserer seg mer fra sin kone og utsetter å gå inn i rollen som pårørende. Jeg benyttet meg også her av begrepene *Lebenswelt*, *System* og *Das Unheimliche* for å underbygge argumentasjonen. Spesielt brukte jeg Freuds begrep for å forklare Karl Oves opplevelse når konen Linda endret atferd. Ved hjelp av tekstutdragene ville jeg å vise hvordan Karl Oves rolle som ansatt i psykiatrien kunne hvile over ham som en skygge, og føre til at han ønsket å være lengre i rollen som ektefelle. I rollen som ektefelle stiller man likt som sin partner, og kan bruke argumenter som at «hun er lat» hvis partneren ikke har satt på oppvaskmaskinen. Argumentet «latskap» fungerer ikke like godt i rollen som pårørende, fordi man da har innsett at konen har beveget seg vekk fra den vanlige hverdagen og virkeligheten, *Lebenswelt*.

Videre tok jeg med meg mine tolkninger i lesningen av *Om våren* og *Oktoberbarn*. Her gikk jeg også i diskusjon med Poul Behrendt om hvordan vi skal tolke disse verkene. Der Behrendt har fokusert på det virkelige hendelsesforløpet, og hvordan Knausgård med intensjon har valgt bort ulike fakta, vil jeg med min litterære analyse komme med en ny forklaring på Karl Oves forhold til Linda. Ved hjelp av rollene som ansatt, ektemann og

pårørende, pekte jeg på hvordan Karl Oves distanse og ignorering av Lindas sykdom kan være et tegn på at han ønsker å bevare rollen som ektefelle. Det blir skummelt å innse at konen Linda viser noen av de samme tegnene som han husker fra rollen som ansatt. Jeg viste også her hvordan Linda står i spennet mellom morsrollen og pasientrollen. I pasientrollen er hun fraskrevet alt ansvar, og kan dermed heller ikke fungere som mor. Linda er avhengig av sykdomsinnsikt og å ta ansvar for eget liv, for å kunne være en del av sin virkelighet, *Lebenswelt*. Ved å bruke mine tolkninger fra *Min kamp* videre i lesningen av *Oktoberbarn* får jeg dermed også tilgang til pasientrollen. En videre mulighet er å kunne se Karl Ove og Lindas roller som ansatt, ektefelle, pårørende og pasient opp mot andre litterære skildringer fra institusjonen. Dette kan også inngå i en litteraturhistorisk fremstilling av institusjonen i litteraturen, og de ulike rollene.

Min masteroppgave bidrar med et nytt perspektiv til den etiske diskusjonen rundt Knausgårds verk. Jeg er enig med Aarstein at noen av skildringene fra *Min kamp*. *Sjette bind* legger opp til en problematisk lesning av Linda, men jeg har i denne oppgaven argumentert for hvordan en lesning av institusjonen som tema i *Min kamp* kan gi oss nye innsikter til Knausgårds utlevering av eget ekteskap. Min tolkning av Knausgårds institusjonsskildringer viser til hvordan Karl Oves opprivende møte med institusjonen som ansatt, kan gjøre det vanskelig for ham å gå inn i en pårørenderolle som krever noe annet enn rollen som ektefelle. Med *Oktoberbarn* som ble utgitt høsten 2019, fikk Linda Boström Knausgård mulighet til å komme med sine betraktninger. Jeg viste i min tolkning hvordan Lindas stadig voksende sykdomsinnsikt førte til at hun valgte morsrollen, og dermed valgte å ta ansvar. På denne måten vil jeg argumentere for at Knausgårds skildringer i *Min kamp* kan være et uttrykk for et ekteskap i møte med psykisk sykdom, og at dette ikke alltid betyr at Karl Oves refleksjoner er kalkulerte og med et ønske om å fremstille konen negativt.

Det er flere nyanser til Knausgårds institusjonsskildringer, og et av mine formål er at denne analysen kan bidra til en ny måte å snakke om *Min kamp*, men også være et bidrag til å forstå de litterære skildringene av institusjoner. Hvis vi forstår Knausgårds utlevering av ekteskapet som en skildring av hva som skjer når to ektefeller må gå inn i rollene som pårørende og pasient, kan dette bidra til en større forståelse for både møte med institusjonen, men også for hvordan vi ser hverandre som mennesker. Jeg har argumentert for at det finnes flere steder i *Min kamp* hvor det kan virke som at Knausgård kommer med en institusjonskritikk. Hvis vi legger dette til grunn, kan det være at vi kan endre samfunnet ved å hjelpe mennesker ut av «[d]e forvridde lemmers og forvrengte sinns skog» (Knausgård, 2011a, s.338) og inn i vår felles virkelighet.

Litteraturliste

- Agar, Michael. (1985) Institutional Discourse. *Text*, 5.3., s. 147-168.
- Andersen, Claus Elholm. (2015) *På vakt skal man være*. Doktoravhandling. Helsinki: Helsingfors Universitet.
- Andersen, Per Thomas. (2015) *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bal, Mieke. (2017) *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press.
- Behrendt, Poul. (2006) *Dobbeltkontrakten. En æstetisk nydannelse*. København: Gyldendal.
- Behrendt, Poul. (2019) *Fra skyggerne af det vi ved: kunst som virkelighetsproduktion*. København: Rosinante.
- Behrendt, Poul. (2020) *Solen på Dramaten*. Tre foredrag holdt ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen, 25. september.
- Bullinger, Ethelbert William. (1968) *Figures of Speech Used in the Bible* [London, 1898]. Michigan: Delmarva Publications.
- Egeland, Marianne. (2015) Anerkjennelse og autentisitet i virkelighetslitteraturen. *Norsk Litteraturvitenskapelig Tidsskrift*, nr.1, s. 34-48.
- Fosse, Jon. (1993) *Olav H Hauges poetikk*. Oslo: Det norske samlaget.
- Foucault, Michel. (2019) *Galskapens historie. I opplysningens tidsalder* [1961]. Oslo: Gyldendal.
- Freud, Sigmund. (1955) The 'Uncanny', i Strachey, J. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVII (1917-1919): An Infantile Neurosis and Other Works*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis, s. 219-253.
- Genette, Gérard. ([1972] 1980). *Narrative Discourse. An Essay in Method*. Oxford: Blackwell.
- Goffman, Erving. (1991) *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. London: Penguin Books.
- Goffman, Erving. (1990) *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
- Haarder, Jon Helt (2014) *Performativ biografisme – en hovedstrømning i det senmodernes skandinaviske litteratur*. København: Gyldendal.

- Habermas, Jürgen. (1984) *The Theory of Communicative Action Volume 2. Lifeworld and system: A Critique of Functionalist Reason* [1981]. Boston: Beacon Press.
- Hansen, Cathrine Krane. og Mjør, Kjersti. (2010). «Kvinneleg oppgjer med Knausgårds metode», *Bergens tidende*, 3. oktober. Tilgjengelig fra <https://www.bt.no/kultur/i/85w32/kvinneleg-oppgjer-med-knausgaards-metode> (Hentet 24. mai 2021)
- Hauge, Hans. (2012) *Fiktionsfri fiktion. Om den nyvirkelige litteratur*. København: Multivers.
- Jahn, Manfred. (2008) Focalization, i Herman, D., Jahn, M. og Ryan, M-L. (red.) *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, s. 173-177.
- Knausgård, Karl Ove. (2010a) *Min kamp. Andre bok*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Knausgård, Karl Ove. (2010b) *Min kamp. Fjerde bok*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Knausgård, Karl Ove. (2010c) *Min kamp. Første bok*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Knausgård, Karl Ove. (2010d) *Min kamp. Tredje bok*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Knausgård, Karl Ove. (2011a) *Min kamp. Femte bok*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Knausgård, Karl Ove. (2011b) *Min kamp. Sjette bok*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Knausgård, Karl Ove. (2013) «Litteraturen og det onde», i *Samtiden*, nr. 1, s. 112-132.
- Knausgård, Karl Ove. (2016) «Hvad er litteraturens berettigelse?», Overs. Niels Ivar Larsen, *Information*, 5. november. Tilgjengelig fra: <https://www.information.dk/kultur/2016/11/litteraturens-berettigelse> (Hentet 15.mars 2021)
- Knausgård, Karl Ove. (2017) *Om våren*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Knausgård, Linda Boström. (2019) *Oktoberbarn*. Stockholm: Modernista.
- Larsen, Kasper Lyngholm. (2019) «Keeping Up with the Knausgårds», *Vagant*, 29. april. Tilgjengelig fra <http://www.vagant.no/poul-behrendt-fra-skyggerne-af-det-vi-ved/> (Hentet 24. mai 2021)
- Lévinas, Emmanuel. (1998) Virkeligheten og dens skygge, Overs. Asbjørn Aarnes, i Asbjørn Aarnes (red.): *Underveis mot den annen*. Oslo: Vidarforlaget, s. 13-29.
- Linde, Charlotte. (2008) Institutional narrative, i Herman, D., Jahn, M. og Ryan, M-L. (red.) *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, s. 243-247.
- Linde, Charlotte. (2001) Narratives in Institutions, i Hamilton, H., Schiffrin, D. og Tannen, D. (red) *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Basil Blackwell, s. 518-535.
- Moi, Toril. (2017) «Å lese med innlevelse». *Morgenbladet*, 21. juli, s. 24-27.

Norheim, Marta. (2010) «Sex and drugs and skrivekunstakademi», *Bergens tidende*, 15. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/kultur/min-kamp.-femte-bok-1.7168364> (Hentet: 10. mai 2021).

Otterbech, Martin. (2020) *Ut i det åpne – En komparativ analyse av den skandinaviske resepsjonen av Karl Ove Knausgårds Min kamp*. Masteroppgave: Universitetet i Bergen.

Parelius, Fredrik. (2016) «VANVIT!» *En studie av galskap, genitenkning og selvfrestilling i Kristofer Uppdals Herdsla*. Masteroppgave: Universitetet i Bergen.

Pedersen, Frode Helmich. (2009) *Visjon, sanselighet og billedsemantikk I Hermann Brochs Der Tod des Vergil*. Doktoravhandling. Bergen: Universitetet i Bergen.

Pedersen, Frode Helmich. (2017) Virkelighetslitteraturen og den norske debatten om den, i Simonhjell N. og Jager, B. (red.) *Norsk litterær årbok 2017*. Oslo: Det Norske Samlaget, s. 26-53.

Pedersen, Henrik Keyser. (2012) *Karl Ove Knausgård bibliografi*, Universitetsbiblioteket i Oslo, Sist oppdatert 08.12.20. Tilgjengelig fra <http://www.bibliografi.no/kok.pdf> (Hentet 24.05.21)

Tjønneland, Eivind. (2010) *Knausgård-koden*. Oslo: Spartacus.

Økland, Ingunn. (2016) Knausgård er best når han dikter, *Aftenposten*, 13. desember, Kultur, meninger & Osloby, s. 2-3.

Aarstein, Kjersti Irene. (2018) *Vold og visjoner i sjetten bind av Karl Ove Knausgårds Min kamp*. Doktoravhandling. Bergen: Universitetet i Bergen

Aaslestad, Petter. (2007) *Pasienten som tekst: fortellerrollen i psykiatriske journaler: Gaustad 1890-1990*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sammendrag

Masteroppgave i nordisk litteratur
Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium
Universitetet i Bergen
Våren 2021

Student: Ingeborg Kvinge Ingebrigtsen

Veileder: Frode Helmich Pedersen

Tittel: «De forvridde lemmer og forvrengte sinns skog».

Undertittel: En analyse og tolkning av institusjonen som tema i Karl Ove Knausgårds *Min kamp. Femte bok* (2010) og *Min kamp. Sjette bok* (2011).

Denne masteroppgaven er en analyse og tolkning av Karl Ove Knausgårds institusjonsskildringer i *Min kamp. Femte bok* (2010) og *Min kamp. Sjette bok* (2011). Mitt formål er å undersøke institusjonen som tema i *Min kamp*, men også hvordan Karl Oves møte med institusjonen påvirker relasjonen mellom ektefellene Linda og Karl Ove. Med prosjektet *Min kamp* var Knausgårds hensikt å skrive så nærme virkeligheten som mulig, og verket omhandler små og store hendelser fra hans liv. Prosjektet skapte stor oppmerksomhet, og resepsjonen delte seg mellom å diskutere sjangerspørsmålet på den ene siden, og det etiske og moralske på den andre siden. I denne masteroppgaven vil jeg undersøke institusjonsskildringene som en litterær tekst, men jeg vil også legge til grunn at Knausgård skriver om virkelige hendelser og personer.

I *Min kamp. Femte bok* møter vi Karl Ove som ansatt ved to ulike psykiatriske institusjoner. Her skildrer han både sitt møte med institusjonsbygget, kollegaer og beboere/pasienter. I *Min kamp. Sjette bok* er Karl Ove nødt til å tre inn i en ny rolle, som pårørende, når hans kone Linda går inn i en dyp depresjon. I min analyse undersøker jeg Karl Oves møte med institusjonen, ved å benytte meg av de ulike rollebegrepene: ansatt, ektefelle og pårørende. Samtidig kommenterer jeg forfatterrollen, og skillet mellom den opplevende Karl Ove og den skrivende Knausgård. I møte med de ulike rollene bruker jeg sosiologisk teori av Jürgen Habermas og Erving Goffman. Jeg anvender også Sigmund Freuds begrep *Das Unheimliche* som et verktøy for å tolke stemningen i institusjonsskildringene. I analysen av sjette bind, argumenterer jeg for at mine tolkninger av Karl Ove i rollen som ansatt påvirker hvordan han går inn i rollen som pårørende. Jeg bruker også mine tolkninger i lesningen av Knausgårds *Om Våren* (2016) og Linda Boström Knausgårds *Oktoberbarn* (2019). Mitt formål er her å bidra med en ny måte å forstå Knausgårds utlevering av eget ekteskap.

Abstract

MA thesis in Nordic Literature
Department of Linguistic, Literary and Aesthetic Studies
University of Bergen
June 2021

Student: Ingeborg Kvinge Ingebrigtsen

Tutor: Frode Helmich Pedersen

Title: «De forvridde lemmer og forvrengte sinns skog».

Subtitle: An analysis and interpretation of the institution as a theme in Karl Ove Knausgård's *Min kamp. Femte bok* (2010) and *Min kamp. Sjette bok* (2011).

This master's thesis examines the institution as a theme in Karl Ove Knausgård's *Min kamp. Femte bok* (2010) and *Min kamp. Sjette bok* (2011). In addition, I am looking at how Knausgård's meeting with the institution affects the relationship between the spouses, Linda and Karl Ove. In his project *My struggle*, Knausgård writes about small and major events from his life, from his early childhood up to the age of 42. The project created a great deal of attention, and the reception was divided between discussing the genre issue on the one hand, and the ethical and moral on the other. In this MA thesis my focus is on the written text, however I will also bear in mind that Knausgård writes about real events and people.

In the fifth book, Karl Ove works as an employee at two different psychiatric institutions. In this thesis I am looking at how he describes the institution building and examine his relationship with colleagues and residents/patients. Years later, Karl Ove has to step into a new role, as his wife Linda's next to kin. In my analysis' from the sixth book, I am focusing on how Karl Ove deals with the changing of roles in his marriage. I examine Karl Ove's encounter with the institution, by looking at the different roles he has to play (employee, spouse and next to kin). At the same time, I am also commenting on the role of the author, and the difference between the character, Karl Ove, and the author, Knausgård. In order to understand the different roles, I am using sociological theory by Jürgen Habermas and Erving Goffman. I am utilizing Sigmund Freud's concept of *Das Unheimliche* when I interpret the mood in the descriptions. I am arguing that Karl Ove's role as a former employee does influence how he acts as Linda's next to kin in the sixth volume. Finally, I examine how my interpretations of the institution as a theme in *My struggle*, can be found in a reading of Knausgård's *Om våren* (2016) and Linda Boström Knausgård's *Oktorberbarn* (2019). Here my goal is to contribute with a new way of understanding Knausgård's disclosure of his own marriage.

Profesjonsrelevans

Den nye læreplanen i norsk slår fast at «[l]esing av skjønnlitteratur og sakprosa skal gi elevene mulighet til å reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål og bidra til at de får respekt for menneskeverdet (...).» (Utdanningsdirektoratet)²⁷. Det å lese skjønnlitterære tekster i klasserommet kan bidra til å gi en ny forståelse av både oss selv og verden rundt oss. I min lesning av Knausgårds institusjonsskildringer bruker jeg ulike rollebegreper som en inngang til å forstå både institusjonen som tema, og for å undersøke relasjonen mellom to ektefeller. Det å lese Knausgård i klasserommet krever mye forarbeid og tilrettelegging av lærer, og passer gjerne best for de høyeste trinnene. Likevel vil jeg hevde at det å bruke rollebegreper i lesning av tekster som omhandler institusjoner og psykisk helse, kan gi elevene verktøy til å forstå hvorfor man handler og tenker på ulike måter.

Med den nye læreplanen følger også tre tverrfaglige temaer, hvor ett av disse er folkehelse og livsmestring. Å lese litterære tekster om temaet psykisk helse kan gi elevene et språk til å snakke om både egne og andres følelser. Læreplanen fremhever at det tverrfaglige temaet skal «utvikle elevenes evne til å uttrykke seg skriftlig og muntlig. Dette gir elevene grunnlag for å kunne gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaring, noe som er viktig for å håndtere relasjoner og delta i et sosialt fellesskap.» (Utdanningsdirektoratet)²⁸. Det å lese litterære verk som omhandler psykisk helse, kan dermed bidra til et mer åpent og inkluderende klassemiljø.

Som lektor i nordisk, vil jeg bruke min lesning av Knausgård til å gi elevene nye verktøy for å snakke om følelser og psykisk helse. Samtidig åpner en lesning av *Min kamp* for en etisk diskusjon i klasserommet, hvor vi kan diskutere forfatterens viktige rolle i en tekst. Dette er i tråd med ett av de andre tverrfaglige temaene, demokrati og medborgerskap: «Gjennom kritisk arbeid med tekster og ytringer øver elevene opp evnen til kritisk tenkning (...).» (Utdanningsdirektoratet)²⁹. På bakgrunn av dette kan arbeid med Knausgård i klasserommet både åpne opp for å «gi elevene en forståelse av kritisk (...) tenkning» (Utdanningsdirektoratet)³⁰, men også gi et unikt innblikk i hvordan man snakker om psykisk helse.

---

²⁷ Læreplan i norsk. Fagets relevans og sentrale verdier. Hentet 25.05.21 fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/fagets-relevans-og-verdier>

²⁸ Læreplan i norsk. Tverrfaglige temaer. Hentet 25.05.21 fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/tverrfaglige-temaer>

²⁹ Læreplan i norsk. Tverrfaglige temaer. Hentet 25.05.21 fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/tverrfaglige-temaer>

³⁰ Overordnet del. Kritisk tenkning og etisk bevissthet. Hentet 25.05.21 fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.3-kritisk-tenkning-og-etisk-bevissthet/>